

a Varsói Szerződés húsz éve

KOSSUTH

A VARSÓI SZERZŐDÉS HÚSZ ÉVE

ÍRTA ÉS A DOKUMENTUMOKAT
ÖSSZEÁLLÍTOTTA
DR. SERFŐZŐ LÁSZLÓ

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1975

ISBN 963 09 0419 3

TARTALOM

AZ ELŐZMÉNYEK / 11

KÉTFÉLE SZÖVETSÉG — KÉTFÉLE POLITIKA / 28

AZ EURÓPAI BÉKÉÉRT ÉS BIZTONSÁGÉRT / 42

AZ ERŐVISZONYOK TÉNYEZŐI / 64

AZ ÖSSZEHANGOLT KÜLPOLITIKA SIKEREI / 75

A FEGYVERKEZÉS KORLÁTOZÁSÁÉRT ÉS A LESZERELÉSÉRT / 84

SZOCIALISTA JELENÜNK ÉS JÖVŐNK BIZTOSÍTÉKA / 92

DOKUMENTUMOK

Az európai béke és biztonság biztosításával foglalkozó értekezleten részt vett országok közös deklarációja (*Moszkva, 1954. december 2.*) — *Részletek* / 99

A Varsói Szerződés (*Varsó, 1955. május 14.*) Barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés / 105

Az egyesített fegyveres erők parancsnokságának megalakítása (*Varsó, 1955. május*) / 109

Záróközlemény a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Bizottságának üléséről (*Prága, 1956. január*) / 111

Közlemény a varsói barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződésben részt vevő államok Politikai Tanácskozó Bizottságának üléséről (*Moszkva, 1958. május*) / 112

A Varsói Szerződésben és az Észak-atlanti Szerződésben részt vevő államok megnemtámadási egyezménye — *Tervezet* / 114

Nyilatkozat az európai béke és biztonság megszilárdításáról (*A Politikai Tanácskozó Testület ülése, Bukarest, 1966. július — Kivonat*) / 116

Közlemény a Varsói Szerződés tagállamai Politikai Tanácskozó Testületének üléséről (*Budapest, 1969. március*) – Kivonat / 123

A Varsói Szerződés tagállamainak felhívása Európa országaihoz (*Budapest, 1969. március*) – Részletek / 124

Nyilatkozat a Varsói Szerződés tagállamai Politikai Tanácskozó Testületének üléséről (*Prága, 1972. január*). *Az európai biztonság és együttműködés alapelvei* – Kivonat / 127

A Szovjetunió záródokumentum-tervezete (1973. július). *Általános nyilatkozat az európai biztonság alapjairól és az európai államok kapcsolatainak elveiről* / 131

Közlemény az MSZMP KB Politikai Bizottsága és a Minisztertanács állásfoglalásáról (*Budapest, 1974. április*) / 137

A haladó emberiség 1975-ben ünnepli meg a náci fasizmuson 30 esztendővel ezelőtt aratott világtörténelmi jelentőségű győzelmet. Ugyanebben az esztendőben a szocializmus, a béke és a népek szabadságának hívei egy másik évfordulóról is megemlékeznek: 20 évvel ezelőtt, 1955. május 14-én kötötte meg nyolc európai szocialista állam közös érdekei és a béke védelmére hivatott politikai-katonai szerződését, a Varsói Szerződést.

Ezzel új szakasz kezdődött a szocialista testvérországok együttműködésében: létrejött védelmi jellegű katonai szervezetük, egyszerűen nemzetközi politikájuk összeegyeztetésének, összehangolásának legfontosabb fóruma. A Varsói Szerződés és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa a szocialista államok között megvalósuló mindenoldalú és egyre fejlődő együttműködés fő eszközei. Létük, a szocialista államok tudatos és szoros együttműködése eredményeként alakult ki a szocialista világrendszer magja, a szocialista államok közössége.

A Varsói Szerződés megkötésének közvetlen és parancsoló történelmi szükségessége volt. Az 1949-ben létrehozott Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a NATO részéről fenyegető háborús veszély növekedése válaszlépésre készítette az európai szocialista országokat. Közös erővel kellett szembeszállni a háborús erők, az agresszív nemzetközi monopoltőke arcvonalával, egységes frontban védelmezni a szocializmus vívmányait.

A szocialista országok – gazdasági-társadalmi rendszerük termé-

szetéből eredően – soha senkit nem fenyegettek, soha egyetlen szomszédjukat sem akarták megtámadni, senkitől sem szándékoztak területeket elrabolni. A kizsákmányolástól mentes szocialista társadalomtól merőben idegen más országok meghódítása, más népek elnyomása. A szocializmus lételeme a béke. A béke teremti meg azokat a körülményeket, amelyek között a szocializmus a legkönnyebben és a legteljesebben megvalósíthatja célját: a kizsákmányolás megszüntetését, az ember teljes felszabadítását, anyagi és szellemi fölemelését. A szocialista országok olyan világ megteremtésére törek-szenek, amelynek – Marx szavaival – *nemzetközi elve a béke lesz, mert mindenütt ugyanaz az elv uralkodik – a munkáé.*

Ennek megfelelően a Varsói Szerződés szervezete a szocialista közösség békepolitikájának az eszköze, és a benne szövetszerezett államok készek e szervezetet megszüntetni, ha az imperialista katonai-politikai tömbök, főként a NATO, megszűnnek. Amíg azonban ez nem történik meg, amíg nem teremthető meg a béke kellő biztosítékai, addig a szocialista országok elemi kötelessége, hogy fenntartsák védelmi szervezetüket, és fejlesszék politikai és katonai erejét.

A nemzetközi erőviszonyok gyökeres megváltozása és az enyhülés kibontakozása idején is, a nemzetközi imperializmus a legkülönbözőbb módon – a „békés beavatkozástól” és a pénzügyi megvesztegetéstől a gazdasági presszióig és az agresszív cselekedetekig – arra törekszik, hogy a szocialista országokat befolyása alá vonja, és egyenként a hatalmába kerítse. Így a szocialista államok egységének erősítése, mindenoldalú összefogásuk és kölcsönös segítségnyújtásuk fejlesztése a szocialista világ elemi létszükséglete. Világviszonylatban a sorsdöntő alternatíva: béke vagy atomháború – jóllehet ez utóbbinak a veszélye lényegesen csökkent – még nem került le véglegesen a történelem napirendjéről. A szocializmussal, a béke és a társadalmi haladás erőivel szemben áll egy még mindig hatalmas ellenség, amelyik helyi háborúkat robbant ki, s ezek atom-világkatasztrófához vezethetnek. A szocialista államok növekvő egységé-

nek ereje azonban ellen tud állni az imperialista háborús kísérleteknek, sőt: a világháborút is száműzheti a népek életéből.

A Magyar Népköztársaság országgyűlése a Varsói Szerződést az 1955. III. törvénnyel iktatta be, és a megerősítő okiratot 1955. június 2-án a Lengyel Népköztársaság kormányánál letétbe helyezte. Az alkotmányos eljárás befejezésével hazánk e politikai-katonai szövetség teljes jogú tagja lett az abból származó jogokkal és a vállalt kötelezettségekkel együtt.

Ezeréves történelme folyamán a magyar nép először került olyan helyzetbe, amikor függetlensége, nemzeti szabadsága, államának területi sérthetetlensége szilárd alapokon nyugszik, főként mert igaz és hűséges szövetségese, a baráti országok sora, köztük a hatalmas Szovjetunió állnak az oldalán. Sorsunk véglegesen, elszakíthatatlanul azoknak a testvérnépeknek a sorsához kapcsolódott, amelyekkel közös érdekeket és célokat követve egyazon úton haladunk.

A Magyar Népköztársaságnak a Varsói Szerződésben való részvétele a legteljesebb mértékben összhangban áll a szocializmust építő magyar nép nemzeti-állami érdekeivel, egyszersmind internacionalista céljainkkal és kötelezettségeinkkel.

A Varsói Szerződés országainak politikai és katonai együttműködése az egyenlőségen, a nemzeti függetlenségen, az állami szuverenitáson, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvén alapszik, s ezeknek az általános demokratikus elveknek az osztálytartalmát a szocialista államok között fennálló új típusú nemzetközi kapcsolatokban a szocialista internacionalizmus, a kölcsönös segítségnyújtás és a baráti együttműködés határozza meg. E szerződésben részt vevő államok megőrzik önállóságukat, erőiket önkéntes elhatározásból nemzeti-állami és a velük összhangban levő közös, nemzetközi érdekeik védelmében egyesítik.

Húszéves fennállása idején teljes mértékben bebizonyosodott, hogy helyes volt megkötni a Varsói Szerződést: az egyesített fegyveres erők sikeresen oldották meg feladataikat, megbízhatóan örködték a szocialista vívmányokon és az európai békén, a benne tömörült államok nagy sikereket értek el a nemzetközi politikai enyhülés elősegítésében, a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének megteremtésében.

A szocialista közösség államainak kommunista és munkáspártjai – összehangolva a testvérországok külpolitikáját – továbbra is mindent megtesznek azért, hogy biztosítsák a szocializmus és a kommunizmus építéséhez a legkedvezőbb feltételeket, s támogassák a szabadságukért és függetlenségükért küzdő népeket, a világ haladó és forradalmi erőit. Arra törekszenek, hogy tovább erősödjék és kiterjedjen a békés egymás mellett élés politikája, újabb eredmények szülessenek a fegyverkezés korlátozásában és a leszerelésben, a háború elhárításában, s Európában létrejöjjön a kollektív biztonsági rendszer. A Varsói Szerződés szervezete e humánus feladatokat szolgálja.

1945-ben a második világháború a fasiszta hatalmak teljes vereségével végződött. A világtörténelmi jelentőségű győzelem kivívásában a Szovjetunió döntő szerepet játszott. Kedvező feltételek alakultak ki ahhoz, hogy az első szocialista ország megnövekedett erejére támaszkodva, több európai és ázsiai országban kibontakozzék és győzedelmeskedjék a szocialista forradalom, a világon előretörjenek a nemzeti függetlenség, a társadalmi haladás és a béke erői.

A világ népei úgy érezték, hogy a békés építés évei következnek; a fasizmusnak, az imperializmus rohamosztagának bukása figyelemre méltóan szolgál majd azoknak, akik újabb háborúkra, a népek legigázására törnek.

Az imperialista államok azonban ismét a szovjetellenes politika útjára léptek, amelyet a világ első szocialista országának létrejötte óta folytattak, s amely a szovjet állam erősödésével csak fokozódott. A harmincas évek végén az Egyesült Államok támogatta angol-francia blokk a világhatalomra törő náci fasizmust egyenesen a Szovjetunió ellen akarta fordítani, s csak amikor e terv kudarcot vallott, és a hitleri hordák lerohanták a nyugat-európai országokat, kötöttek szövetséget a megtámadott Szovjetunióval az antifasiszta koalíció keretében. Ezt a szövetséget azonban a győzelem bizonyossá válása után szinte azonnal felrúgták.

Az amerikai atombombák bevetése Japán ellen 1945 augusztusában már jelezte, hogy a nemzetközi imperializmus vezető ereje, az Egyesült Államok ezt az új, borzalmas eszközt akarja felhasználni a

világpolitikában. A két atombomba ledobására közvetlenül a legyőzött Németország jövődöbéli sorsáról tárgyaló potsdami négyhatalmi értekezlet megnyitása után került sor. Ez semmiképpen sem történt véletlenül. Truman akkori elnök nagy reményeket fűzött az atombombához mint a katonai nyomás, a diktátum, a fenyegetés legfőbb eszközéhez. Döntő fölényt remélt tőle, arra számított, hogy birtokában a legyengült tőkés Európát az Egyesült Államok céljainak szolgálatába állíthatja, s még inkább, hogy térdre kényszerítheti, az amerikai feltételek elfogadására bírhatja a Szovjetuniót s elérheti világuralmi céljait.

Csakhamar teljes nyíltságában megmutatkozott a szovjet- és szocializmusellenességtől elvakult angolszász uralkodó köröknek az az elhatározása, hogy hátat fordítanak a történelmi kényszerhelyzetben létrejött antifasiszta koalíció eszméjének, politikai, gazdasági és katonai síkon előkészítik a tőkés világ erőinek egyesítését a „kommunista veszély” elleni harcra, minden lehetséges módon feltartóztatják a történelem haladó irányú menetét, megállítják és visszaszorítják a szocializmus és a nemzeti felszabadító mozgalom előrehaladását, s ennek a célnak a szolgálatába állítják az amerikai atommonopóliumra alapozódó és egyre inkább kibontakozó imperialista „erőpolitikát”.

Churchill angol miniszterelnök hírhedt 1946-os fultoni beszédében, amely a hidegháborús politika nyitánya volt, kertelés nélkül kijelentette: „*A zsarnokság fenyegeti a világot . . . Orosz szövetségeseink csak az erőszakot tartják tiszteletben.*” Brit-amerikai katonai-politikai blokk megalakítására szólított fel. Két évvel később, 1948 decemberében tovább ment egy lépéssel: „*Segítséget kell nyújtanunk a hatalmas német fajnak, hogy visszaszerezhessük Európa hírnevét. Megegyezésre kell jutnunk, mielőtt még az oroszok is rendelkeznének az atombombával.*”

1947 márciusában Truman elnök azzal fordult az amerikai kongresszushoz, hogy irányozzanak elő 400 millió dollár „segélyt” az

állítólag veszélyben levő Török- és Görögország megsegítésére, és küldjenek amerikai katonai és polgári személyeket ezekbe az országokba. Ez a program, az úgynevezett Truman-doktrína, meghirdette az amerikai hegemoniára támasztott igényt, s arra hívott fel, hogy az Egyesült Államok avatkozzon be a világ minden pontján a reakció és az ellenforradalom oldalán a haladó és forradalmi erők megsemmisítése céljából. Voltaképpen ezzel kezdődött meg az Egyesült Államok idegen területeken levő támaszponthálózatának szélesebb körű kiépítése.

Ugyancsak már 1947-ben meghirdették és 1948-ban elfogadták a Marshall-tervet. Ez lehetővé tette, hogy a második világháborún meggazdagodott amerikai monopóliumok elhelyezhessék hatalmas áru- és tőkefölöslegeiket. A Marshall-segély – azzal együtt, hogy hozzájárult a nyugat-európai országok javarészt elpusztított gazdaságának helyreállításához – a függő viszony új rendszerét hozta létre, és elősegítette, hogy az Egyesült Államok befolyása megerősödjék ezekben az országokban. A gazdasági pozíciók megkaparintását nyomon követte az egyre szélesebb fronton kibontakozó amerikai politikai és katonai behatolás.

A támaszpont-politika fő célja az volt, hogy a Szovjetuniót a nukleáris fegyverekkel felszerelt hadászati légierő száz és száz támaszpontjával bekerítsék, harapófogóba vegyék a szocializmus útjára lépő kelet- és délkelet-európai országokat, s fokozzák a rájuk nehezedő nyomást. Az atomtitok kizárólagos birtoklása és a bázisláncolat kiépítése az agresszív nyugati körökben azt a reményt táplálta, hogy a Szovjetunió nyugati határainak hosszában kialakított katonai gyűrű szorításában a kelet-európai népek lemondanak majd a szocializmusról.

Az agresszív imperialista körök akkor még azzal áltatták magukat, hogy a szovjet tudósok aligha képesek megoldani az atombomba rejtélyét, vagy ha igen, akkor ehhez legkevesebb húsz esztendőre lesz szükségük. Mekkora volt aztán a megdöbbenésük, amikor a Szov-

jetunió 1947-ben bejelentette: az atomtitok nem titok többé, és 1949 szeptemberében végre is hajtotta az első kísérleti robbantást. Ezzel szertefoszlott a leghengerlő amerikai stratégiai fölényről szőtt legenda, az a hiedelem, hogy az amerikai imperializmus mindenható, és azt teheti a világban, amit csak akar. Az első szovjet nukleáris robbantás megmutatta, hogy a Szovjetunió tudományos-technikai lehetőségei jóval nagyobbak annál, mint amekkorára Nyugaton becsülték.

A nukleáris monopólium felszámolásának tényéből – a józan ész logikája szerint – csak egyféle következtetés adódhatott: az Egyesült Államoknak felül kell vizsgálnia politikáját, figyelembe véve, hogy a katonai erőviszonyokban nem elhanyagolható változás következett be. Hasonló revíziót kellett volna végrehajtani a vezető nyugat-európai tőkésországok kormányainak is. Sajnálatos módon ez nem történt meg. Akkor már kialakulóban volt a szélesebb körű imperialista katonai-politikai szövetségi rendszer. Ehhez az alapot az 1948 márciusában Brüsszelben aláírt, ötven évre szóló egyezmény szolgáltatta. A szerződésben Nagy-Britannia, Franciaország és a Benelux-államok kötelezettséget vállaltak arra, hogy „szükség esetén” közösen védekeznek az esetleges német agresszió ellen. Mivel a nyugat-európai népek emlékezetében akkor még túlságosan frissek voltak a háború, a náci barbárság emlékei, a szűkebb nyugat-európai szövetséget a látszat kedvéért úgy próbálták feltüntetni, mintha Hitler netán feltámadó utódai ellen irányulna. Holott voltaképpen a brüsszeli egyezmény éppen azt jelezte, hogy a nyugati hatalmakat immár nem a német agresszió újjáéledésének veszélye foglalkoztatja, hanem éppen ellenkezőleg: valójában éppen a Ruhr-vidéki monopóliumokkal való jövőendő együttműködést készítették elő, azt, hogy Németországot, illetve a nyugatiak által ellenőrzött részét bevonhassák a tőkés szerződési rendszerbe.

Az előkészítő tárgyalások és diplomáciai manőverek után az Egyesült Államok, Kanada, Nagy-Britannia, Franciaország, Izland, Nor-

végia, Hollandia, Dánia, Belgium, Luxemburg, Portugália és Olaszország kormányának megbízottai 1949. április 4-én aláírták a NATO (North Atlantic Treaty Organization), az Észak-atlanti Szerződés Szervezete alapító okmányát. Később csatlakozott a szervezethez Török- és Görögország. Ezzel megszületett a tőkés világ nyíltan szovjet- és népi demokrácia ellenes legnagyobb politikai-katonai államszövetsége. Nagy sietséggel megkezdtek a NATO szervezeti kereteinek kialakítását, és a támadó katonai tervek fő vonalainak kidolgozását.

Az Egyesült Államokban ezzel egyidejűleg széles körű nyilvánosságot kapott a „szuper-atombomba” propagandája. Truman elnök 1950-ben bejelentette, hogy „nehéz szívvel, súlyos lelkiismereti vívódás után” megengedhetőnek és szükségesnek tartja a hidrogénbomba előállítását. Bár akkor a termonukleáris fegyver még távol állt a megvalósulástól, a katonai-ipari komplexum érdekeinek szolgálatában álló politikusok és tábornokok sötét színekkel ecsetelték az új fegyver minden képzeletet felülmúló szörnyű hatását. Igen sok hivatalos megnyilatkozás (a manipulált tömegeknek a valóságos tényekről és összefüggésekről akkoriban még a maihoz hasonló tájékozottságuk, áttekintésük sem volt) azt a benyomást igyekezett kelteni, mintha az Egyesült Államokat külső támadás, szovjet invázió fenyegetné. A hírverés nyilvánvalóan a háborús hisztéria felszítását és a szocialista országok elleni pszichológiai hadviselést szolgálta.

Az amerikai atombomba különféle típusaival a Bikini-szigeteken 1947–1948-ban végrehajtott kísérleti robbantások határozottan fölélnkítették a fegyverpiacot. 1950 elején azonban az Egyesült Államok gazdaságában válságtünetek jelentkeztek. A katonai raktárak színültig teltek, a készletek jóval meghaladták azt a mennyiséget, mint amennyit a katonai segélyprogramban külföldön el lehetett helyezni. A nagytőke várta az alkalmat, hogy a fegyverraktárak ajtajait megnyithassa. De mivel az alkalom késett, fel kellett idézni, s 1950 nyarán kirobbantották a koreai háborút.

Noha az agressziót az ENSZ zászlajával álcázták, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság ellen viselt korlátozott háború hódító, igazságtalan jellegén ez mitsem változtatott. A fiatal, még megerősödni sem tudó népi Korea a második világháború után az első olyan, a szocializmus útjára lépett ország volt, amely ellen az amerikai imperializmus nyílt fegyveres erőszakot alkalmazott. A globális stratégia szellemi atyjai először tehát nem Európában kísérleteztek, hanem a szocialista világrendszer „perifériáján”.

A koreai háborúban lelepleződött a tőkés világ politikai, gazdasági és katonai erőfeszítéseit összehangoló Egyesült Államok nemzetközi irányvonala, sor került a második világháború után kidolgozott és a „kommunizmus feltartóztatásának” jegyében fogant globális stratégia legnyersebb, a fegyveres erőszakot is igénybe vevő alkalmazására. A világháború utáni első időszakban elegendőnek tartották a népi demokráciák gazdasági bojkottálását, a politikai és az ideológiai nyomást, a belső ellenforradalmi-reakciós erők támogatását és összeesküvések szítását. Mivel ezekkel az eszközökkel nem érték el a remélt sikert, mindinkább előtérbe kerültek a katonai előkészületek, az agressziós fenyegetések.

Az amerikai katonapolitikában ez idő tájt a totális és globális háború kirobbantásának komplex terve volt az uralkodó. E stratégia lényege nagyjából a következőképpen vázolható: a „globális” kifejezés azt jelenti, hogy amikor az Egyesült Államok kidolgozza katonapolitikáját, az egész világhelyzet áttekintéséből kell kiindulnia, azaz a föld egészére vonatkoztatva határozza meg legfőbb céljait, a nemzetközi imperializmus uralmának biztosítását és a szocializmus megsemmisítését. A globális hadviselés fogalmába egyaránt beletartozott a szocializmus útjára lépő népek elleni könyörtelen harc, a felforgató tevékenység, belső zavargások szervezése, továbbá a tőkésországokban fellendülő demokratikus és forradalmi mozgalmak, valamint a nemzeti felszabadító mozgalom kíméletlen elfojtása.

A „totális” kifejezés olyan pusztító fegyverek koncentrált alkalmazására utalt, mint amilyenek az ABV- (atom-, biológiai és vegyi) harceszközök. Ezeket nemcsak a csapatok, hanem a hátszág, az ellenséges államok lakossága ellen is fel akarták használni. A háborút minden fegyverrel és minden olyan nép ellen megindították volna, amelyik szembeáll az agresszióval.

Úgy számítottak: a győzelem gyors kivívásához az atomfegyver és a hadászati légierő feltétlen előnyt biztosít; a háború kezdetét és végét kizárólag az amerikai hadvezetés határozná meg. A hadműveletek nem a csapatoknak a határokon történő felvonultatásával kezdődnek, hanem a nukleáris bombákkal fölszerelt repülőgépek meglepetésszerű, az idegen területeken levő támaszpontokról végrehajtott tömeges támadásával. A többi haderőnemnek – a szárazföldi erőnek és a haditengerészetnek – valószínűleg csak másodlagos szerepe lesz majd, mert mit is kellene tenniük, ha már a hadászati bombázók szétzúztak mindent? Nem maradna más hátra, mint hogy a megbénított ellenség területeire bevonuljanak.

A „lehengerlő győzelem” eme változatához az ötvenes évek elején a politikai cél minőségileg új megfogalmazása járult: az óceán túloldalán már nem érték be a „kommunizmus feltartóztatásával”, hanem a népi demokráciák „felszabadítását” és evégett a NATO katonai beavatkozását követelték. A „keményebb vonalra” való átérésnek az a magyarázata, hogy a „feltartóztatás” elmélete csődöt mondott. A szocializmus térhódításának nem lehetett sem politikai nyomással, sem gazdasági blokáddal, sem nukleáris fenyegetéssel elejét venni; összeomlott a népi demokráciák elleni lélektani hadviselés és propagandahadjárat is, s megghiúsultak a nemzetközi elszigetelésükre irányuló kísérletek. Semmi sem tartóztathatta fel többé a szocializmus fejlődésének és erősödésének folyamatát. Nem segített a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején létrehozott „stratégiai ellenőrzés” rendszere sem. (Ez a rendszer tulajdonképpen azon a föltevésen alapult, hogy ha minden árut stratégiai jellegűnek

minősítenek, és megakadályozzák a kelet-európai országokkal folytatott kereskedelmet, lehetetlenné teszik majd az új népi rendszerek megszilárdulását.)

A történelmi fejlődés Európában – és nemcsak Európában – egészen más irányt vett, mint amilyenre Washingtonban és az atlanti tömb főhadiszállásán számítottak. A fiatal népi demokráciákban a „ki kit győz le” kérdésének eldöntése után gyors ütemben bontakoztak ki az új társadalmi viszonyok; a politikai hatalom megragadása után a munkásosztály sikeresen birkózott meg a gazdasági és kulturális építés bonyolult feladataival.

A realisabban gondolkodó nyugati politikusok már számot vetettek az új helyzettel, de hangjukat akkoriban elnyomta az „erőpolitika” túlsúlyban levő kórusa. *„A felszabadítás politikája, amelyet az ötvenes években folytattunk, azért bukott meg – ismerte be jóval később W. Fulbright, az amerikai szenátus külügyi bizottságának elnöke –, mert eredeti szerencsétlen megfogalmazásában azt a célt követte, hogy erőszakos eszközökkel húzza félre a vasfüggönyt. Ez a politika nem vette figyelembe a nukleáris kor tényeit . . .”*

Valóban nem vette figyelembe, még akkor sem, amikor a Szovjetunió – nagyjából az Egyesült Államokkal egyidőben – óriási szellemi és anyagi áldozatok árán megalkotta a maga hidrogénbombáját. Kezdetű kialakulni – a nyugati terminológiát használva – egy olyan „nukleáris erőegyensúlyi” állapot, amelyben a NATO katonai vezetésének agressziós fenyegetése értelmét veszítette. Ma már anakronizmusnak, a tényleges erőviszonyok tragikus fel nem ismerésének tűnhet, hogy az Egyesült Államok vezető körei arra biztatták NATO-beli szövetségeseiket, hogy vonják vissza a szocialista országok kormányainak elismerését, és teremtsenek olyan helyzetet, amelyben a nukleáris katasztrófa kitörésének lehetősége tartja állandó rettegésben az emberiséget. Az akkori amerikai külügyminiszter, John Foster Dulles a fenyegetettség állapotát a „háború szakadékanak szélén való táncolásnak” nevezte. Eszerint az Egyesült Államok kor-

mánya jogot formált magának arra, hogy tetszése szerinti időpontban atomháborút robbantson ki, ha megítélése szerint „biztonsága veszélybe kerül”. De hogy mit kell érteni a „nemzetbiztonság veszélyeztetettségén”, az teljesen homályban maradt.

Az Egyesült Államok – és megalakulása után a NATO – hadászati elképzelésének magvát ebben az időszakban a „tömeges megtorlásra” való készenlét jellemezte. A pentagonbeli vezetők úgy próbálták megmagyarázni és a közvélemény számára elfogadhatóvá tenni doktrínájukat, hogy a „kommunista agresszió” rémképét festették a falra, s azt hirdették, ha elérkezik az „X nap”, az amerikai fegyveres erőknél minden rendelkezésükre álló eszközzel, atom- és hidrogénbombákkal tömeges megtorló csapásokat kell mérniük „az agresszorra”.

A háború utáni katonai elméletek közül talán ez volt a legképtelebb és a legcinikusabb. Kiagyalói nyilvánvalóan nem árulhatták el, hogy a Szovjetuniónak tulajdonított szándékokból semmi sem igaz, de a Pentagon páncélszekrényeiben igenis léteztek olyan titkos hadászati tervek, amelyek eleve számoltak a nukleáris harceszközök elsőként való és meglepetésszerű alkalmazásával. Norstad tábornok, a NATO európai fegyveres erőinek volt főparancsnoka nem sokra becsülte azoknak a véleményét, akik szerint az Egyesült Államok sohasem kezd háborút, atomfegyvereit is csak „elrettentésre” vagy „válasz-megtorlásra” fogja felhasználni. Félreérthetetlenül, kertelés nélkül jelentette ki: „A Szovjetunióval szembeni játszmában nem adódhat második forduló; elsőként kell lecsapnunk és győznünk.”

Annak idején meglehetősen élesen merült fel a kérdés: a tervezett nagy összecsapásban az Egyesült Államok milyen szerepet szán NATO-partnereinek? A „munkamegosztás” az antlanti szövetség „kard és pajzs” stratégiájában fejeződött ki a legvilágosabban. A nukleáris „kardot” az amerikai hadászati légierő szolgáltatta volna, a „pajzsot”, azaz a hadviseléshez szükséges emberanyagot a nyugat-európai szövetségesek. Ebben a konstrukcióban természetesen

Nyugat-Európát szemelték ki a legfőbb hadszíntérnek. Washingtonban akkoriban még azzal számoltak, hogy az amerikai földrész – akárcsak a múltban – az óceán mögött mentesülhet a háború pusztításaitól. Ez a fajta munkamegosztás – érthető okokból – nem váltott ki valami nagy lelkesedést az európai tőkésországokban.

A „kard és pajzs” koncepciót mindazonáltal elfogadták a NATO-ban, mert a tömböt összetartó cement – a szovjet- és szocializmus-ellenesség – erősebb volt a vállalt súlyos kockázatok okozta félelemnél is. Problémák persze adódtak. Az atlanti szövetség tagállamainak 1952. évi lisszaboni tanácskozásán 95 hadosztály felállítását határozták el, ebből azonban az ötvenes évek első felében mindössze néhány divíziót adtak át a NATO amerikai főparancsnokának. Hol volt a többi? Papíron. A „pajzsról” azonban mindenképpen gondoskodni kellett.

Az atlanti tömböt alkotó tizennégy „pajzs” (a tizennégy tagállam) közül még hiányzott a potenciálisan „nagy reményekre feljogosító” tizenötödik, a nyugatnémet. Csakhogy ennek a tizenötödiknek a „közös védelemben” történő bevonását – ahogyan az angol és az amerikai vezetők magyarázták – politikailag, gazdaságilag és katonailag alaposan elő kellett készíteni. Az „előkészítés” szinte már a náci fasizmus felett aratott győzelem másnapján megkezdődött.

Hosszadalmas volna leírni, mi mindent tettek az egykori anti-fasiszta koalíció tagjai, a vezető nyugati tőkésországok avégett, hogy – Churchill szavaival szólva – *segítséget nyújtsanak „a német fajnak” Európa „hírnevének visszaszerzéséhez”*. A háború utáni békerendezést rögzítő potsdami megállapodásban a győztes hatalmak politikai, gazdasági, katonai és egyéb közös intézkedéseket határoztak el, hogy a német imperializmus és militarizmus soha többé ne fenyegethesse Európa és a világ békéjét. Egyetértésre jutottak a tekintetben is, hogy közösen munkálkodnak majd az egységes, demokratikus és békeszerető Németország alapjainak lerakásában. Mi lett mindebből?

Az egykori koalíciós partnerek – elükön az Egyesült Államokkal – hátat fordítottak Potsdam szellemének, eszük ágában sem volt, hogy felszámolják az egy emberöltő alatt két világháborút kirobbantó német monopoltőke politikai és gazdasági uralmának alapjait.

A második világháború végétől 1954-ig – hitelek és segélyek formájában – az amerikai pénzmágnások több mint 4 milliárd dollárt pumpáltak Nyugat-Németországba, és elsősorban azokba az iparágakba, amelyeknek talpraállítása egybeesett a Wall Street üzleti érdekeivel és a Pentagon háborús terveivel. Hogyan is tudtak volna újra magukhoz térni a háborús vereségtől a földre sújtott német hadiipari tőkések, ha nem kapták volna meg a dollárinjekciókat? Az amerikai és a német iparmágnások, bankvezérek között évtizedek óta szövődött érdekközösség, Nyugat-Németország katonai-stratégiai kulshelyzete Európa szívében és a német imperializmus hagyományos agresszivitása, revanséhsége kezdettől fogva ideális kiindulási alapot teremtett a későbbi években jelentős szerepet játszó különleges Bonn–Washington-tengely kikovácsolásához.

A tengelykovácsok nem titkolták, mire spekulálnak. Céltudatosan készítették elő és hajtották végre Németország kettészakítását, majd az ország nyugati felének beépítését a támadó atlanti szövetség rendszerébe. Elmer Thomas amerikai szenátor 1949 novemberében nyíltan beszélt azokról az elgondolásokról, amelyekről kormány szinteken még nem nyilatkoztak ilyen nyers őszinteséggel: „*Németország nagy katonai hatalom volt. A németek jó harcosok. Ha az Egyesült Államok újra háborút visel, ilyen harcosokra van szükségünk. Ebben a háborúban (!) Németországot a magunk oldalán akarjuk látni.*” John Foster Dulles 1950 tavaszán megjelent „Háború és béke” című művében így írt: „*Németország nagy tromf lehet a Nyugat kezében. Azáltal, hogy Nyugat-Németországot bevonja hatalmi körébe, előretolt stratégiai állást szerezhet magának Közép-Európában, amellyel alá lehet aknázni a Lengyelországban, Csehszlovákiában, Magyarországon és más szomszédos országokban levő szovjet-kommunista katonai és*

politikai pozíciókat.” És még egy sokatmondó idézet. Dwight Eisenhower, a NATO európai fegyveres erőinek első amerikai főparancsnoka (a későbbi elnök) 1952-ben tartott évi beszámolójában a következőket mondta: „Nyugat-Németországnak mint Európa katonaföldrajzi központjának nagy stratégiai jelentősége van. A NATO-haderők Nyugat-Németországgal az oldalukon szilárd és megszakítás nélküli arcvonalat alkotnak majd Közép-Európában a Keleti-tengertől az Alpokig . . .”

Mire alapozott – és alapozhatott – Eisenhower ebben a helyzetértékelésben? A nemzetközi feszültség és a hidegháború mester-séges szítása közben a nyugat-európai kormányok két olyan szerződést kötöttek, amelyek erősen veszélyeztették a békét. Az amerikai, az angol, a francia külügyminiszter és a nyugatnémet kancellár 1952. május 26-án aláírta a bonni egyezménynek nevezett háborús paktumot. Ebben foglaltak állást először Németország kettéosztottságának fenntartása, amerikai függőségének megszilárdítása, az önálló nyugatnémet haderő felállítása és a fegyverkezés fokozása mellett. Egy nappal később, május 27-én Párizsban hat nyugat-európai állam – Franciaország, Olaszország, Nyugat-Németország, Belgium, Hollandia és Luxemburg – külügyminiszterei újabb, az Európai Védelmi Közösség megalakítására vonatkozó szerződéssel adtak erőteljes lökést az agressziós előkészületeknek.

A hat állam fegyveres erőit a szocializmus elleni harcra egyesíteni kívánó megállapodás jól felismerhetően magán viselte az amerikai sugallat jegyeit. Nyilvánvalóan az volt a célja, hogy a nyugatnémet újrafölfegyverkezést, az NSZK-nak a NATO-ba való felvételét ellenző nyugat-európai közvéleményt megtévesztve, a szövetségi köztársaságot a hátsó ajtón csempéssze be az atlanti tömbbe.

A francia tömegek hangulatának hatására azonban a francia parlament 1954 augusztusában nem volt hajlandó ratifikálni az Európai Védelmi Közösség létrehozására vonatkozó megállapodást. Ez az el-

utasítás kétségkívül az ötvenes évek „erőpolitikájának” legjelentősebb veresége volt Európában.

Az egyetemes biztonságért és a háborús veszély elhárításáért küzdők élvonalában mindenkor a Szovjetunió haladt, latba vetve növekvő nemzetközi tekintélyét, a szocialista politika és diplomácia teljes fegyverzetét. A nyugati hatalmak nem hallgattak a józan figyelmeztetésekre, mindenáron ki akarták köszörülni a csorbát. Új céggért, új formulát kerestek a nyugatnémet remilitarizáció megindításához, az NSZK felállítandó hadseregének a NATO-ba való kapcsolásához. Egy hónappal az Európai Védelmi Közösség kudarca után Londonba összehívták Franciaország, Olaszország, az NSZK, Belgium, Hollandia, Luxemburg, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Kanada külügyminisztereinek értekezletét. Az 1948-ban kötött brüsszeli paktumra alapozva, elvi megállapodást kötöttek Nyugat-Németországgal és Olaszországgal, s az NSZK-t záros határidőn belül felveszik a NATO-ba is. Dulles amerikai külügyminiszter, aki mindvégig ott bábáskodott az új paktum születésénél, az aggodalmaskodó nyugati politikusokat azzal nyugtatgatta, hogy az Egyesült Államok *„továbbra sem hagyja magára Európát”*, vagyis nem vonja ki a kontinensről csapatait. Eden akkori brit külügyminiszter pedig azt ígérte, hogy az európai béke *„garantálására”* 1998-ig a légierő megfelelő kötelékeivel együtt négy angol hadosztályt vezényelnek Nyugat-Európába.

A megnyugtató pirulákat elsősorban a francia kormánynak adagolták be, amely – a német militarizmus feltámadásától tartva – ragaszkodott az amerikai és az angol csapatok tartós nyugat-európai állomásoztatásához. Ezt a „biztosítékot” megkapta. Most már nem volt akadálya annak, hogy 1954 októberében ismét Párizsba hívják össze a kilenchatalmi értekezletet és a NATO Tanácsának ülését. Az előre megírt forgatókönyv szerint a „kilencek” új háborús szer-

ződéseket írtak alá; a megbukott Európai Védelmi Közösség helyébe a Nyugat-európai Uniót – a csatlakozókkal kibővült brüsszeli szerződést – helyezték, s ennek keretében félmillió hadsereg szervezésére jogosították fel a nyugatnémet államot. A Német Szövetségi Köztársaságnak az atlanti szövetségbe való bekapcsolását rögzítő szerződés semmi kétséget nem hagyott aziránt, hogy a Bundeswehr teljes egészében a NATO amerikai főparancsnokának alárendeltségébe fog kerülni. A párizsi szerződések aláírása minden eddiginél súlyosabb fenyegetés volt Európa békeszerető népeinek.

Nyolc hónappal a háborús szerződések jóváhagyása előtt a Szovjetunió a berlini külügyminiszeri konferencián világosan felvázolta a német kérdés megoldásának helyes útját. Az Európai Védelmi Közösséggel szemben az európai kollektív biztonsági rendszer létrehozásában jelölte meg a kontinens tartós békéjének garanciáját. Ebben – társadalmi berendezkedésére való tekintet nélkül – részt vehetne valamennyi európai ország. Az egységes, békeszerető, demokratikus német állam létrejöttéig – az egyenjogúság alapján – csatlakozhatna hozzá a Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság is. A Szovjetunió egyúttal figyelmeztette a kormányokat: ha a nyugat-európai parlamentek ratifikálják a párizsi szerződéseket és ezzel Európa tartós kettészakításának, a helyzet kiéleződésének útjára lépnek, veszélyekkel terhes háborús tűzfészek alakulhat ki földrészünkön.

A nyugati hatalmak azonban elutasították a szovjet kormányt az azt az indítványát, hogy 1954. november 29-ére Moszkvába vagy Párizsba hívják össze az európai országok és az Egyesült Államok képviselőinek értekezletét. Ehelyett megkezdték a párizsi egyezmények parlamenti jóváhagyásának keresztülhajszolását. Megnövekedett a háború közvetlen veszélye.

Ilyen körülmények között a Szovjetunió és az európai szocialista országok nem maradhattak tétlenek: november 29-én kormánykül-

1955. május 11. és 14. között
nyolc szocialista ország
képviselői a lengyel
fővárosban tartott
értekezletükön az európai
béke és biztonság kérdéseiről
tárgyaltak.
Ez alkalommal írták alá
a Varsói Szerződést

Budapesten ülésezik
a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete (1969)

A Csehszlovákia területén tartott

„Pajzs – 72” gyakorlaton részt vevő vezetők egyik csoportja
(balról jobbra): Heinz Hoffmann hadseregtábornok, az NDK;
Martin Dzur hadseregtábornok, a CSSZK nemzetvédelmi minisztere;
Ludvik Svoboda hadseregtábornok, csehszlovák köztársasági elnök;
a Csehszlovákiában állomásozó szovjet hadseregcsoport képviselője;
I. I. Jakubovszkij marsall; Gustav Husák, a CSKP KB főtitkára;
Czinege Lajos vezérezredes magyar, Ion Ionita hadseregtábornok román,
A. A. Grecskó marsall szovjet honvédelmi miniszter
és Wojciech Jaruzelski hadseregtábornok, lengyel nemzetvédelmi miniszter

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének
1972 januárjában tartott prágai ülésén
kidolgozták az európai biztonság és együttműködés alapelveit

A Varsói Szerződés honvédelmi miniszteri bizottságának
1974. márciusi ülésére érkezett

I. I. Jakubovszkij marsall Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszterrel
a Ferihegyi repülőtéren

Kádár János, az MSZMP KB első titkára és Fock Jenő miniszterelnök
baráti, elvtársi eszmecserén fogadta a honvédelmi minisztereket

döttségeik összeültek Moszkvában, mérlegelték a fejleményeket, és közös deklarációban tudtul adták: „Az értekezleten részt vevő államok bejelentik azt az elhatározásukat, hogy a párizsi egyezmények ratifikálása esetén együttes intézkedéseket tesznek fegyveres erőknek és ezek parancsnokságának megszervezésére, továbbá más olyan intézkedéseket is tesznek, amelyek saját védelmi képességük fokozásához szükségesek avégett, hogy megvédjék népeik békés munkáját, biztosítsák határaik és területük sérthetetlenségét és védelmét az esetleges agresszióval szemben.”

Több mint húsz évvel az európai események ilyen fordulata után sem felesleges föltenni a kérdést: vajon nem túlozták-e el a szocialista országok kormányai a tényleges veszély nagyságát? Indokolt volt-e közvetlen háborús fenyegetettségről beszélni?

A tények tanúsága szerint az antikommunista koalícióba tömörülő szélsőséges imperialista körök valóban az agresszió gyorsított ütemű előkészítésének útjára léptek. Az atomzsarolás, az esztelen táncolás a nukleáris szakadék szélén, az 1950-ben kirobbantott koreai agresszió, a féktelen szocializmusellenes hisztériával párosított fegyverkezési hajsza, Nyugat-Berlin „frontvárossá” változtatása, a NATO-hatalmaknak és az NSZK-nak az az 1953. júniusi kísérlete, hogy a nyugat-berlini hídfőállásból kiindulva megdöntsék a munkás-paraszt hatalmat az NDK-ban, a Nyugat-Európában állomásozó amerikai csapatok harcászati atomfegyverekkel való felszerelésének megkezdése – mindezek a lépések egyenként is, és még inkább együttesen a NATO fokozódó agresszivitásáról árulkodtak.

Az ötvenes évek közepére – a Szovjetunió, a békeszerető országok minden erőfeszítése ellenére – az európai helyzet feszültebbé vált. A Német Szövetségi Köztársaság megszületésével olyan állam jelent meg a történelem színpadán, amelynek uralkodó körei a hivatalos politika rangjára emelték a szomszédos szocialista országok – első sorban a Német Demokratikus Köztársaság – elleni erőszakot, nyíltan hirdették területi igényeiket, a hitleri Harmadik Birodalom hatá-

rainak visszaállítását. Az adenaueri kül- és katonapolitika, a párizsi egyezmények nyújtotta lehetőség a második világháború után történelmileg kialakult államhatárok erőszakos megváltoztatására, az atomfegyver birtoklásához való „jogot” követelő bonni hangok erősödése a szükséges következtetések levonására készítette az európai szocialista országokat.

Amikor 1955 májusában az NSZK-t hivatalosan is fölvtették a NATO-tagállamok sorába, az európai szocialista országoknak haladéktalanul fontolóra kellett venniük szoros szövetkezésük kérdését. Megállapították, hogy kétoldalú szerződéseik a lényegesen megváltozott európai helyzetben már nem elegendők. Az erők olyan összpontosítására volt szükség, amely ellensúlyozni tudja a NATO-ban megtestesülő veszélyt, képes visszatartani a háború tervezőit a meg gondolatlan katonai kalandoktól Európában.

Ennek a feladatnak tett eleget az európai szocialista országok 1955. május 14-én befejeződött varsói értekezlete. Az értekezlet eredményeként sokoldalú barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést írtak alá, és ezzel kollektív alapokra helyezték a szocializmust építő népek vívmányainak oltalmazását. Az egyesített fegyveres erők főparancsnokságának felállításáról intézkedő együttes döntés azt a követelményt fejezte ki, hogy a Szovjetuniónak és szövetségeseinek – a jövőben is az európai biztonsági rendszer megteremtésére törekedve – mindent meg kell tenniük a termonukleáris háború elhárítására, az európai és a világbéke megóvására.

A tőkés világot átfogó agresszív rendszerbe tömörítő NATO-val, CENTO-val és SEATO-val szemben nem lehetett más lépés, mint az európai szocialista államok intézményesített összefogása, a kölcsönös támogatás és segítségnyújtás sokoldalúvá tétele, magasabb szintre emelése. Ez a kötelezettségvállalás a Varsói Szerződés 4. cikkelyében a következőképpen fogalmazódik meg: *„Ha valamely állam vagy valamely államcsoport Európában fegyveres támadást intéz a Szerződésben részt vevő egy vagy több állam ellen, a Szerződésben*

részt vevő minden állam az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmánya 51. cikkének megfelelően, az egyéni vagy kollektív önvédelem jogának megvalósításaképpen egyenként és a Szerződés többi tagállamával való megegyezés szerint, minden szükségesnek mutakozó eszközzel, a fegyveres erő alkalmazását is beleértve, azonnali segítséget nyújt a megtámadott államnak vagy államoknak.”

Az idézett cikkely nemcsak azt fejezte ki, hogy a szerződő felek jogszerűen járnak el, ha külső agresszió esetén segítséget nyújtanak a megtámadott államnak, hanem azt az igen határozott figyelmeztetést és közös elszántságot is, hogy a szocialista közösség egyetlen tagállama sem maradna magára, ha a szabadságát és függetlenségét veszélyeztető bármilyen erőszakos cselekményt követnének el ellene. A közös önvédelemnek ez a módja és formája a szocialista világrendszer történetében először tette gyakorlati valósággá a közös vívmányok közös oltalmazásáért vállalt nemzetközi felelősséget.

Az európai béke és biztonság védelmezésére olyan koalíció jött létre, amely áttörhetetlen gátat állított az újabb világháború szervezői, az egyes szocialista országokat a közösségről „leválasztani” igyekvő körök útjába. Az 1956-os magyarországi ellenforradalmi kísérlet és az ugyancsak 1956 késő őszén Egyiptom ellen indított angol–francia–izraeli agresszió kudarca szinte egyidejűleg adott meggyőző tanúbizonyságot arról, hogy a Varsói Szerződés szervezetének már közvetlenül megszületése után fontos szerepe volt a világpolitika alakításában, egy újabb világháború elhárításában.

Békefenntartó, az imperializmust megfékező, visszavonulásra kényszerítő funkciója azóta nem egy robbanásig hevített súlyos nemzetközi válság levezetésében érvényesült meggyőző erővel. Húsz esztendővel a szerződés aláírása után – figyelembe véve az általános erőviszonyok két évtized alatt bekövetkezett változását – teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy az emberiség elsősorban a Szovjetunió és a vele egy úton haladó szocialista országok összehangolt erőfeszítéseinek köszönheti a rakéta-nukleáris katasztrófa elkerülését.

KÉTFÉLE SZÖVETSÉG — KÉTFÉLE POLITIKA

Ha összehasonlítjuk a két szerződési rendszert – az európai szocialista országok szövetségét és a NATO-ban tömörült tőkésállamokét –, nyilvánvalóvá válik, hogy a két gazdasági-társadalmi rendszer ellentétessége e szövetségek jellegében is megmutatkozik.

Elsőnek vessünk egy pillantást a NATO és a Varsói Szerződés keletkezésének és fennállásának nemzetközi jogi vonatkozásaira. Külső formai jegyeit tekintve, mennyiben felel meg az egyik és mennyiben a másik az ENSZ Alapokmányának?

A nemzetközi béke megóvása szempontjából igen nagy jelentősége van annak, hogy egy-egy meghatározott területi egységhez (régióhoz) tartozó államok az egyetemes biztonság szem előtt tartásával rendezzék kapcsolataikat, s ha ellentétek és viták támadnak közöttük, békés eszközökkel oldják meg őket, ne alkalmazzanak erőszakot, ne nyúljanak fegyverekhez. Ilyen nemzetközi viszonyok megteremtése sehol sem annyira életbevágó, mint éppen Európában, ahol a két világrendszer fő „harcérintkezési vonala” húzódik.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya 52. cikkének 1. pontja kívánatosnak is tartja regionális szervezetek megalakítását, de lényeges megszorítással: „*A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem zárja ki olyan regionális megállapodások vagy szervezetek fennállását, amelyek a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának regionális jellegű tevékenységekre alkalmas kérdéseivel foglalkoznak, feltéve, hogy az ilyen megállapodások és szervezetek, valamint tevékenységük az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel összhangban állnak.*”

Ebben az értelmezésben a béke, a biztonság megszilárdítását célzó regionális szervezetek és megállapodások voltaképpen az ENSZ kiegészítő intézményeinek tekinthetők. De az ilyen szervezetek csakis abban az esetben felelnek meg az ENSZ Alapokmányának, ha egy meghatározott földrajzi terület, illetve területi egység államait fogják össze, egyszersmind rendeltetésük és tevékenységük nem ellentétes az ENSZ céljaival, elveivel. Minden olyan államcsoportosulás, amely e követelményektől bármely tekintetben eltér, sérti az ENSZ Alapokmányát még akkor is, ha az adott megállapodást regionálisnak nevezik, és az ENSZ céljaival összhangban állónak deklarálják.

A Varsói Szerződés teljesen megfelel a világszervezet alapító okmányában foglalt elveknek, meghatározott földrajzi terület országait öleli fel, és rendeltetése, feladata összhangban van az ENSZ elveivel és céljaival. Ezt a jellegét húszéves fennállása idején a gyakorlatban is megmutatta a békét célzó kezdeményezéseivel és a béke védelmezésével. A szocialista országok politikai-katonai szövetségének létrehozása és működése tehát minden szempontból jogszerű, nemzetközi jogi tekintetben megtámadhatatlan.

A Varsói Szerződés egyúttal nyílt szervezet létrehozását határozta el, ahogy ez a 9. cikkelyből kiviláglik: „*A jelen Szerződéshez társadalmi és államrendszerükre való tekintet nélkül csatlakozhatnak oly más államok, amelyek kifejezik azt a készségüket, hogy a jelen Szerződésben való részvétellel hajlandók elősegíteni a békeszerető államok erőfeszítéseinek egyesítését a békének és a népek biztonságának biztosítása céljából.*” Vagyis egyetlen, az európai régióba tartozó állam előtt sincs elzárva a csatlakozás lehetősége, ha különben egyetért az ENSZ Alapokmányában is megfogalmazott célkitűzésekkel.

Egészen más a helyzet a NATO-val. Bár az Észak-atlanti Szerződés egyes pontjaiban akad néhány formális utalás arra, hogy a résztvevők hisznek az ENSZ Alapokmányának céljaiban és elveiben, az efféle kitételek mitsem változtatnak azon a tényen, hogy a NATO egyáltalán nem felel meg az ENSZ által támasztott követelményeknek.

A NATO nem tekinthető regionális szervezetnek, hiszen a földgolyó mindkét oldalán elterülő országokat foglal magában, s nem is tűzi ki regionális feladatok megoldását. Annak idején különben olyan államokat is felvettek tagjai közé, amelyek 1949-ben nem voltak tagjai az Egyesült Nemzetek Szervezetének (például Olaszországot és Portugáliát), jóllehet az ENSZ Alapokmányának 52. cikke csak a világszervezet tagjai közötti regionális egyezmények megkötését engedélyezte.

Nem fogadható el a NATO megalakításának indokául az az érvelés sem, hogy minden ENSZ-tagállamnak joga van az egyéni vagy kollektív önvédelemhez. Az Alapokmány 51. cikke értelmében „*az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetén*” illeti meg ez a jog az agresszió áldozatául esett országot, s addig, amíg a Biztonsági Tanács a szükséges intézkedéseket meg nem tette. Ami a kérdés lényegét illeti: a jogos önvédelemre való hivatkozás teljesen alaptalan; a NATO alapító államait sem 1949 előtt, sem utána nem fenyegette fegyveres külső támadás veszélye, ennél fogva a tömb megalakításának nem volt meg a jogszerű alapja. Éppen a NATO létrejötté és fennállása hozta létre az agresszió veszélyét, fenyegette fegyveres támadással az európai szocialista országokat. Senki sem vitathatja el azt a tényt, hogy az európai szocialista országok csak hat évvel a NATO megalakítása után és az agresszió veszélyének fokozódása láttán kötötték meg a Varsói Szerződést. A szervezeti összefogást biztonsági-védelmi érdekek – vagy ahogy a nemzetközi jog mondja –, a jogos védelem érdekei diktálták.

Az atlanti tömb – ellentétben a Varsói Szerződéssel – zárt jellegű. Az alapító szerződés 10. cikkelye félreérthetetlenül kimondja, hogy „*a Felek egyhangú megegyezéssel a szerződéshez való csatlakozásra hívhatnak meg minden más európai államot*”. A csatlakozás tehát csak akkor lehet hatályos, ha a szerződő felek egyhangúlag meghívják valakit a szövetségbe.

Jellemző, hogy amikor a szovjet kormány 1954 márciusában azt

javasolta, hogy az atlanti tömböt alakítsák át védelmi szervezetté, és ez esetben maga is kész részt venni a szervezet tevékenységében, a csatlakozási indítványt a nyugati hatalmak sietve elutasították. De hát hogyan is járulhattak volna hozzá a Szovjetunió felvételéhez a NATO-ba, amikor ezt a szűk körű blokkot a szocialista országok kizárásával és éppen ellenük hozták létre? A szovjet kormány ezzel a kezdeményezésével nyílt színvallásra kényszerítette azokat a kormányokat, amelyek oly szívesen hivatkoznak a NATO „védelmi” céljaira.

A NATO csak az egyik, bár kétségkívül a tőkés világ leghatalmasabb katonai-politikai szövetsége. Mellette azonban 1951-ben megalkotották a csendes-óceáni térségre kiterjedő ANZUS-t, 1954-ben a délkelet-ázsiai támadó katonai szervezetet, a SEATO-t, majd 1955-ben az úgynevezett bagdadi paktumot (Irak kiválása után, 1959-től CENTO névvel működik). Az egymással többé-kevésbé egységes egészet alkotó tőkés katonai blokkok, így a NATO megalakításának is az volt az alapvető indítéka, hogy egységes frontot szervezzenek a háború utáni években mindinkább tért hódító szocializmussal, az erősödő nemzetközi munkásmozgalommal és a győzelmeket arató nemzeti felszabadító mozgalmakkal szemben. Henry Kissinger még nemzetbiztonsági tanácsadóként a hatvanas évek elején az erőviszonyokat így jellemezte: *„Sem az Egyesült Államok, sem pedig európai szövetségeseink egyedül nem képesek arra, hogy szembeszálljanak azokkal a forradalmi változásokkal, amelyek a szemünk előtt lezajlanak.”* A társadalmi haladás, a szocializmus ellenségei ezért akarták összefogni a nemzetközi reakció minden erejét, agresszív blokkokba tömöríteni az antikommunizmus zászlaja alatt felsorakozó országok kormányait, legelsősorban is az igen jelentős tudományos és technikai potenciállal, fejlett iparral és magasan kvalifikált embertartalékokkal rendelkező nyugat-európai kapitalista államokat.

A Varsói Szerződés merőben új nemzetközi jelenség, amely a szocialista világrendszer fejlődésének eredményeként született meg a

nemzetközi politikai és a szükségessé vált katonai együttműködés erősítésére. A Varsói Szerződés alapjaiban, elveiben, céljaiban, egész tartalmában gyökeresen eltér minden múltbeli koalíciótól, s mindazoktól a katonai-politikai tömböktől, szövetségektől, amelyek ma a kapitalista államokat összefogják.

A szocialista államok együttműködése és szövetsége azon az objektív tényen alapszik, hogy azonos a társadalmi-gazdasági rendszerük, és minden szocialista ország alapvető, hosszú távú érdekei megegyeznek. Így ezek az államok objektívan összetartoznak. Egységük szubjektív oldala a közös marxista-leninista világnézetből, a szocialista internacionalizmus elveinek az alkalmazásából táplálkozik, és együtt jár azzal, hogy külpolitikai tevékenységüket összeegyeztessék, összehangolják. A szocialista országok egysége nyilvánul meg közös, alapvető érdekeiknek az imperializmus és a reakció ellen való védelmezésében.

A szocialista világrendszerben a két- és többoldalú szerződéseknek, megállapodásoknak és közös szervezeteknek kiterjedt rendszere jött létre. Ide számít mindenekelőtt a Varsói Szerződés szervezete és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa. A szocialista világrendszer keretében ezeknek a szervezeteknek a tagjai között már magasabb színvonalon fejlődik és erősödik a baráti együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás gazdasági, politikai, ideológiai és katonai téren egyaránt. A szocialista államoknak ez a csoportja – a szocialista államok közössége – a szocialista nemzetközi munkamegosztás elmélyítésének, összetartozásuk erősítésének és nemzetközi politikájuk összeegyeztetésének útján jár, belőlük áll a szocialista világrendszer magja. Szervezeti összetartozásuk egyebek között tehát biztosítja, hogy a szocialista államok többsége a nemzetközi politika fontos kérdéseiben egységesen lépjen fel, bonyolult nemzetközi helyzetben összehangoltan cselekedjen. A külpolitika összeegyeztetésének, az egységes föllépésnek a jelentősége a béke és az egész szocialista világ érdekeinek a védelmében nyilvánvaló.

A Varsói Szerződés tagországaiiban szocialista termelési viszonyok uralkodnak, s közös gazdasági alapjuk megteremti köztük a termelési kapcsolatok, a közös tervezés, a szocialista nemzetközi munkamegosztás fejlesztésének lehetőségeit. A termelőerők gyors ütemű fejlődése, a termelési folyamatok internacionalizálása, az új társadalom felépítésének nemzetközi körülményei növekvő gazdasági összefogásra, gazdasági kooperációra és integrációra készítetik őket. Ezt szolgálja a szocialista államok nemzetközi gazdasági szervezete, a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa.

A KGST-ben tömörült szocialista államok gazdasági összefogása közös szocialista gazdasági-társadalmi rendszerük alapján biztosítja a kölcsönös előnyöket, a nemzeti-állami és a közös gazdasági érdekek összeegyeztetésének lehetőségét, minden egyes tagállam, és az egész közösség együttes gazdasági előrehaladását. Idegen tőlük a gazdaság militarizálása, minden kizsákmányoló és elnyomó, hódító cél. A szocialista országok gazdasági összefogását és erősödését szolgálva, a KGST lehetőséget teremt és törekszik is a különböző társadalmi rendszerű államok közötti gazdasági kapcsolatok fejlesztésére, egy új, igazságosabb, általános nemzetközi munkamegosztás kialakítására.

Ennek a gazdasági összefogásnak a jellege és az ereje közvetlen összefüggésben van a Varsói Szerződés, a szocialista közösség politikai-katonai szervezetének a céljaival, nagymértékben kihat annak helyzetére. „*A szocialista gazdasági integráció* – írta I. I. Jakubovszkij marsall a „Fegyverbarátság” című könyvében – *nemcsak a kapcsolatok fennálló formáinak fejlődését segíti elő, hanem a fejlett szocialista társadalmú államok gazdasági együttműködésének minőségileg új módszerévé is válik. Ez új lehetőségeket nyújt a termelés további szakosításához és a jobb nemzetközi munkamegosztáshoz, a szocialista államok népgazdaságának egymáshoz való fokozatos közeledéséhez. Mindez közvetlenül növeli a Varsói Szerződés szervezetének közös védelmi erejét is. . .*”

A szocialista államok egységének és szoros összefogásának elve és gyakorlata egyáltalán nem sérti az egyes szocialista államok önállóságát, a nemzetközi kérdések megoldásában való egyenjogú és aktív részvételüket. Ez olyan egység, amelyik biztosítja a közös fellépést, egyszersmind lehetővé teszi a külpolitika összehangolása alapján a szuverén államok kezdeményezéseit. A szocialista államok egységében egyik állam sem tör hegemoniára, nem parancsol másoknak, ez az egység a kis és a nagy nemzetek, valamennyi nép egyenjogúságán alapszik, s önkéntes egység, amelyik az alapvető érdekek és célok azonosságából fakad.

Az, hogy a Varsói Szerződésben egyesült testvérországok ilyen szilárd politikai-katonai szövetséget hoztak létre, a legcsekélyebb mértékben sem mond ellent szocialista állami szuverenitásuknak, azt nem sérti, hanem éppen védelmezi a közös ellenségtől. Szó sincs tehát az állami szuverenitás semmiféle, az imperialista propaganda által terjesztett „korlátozásáról”.

Homlokegyenest ellenkező politikai elvek és érdekek szövik át a NATO-országok egymás közti és az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatait.

E tömb létrehozásának fő célja az volt, hogy a tőkésállamok egy jelentős csoportjának katonai erőit – amerikai vezetéssel – az anti-kommunizmus jegyében tömörítsék az államok egy másik csoportja, a szocialista országok ellen. A blokkalakítás az Egyesült Államok diktátum-politikájának a terméke volt, világhatalmi és a nemzetközi monopoltőke érdekeit követve kényszerítette ki létrehozását.

Truman, az azóta elhunyt amerikai elnök nyíltan hangoztatta: *Az Egyesült Államoknak Istenről megadatott joga van a világ vezetésére.* Nagyravágyó céljait elérendő, túlhaladottnak kiáltotta ki az állami szuverenitást, és azt kívánta szövetségeseitől, hogy nemzeti függetlenségüket rendeljék alá az amerikai imperializmus világhatalmi elképzeléseinek. Hányszor és hányszor volt tanúja a világ an-

nak, hogy az Egyesült Államok – az erősebb „jogán” – nyíltan beavatkozott a nyugat-európai országok belügyeibe, kormányokat bukattatott meg vagy parlamenteket fenyegetett meg, ha az amerikai monopólió érdekei éppenséggel így kívánták.

Az atlanti szövetségben uralkodó államközi viszonyok jellemzője a gyengébbek alárendelése a politikailag és gazdaságilag befolyásosabb hatalmak, mindenekelőtt az Egyesült Államok diktátumának.

A NATO-ban a kapcsolatokat jelenleg több mint négyezer okmány, szerződés és megállapodás rögzíti. Többségük titkos, a parlamentek megkerülésével hagyták jóvá. Egyikük, a 100-1-es jelzésű bizalmas dokumentum például a következő különleges jogokkal ruházza fel a Nyugat-Európában állomásozó, még mindig megszállási funkciókat teljesítő, területenkívüliséget élvező amerikai csapatokat: *„Joguk van az adott vidék vagy objektum birtokbavételére, ha arra az adott időpontban feladataik ellátásához és a biztonság megővéséhez szükségük van, vagy ha ez a jövőben az amerikai csapatok főparancsnokának megítélése szerint elkerülhetetlen. Ezenkívül joguk van bárhol megfelelő katonai fölszerelést és fegyverzetet elhelyezni, ahol ezt jónak látják.”*

A beavatkozásnak természetesen vannak nyíltabb és durvább formái is. Példa erre a sok között az amerikai titkosszolgálat és a NATO-törzsek által 1967-ben végrehajtott görögországi „Prometheus-terv”, amely fasiszta katonai rezsimet segített hatalomra. Hasonló aknamunkát fejtettek ki a hatvanas évek elején az olasz kormány megbuktatására, egy szélsőjobboldali katonai államcsíny előkészítésére.

Amióta az atlanti szövetségben erőteljesebben jelentkezik a politikai és katonai szerepek újraelosztásának követelése, Washington kénytelen a NATO megreformálásával foglalkozni. Az újonnan kialakítandó „társas” vagy „érett partneri viszony” amerikai koncepciójának tengelyében azonban most is az a kérdés áll, mint régebben: vajon a nyugat-európai államok hajlandók-e elfogadni az Egyesült Államok hegemoniáját, s készek-e az eddiginél nagyobb erőfeszíté-

seket tenni a katonai terhek „arányos” elosztására? Másként fogalmazva: az Egyesült Államok semmiképpen sem hajlandó lemondani saját nemzeti imperialista érdekeinek elsőbbségéről, feltétlen érvényesítéséről. Az Egyesült Államok imperialista érdekei pedig azt követelik, hogy a NATO-t továbbra is politikai és katonai-stratégiai pozícióinak megőrzésére, globális politikájának eszközeként használhassa fel, egyúttal törvényesítse az amerikai katonai támaszpontok és csapatok jelenlétét az európai földrészen, bár ez a jelenlét nemcsak általában az európai biztonság, hanem az atlanti blokkban részt vevő államok nemzeti és állami érdekeinek is ellentmond.

A NATO-hoz való tartozás a tagállamok szuverén jogainak, döntési szabadságának sokszor súlyos megsértésével jár. Olyan imperialista szervezetben, amelyben a „nagyok” diktálnak a „kicsiknek”, szó sem lehet az egyenjogúságnak olyan tiszteletben tartásáról, mint a szocialista testvérországok egymás közti kapcsolataiban. A nyugat-európai kormányoktól függetlenül működő, nekik beszámolósi kötelezettséggel nem tartozó központi NATO-szervek már nemegyszer tettek olyan lépéseket, amelyek súlyosan csorbították egyik vagy másik tagállam szuverenitását, vagy a nemzetközi feszültség kiéleződéséhez vezettek, s ezzel gyakorlatilag kész tények elé állították a tagállamok kormányait. Önmagában az a tény, hogy a Nyugat-Európában állomásozó amerikai csapatok és az ott berendezett amerikai katonai támaszpontok nem tartoznak egyetlen más állam belső joghatósága alá sem, állandóan azt a veszélyt idézi fel, hogy a partnerek – elhatározásuk és akaratuk ellenére – esetleg „ki nem provokált” fegyveres konfliktusba keveredhetnek.

A szocialista államok egysége ideológiailag a közös marxista-leninista világnézetben és a szocialista internacionalizmus elvein alapszik. A szocialista internacionalizmus a proletár internacionalizmus fejlődésében egy új, magasabb fok a tekintetben, hogy elvei a szocialista államok egymás közti kapcsolatainak elveivé váltak. A

szocialista internacionalizmus egyesíti magában az általános demokratikus elveket (szuverenitás, területi sérthetlenség, egyenjogúság, kölcsönös előnyök és be nem avatkozás), ezek megtartása nélkül nem volna lehetséges az önálló szocialista nemzeti államok létezése. Épp ezeknek az elveknek a gyakorlatban való alkalmazása, megvalósítása következtében válnak az egyes szocialista államok a szocialista külpolitikai koncepció alkotó részévé. Az általános demokratikus elvekre épülve, a szocialista internacionalizmus egyúttal megadja a szocialista államok egymás közötti kapcsolatának osztálytartalmát, mert megköveteli az osztályszolidaritást, a kölcsönös támogatást és segítségnyújtást a szocializmus fölépítéséért folyó munkában, valamint az összefogást abban a harcban, amelyet a szocialista államok a kapitalista restaurációs és az imperialista intervenciós kísérletek ellen vívnak.

A szocialista internacionalizmusnak ezért a szocialista külpolitikában meghatározó szerepe van. A baráti országok marxista-leninista pártjai arra törekszenek, hogy a nemzetközi küzdőtéren a szocialista országok jól összehangolt politikát folytassanak, és a nemzetközi események menetére közös föllépésük erejével növekvő hatással legyenek. Ennek érdekében az egyes testvérországok nemzeti-állami és közösségi, nemzetközi érdekeinek a harmonikus összeegyeztetése – a testvérpártok egyik állandó feladata.

A Varsói Szerződés fegyveres erőinek soraiban a szocialista internacionalizmus elvei érvényesülnek.

Szocialista hazafiságunkat elválaszthatatlannak tartjuk a szocialista internacionalizmustól. A marxista-leninista pártok, az állami szervek és a társadalmi szervezetek módszeres politikai nevelő munkát folytatnak annak érdekében, hogy a milliós tömegek megértsék a hazafiság és az internacionalizmus összefüggéseit. Ennek a szocialista közösség egészében ma azért van kiváltképp nagy jelentősége, mert az imperialista fellazító taktika propagandája a szocialista országok nemzeti-állami és közösségi, nemzetközi érdekeit szembeállít-

ja egymással, és nacionalista érzelmeket szítva, megkísérli gyöngíteni népeink és néphadseregeink egységét, összeforrottságát, azzal próbálkozik, hogy eltántorítson bennünket a Varsói Szerződésben vállalt nemzetközi kötelezettségeink teljesítésétől.

Az atlanti tömb ideológiai alapja a kommunista-, szocializmus- és haladásellenesség, ez az ideológia a kizsákmányolásnak és a népek elnyomásának fenntartását szolgálja. Az agresszió és a rablás ideológiája, a militarizmus uralkodik a NATO-haderők soraiban, a katonák tömegeibe valósággal beleoltják a brutalitást, az embertelenséget, a kíméletlenséget. Ennek az ideológiának az éle a szocialista közönség ellen irányul.

A szocialista testvérországok és hadseregeik harci szövetségének hadászati alapja (a katonai–elméleti nézetek és a védelemről szóló marxista–leninista tanítások összessége) egységes, s az egységet ezen a területen is céljaik, alapvető érdekeik azonossága és a szocializmus, valamint a béke közös védelméért viselt felelősségük teremti meg.

Az egyeztetett, egységes cselekvés fő biztosítója az, hogy a fegyveres erők vezetése, a védelmi rendszabályok összehangolása ezen országok marxista–leninista pártjainak kezében van.

A Varsói Szerződés szervezetének legfelső vezető szerve, a Politikai Tanácskozó Testület – a tagállamok kommunista és munkáspártjai első titkárainak, kormányfőinek és külügyminisztereinek részvételével – rendszeresen megvizsgálja a nemzetközi helyzetet, levonja a szükséges következtetéseket, és biztosítja a szilárd védelmi képesség fenntartásával kapcsolatos feladatok megoldását.

A katonai döntések végrehajtására hivatott állandó szerv a szövetséges államok egyesített fegyveres erőinek főparancsnoksága, amelyben – hasonlóan a Politikai Tanácskozó Testülethez – ugyancsak teljes mértékben érvényesül a tagállamok szuverenitásának és egyenjogúságának elve, függetlenül nagyságuktól vagy a védelmi koalícióban betöltött szerepüktől. A szocialista országok kapcsolataira jel-

lemző alapelvek feltétlen érvényesülését segíti elő az is, hogy a Politikai Tanácskozó Testület hagyta jóvá a legfelső szintű katonai koordináció elveit és módszereit rögzítő határozványt.

A katonai együttműködés az egységes hadászati alap lényeges sajátossága, a katonai-elméleti nézetek egységén, a nemzetközi élet jelenségeinek és folyamatainak marxista-leninista megítélésén, a hadtudomány törvényeinek, a hadművészet elveinek azonos felfogásán alapszik. Az alapvető elvi kérdésekre, a korszerű háború jellegére és a hadviselés módjaira vonatkozó nézetek egysége a Varsói Szerződés szervezetében kialakult internacionalista együttműködés igen fontos tényezője.

A testvéri hadseregek összeforrottságát erősíti az általában egy típusú szervezési struktúra, az alapvető harci felszerelés és fegyverzet azonossága is.

A szocialista védelmi koalíció fegyveres erőinél négyféle közepes és nehéz harcikocsifajtát rendszeresítettek, szemben az atlanti tömb haderőinél fellelhető 11 típussal. A lövészfegyvereknél az arány hasonló: géppisztolyoknál 1:8, puskáknál 1:4, a könnyű és nehéz géppuskáknál 2:17. A számunkra ebből származó előny kézenfekvő; a fegyverzet és a felszerelés azonos alaptípusai lényegesen megkönnyítik az utánpótlást, a csapatok vezetését, a nemzeti hadseregek kölcsönös lőszer- és pótalkatrész-ellátását, egyszóval a győzelem kivívását a harcban.

A sok és fő vonatkozásban kimutatható azonosság természetesen nem jelenti azt, mintha az egyik ország tapasztalatait mechanikusan alkalmazni lehetne a másik ország gyakorlatában. A Varsói Szerződés szervezete, a valóban egyenjogú és szuverén szocialista államok önkéntes szövetsége, teljességgel kizárja a tapasztalatok mechanikus átvételét és egyáltalán a diktátum bármiféle formáját, lett légyen szó akármilyen kérdésről. Ennek a szövetségnek szocialista jellege egyenesen megköveteli a nemzeti-katonai parancsnokságok kezdeménye-

zéseinek kibontakoztatását, a katonai elméleti eredmények és a gyakorlati tapasztalatok minél szélesebb körű kicserélését. Minden egyes testvérország és hadsereg így is hozzájárul a kollektív védelmi potenciál általános gyarapításához.

A kölcsönös segítségnyújtás és támogatás elvének a gyakorlatba való átültetése természetesen elvezet a különböző nemzetiségű, de ugyanazt az internacionalista feladatot teljesítő csapatok kiképzési-nevelési formáinak és módjainak törvényszerű közeledéséhez, a szocialista hadügyben mind határozottabban jelentkező közös vonások kifejlődéséhez.

Gyökeresen más a NATO hadászati alapja. Ezt kezdettől fogva az agresszív célzat határozta meg, s a tagállamok fegyveres erőit belső elnyomó és külső hódító funkciójuk teljesítésére készítették fel. Ennek megfelelően dolgozták ki katonapolitikai koncepciójukat is, állapodtak meg a haderők kiépítésének általános elveiben, s dolgoztak ki közös terveket a hadseregek kiképzésére, felszerelésére, elhelyezésükre és a lehetséges európai hadszínterek berendezésére. Hatalmas tömeg-hadseregeket hoztak létre (létszámuk a hetvenes évek elején elérte a 6 milliót), s rendeltetésüket egyértelműen abban jelölték meg, hogy váratlan, meglepetésszerű csapást mérjenek a szocialista országokra.

Ehhez a katonai elgondoláshoz a Pentagon szolgáltatta a hadászati alapot, és a továbbiakban az amerikai katonai doktrínákat lényegében a NATO tagállamai is elfogadták. Ily módon az Egyesült Államok hadászati elképzeléseit az atlanti tömb egész katonai tevékenységére nézve általános érvényűnek ismerték el. Bár a katonai doktrínák – a mindenkori nemzetközi helyzet, a változó erőviszonyok hatására – időszakonként módosultak, idomultak a nemzetközi imperializmus taktikájához, agresszív jellegük és végső céljuk mitsem változott.

A NATO hadászati alapját meghatározó politikai célok ma is

ugyanazok, mint tíz vagy húsz esztendővel ezelőtt: a szocializmus felszámolása, a nemzeti felszabadító, demokratikus és forradalmi mozgalmak elfojtása, a készenlét az európai háborúra.

A nyugati blokkstratégia minden elemében ellentmond Európa és a világ biztonságának, fékezi a nemzetközi enyhülést, fenntartja az összecsapás veszélyét, akadályozza a fegyverkezés korlátozását és a leszerelést, a népek és nemzetek békés egymás mellett élésének nemzetközi jogi normává való emelését.

AZ EURÓPAI BÉKÉÉRT ÉS BIZTONSÁGÉRT

A Varsói Szerződés államai sohasem korlátozták a béke és a biztonság érdekében tett erőfeszítéseiket a katonai területre – bár korunkban, amikor nukleáris fegyverek vannak, a katonai tényezőnek a szerepe igen nagy –, hanem sokoldalúan és kitartóan éltek a politikai-diplomáciai eszközökkel. Egyik fontos céljuk az európai kollektív biztonsági rendszer megteremtése.

A valamennyi európai államot felölelő biztonsági rendszer eszméje jóval régebbi keletű, mint a Varsói Szerződés (a Szovjetunió már 1933-ban kidolgozta egységes, átfogó Európai-konceptióját és a kollektív biztonság megteremtésével kapcsolatos alapelveket). Jelenlősége akkor nőtt meg igazán, amikor a második világháború után a nyugati hatalmak – a szocialista javaslatokat sorra-rendre visszautasítva – elzárkóztak Németország állami egységének demokratikus alapon való helyreállítása elől, majd létrehozták a NATO-t, sőt a Német Szövetségi Köztársaságot bevonták ebbe. Az európai biztonság és a német kérdés helyes megoldása elválaszthatatlanul összefüggött egymással.

Látni kell azt is, hogy a hidegháború megindításának időszakában, amikor az Egyesült Államok atommonopóliumára támaszkodva a nemzetközi imperializmus erős nyomást fejtett ki a fiatal szocialista államokra, ezek nemzeti-állami érdekei elsősorban az igen szoros katonai-politikai összefogást és az imperialista agresszió elhárításához szükséges feltételek megteremtését követelték meg. A szocializmus katonai és gazdasági hatalmának a növekedése, a Szovjetunió ra-

kéta- és nukleáris potenciáljának a kifejlődése a későbbiek folyamán kedvezően hatott az egész nemzetközi helyzetre, a hidegháború fokozatos gyöngüléséhez vezetett, és megteremtette az előfeltételeket a szocialista és a kapitalista országok kapcsolatainak a fejlesztéséhez.

Ennek megfelelően a Varsói Szerződés szervezetének megalakításakor az egyesített fegyveres erők felállításáról hozott döntés és a tagállamoknak az alapító okmányban is kifejezett szándéka, hogy továbbra is az európai kollektív biztonsági rendszer megteremtésére töreksszenek, a politikai és katonai elemek egyidejű jelenlétét hangsúlyozta. Abban a történelmi helyzetben ez így volt szükségszerű. Noha a szocialista országok mindig kiemelték a politika elsődlegességét, a Varsói Szerződés szervezetének politikai feladatait, ezek szerepe csak fokozatosan bontatkozhatott ki, és pedig annak arányában, ahogyan a szocializmus pozíciói erősödtek, az erőviszonyok a javára változtak meg, és az imperialista hatalmak a nemzetközi változások tudomásulvételére kényszerültek.

Mindez a Varsói Szerződés jellegéből következik. A NATO-ban viszont mindig a katonai elem dominált, ez felelt meg az atlanti tömb céljainak.

A helyzetet még bonyolította, hogy a tudományos-technikai forradalom első szakaszában, a haditechnikai forradalom nyomán a hadügyben minőségi változások következtek be. A Szovjetunióknak – a NATO agressziós szándékaira való tekintettel – egyes technikai mutatók, főleg az atomfegyver-fejlesztés területén gyorsítania kellett elmaradásának behozását. Magára vállalta a szocialista közösség védelmének fő terhét, s szembe kellett néznie azzal a kívülről reá erőszakolt fegyverkezési versennyel, amely roppant nagy szellemi és anyagi erőket kötött le – de nem volt más választása. A katonai erő növelését, a hadügy forradalmából adódó feladatok végrehajtását az osztályharc kérlelhetetlen logikája, a szocializmus, a demokrácia és a haladás világpozícióinak védelme követelte meg.

Az atom- és hidrogénbomba kikísérletezése után az újabb nagy

előretörés 1957 augusztusában következett be: a Szovjetunióban sikeres kísérletet hajtottak végre a mintegy 10 000 kilométer hatótávolságú első interkontinentális ballisztikus rakétával.

A bármelyik kontinensre eljuttatható rakéta-atomfegyver legalább két irányban döntötte halomra az agresszív körök számításait. Először: a szocialista közösség határainak közelében kiépített katonai támaszpontrendszer elveszítette korábbi jelentőségét, a „bekerítés” ugyanis teljesen irreálissá vált. Másodszor: egyszer és mindenkorra elmúlt az az idő, amikor az Egyesült Államok a nagy földrajzi távolságok miatt kiváltságokat élvezett. Régebben biztonságban tudhatta magát az óceán mögött, és nyugodtan készülhetett a háborúra, ekkor végleg és visszavonhatatlanul a tűzvonalba került. Az amerikai kontinens sebezhetetlensége örökre a múlté lett.

A „tömeges megtorlás” doktrínája kétélű fegyverré vált, mert a Varsói Szerződés országaira mért nukleáris csapásokat hasonló eszközökkel végrehajtott pusztító erejű válaszcsepások követnék. Az Egyesült Államoknak valamilyen más megoldást kellett keresnie változatlan politikájának folytatásához.

A nukleáris realitás, az Európában közvetlen harcérintkezésben álló két katonai-politikai szövetség erőviszonyainak kiegyenlítődése, sőt bizonyos területeken a Varsói Szerződés szervezetének fölénybe kerülése azt követelte, hogy a nyugati hatalmak felülvizsgálják az egész nemzetközi kapcsolatrendszert, rendezzék a kelet–nyugati viszonyt, s mondjanak le a háborús előkészületekről. A NATO politikai vezetésének viszont sohasem volt erős oldala a józan önvizsgálat, az európai és a világfejlődés tendenciáinak tárgyilagos elemzése. Az atlanti tömb tagállamai túlbecsülték saját erejüket és lehetőségeiket, nem mérték fel kellően a nemzetközi munkásmozgalom, a gyarmatokon és a függő országokban kibontakozó nemzeti felszabadító harc távlatait, a szocialista világrendszer gyors ütemű politikai, gazdasági és katonai erősödésének feltartóztathatatlan folyamatát. A történelmi valóságtól elrugaszkodva, még mindig nem akarták észrevenni,

hogy az imperializmus mozgásteret mindinkább korlátozódik, s olyan hatalmas anyagi és társadalmi erők lépnek a nemzetközi küzdőterre, amelyek döntően szólnak bele a háború és a béke kérdéseibe.

A Varsói Szerződés tagállamai a hidegháború csúcspontján sem mondtak le a háborús feszültség csökkentéséért, az európai népek és az egész emberiség békéjének biztosításáért kifejtett erőfeszítéseikről. A kiéleződött viszonyok között elsősorban arra törekedtek, hogy mérsékeljék az európai fegyveres összeütközés veszélyét. 1956-ban azt indítványozták, hogy az európai kollektív biztonsági rendszer előkészítésének érdekében a négy nagyhatalom kössön megállapodást a fegyveres erők létszámáról és elhelyezéséről; 1958-ban fölvetették, hogy célszerű lenne összehívni a Kelet és a Nyugat államférfiainak legmagasabb szintű konferenciáját a kontinentális békerendszer ügyében; ugyancsak 1958-ban azt javasolták, hogy a Varsói Szerződés és a NATO tagállamai kössenek meg nem támadási szerződést; majd 1960-ban felhívással fordultak az érdekelt hatalmakhoz az általános és teljes leszerelés és az ennek hatékony nemzetközi ellenőrzését előmozdító rendszer kialakítására. Őszinte szándékaikat bizonyítandó, 1955 és 1960 között – egyoldalú elhatározással – összesen 3 796 500 fővel csökkentették fegyveres erőiket, és a Magyarországon ideiglenesen állomásozó szovjet erők létszámát is csökkentették.

A szocialista országok konstruktív lépései a nyugat-európai közvéleményben sem maradtak hatás nélkül. Igaz, a „kommunista veszélyről” évekig folytatott ellenséges propaganda ködét nehéz volt eloszlatni, a tömegek politikai tudatában mégis észrevehető változások jelei mutatkoztak: az emberek gondolkozni kezdtek és lassan rájöttek, hogy mindaz, amit a Varsói Szerződés céljairól, jellegéről, feladatáról a hivatalos kormánysszervek és a nem hivatalos „Kelet-szakértők” összehordtak, enyhén szólva nem egyezik a valósággal.

Egyes atlanti tagállamok kormányaiban is feltámadt a félelem, hogy

a Bonn–Washington-tengely esetleg akaratok ellenére is fegyveres konfliktusba sodorhatja őket pusztán azért, mert a legelvakultabb amerikai és nyugatnémet militaristák nem akarnak megbékélni a második világháború után kialakult európai helyzettel. Bernard Lavergne francia tudós millió és millió honfitársának érzelmeit fejezte ki, amikor leírta e sorokat: *„Hogyan is lehetnek olyan örültek a francia miniszterek, hogy halálra ítéljenek százezreket egy olyan háborúban, amely az ő tudtuk nélkül robbanna ki? Kormányunk politikája – értem ezen elvi beleegyezését a kizárólag amerikai ellenőrzésű irányítható lövedékek franciaországi elhelyezésébe – olyan tébolyult, hogy ha ezt az ördögi tervet végrehajtják, a franciák csak a Szovjetunió békeszellemétől remélhetik további életüket, attól a Szovjetuniótól, amely vitathatatlan fölénye ellenére is megőrizte békés szándékait.”*

Sok más megnyilatkozás, tény és cselekvésre késztető felismerés jelezte, hogy Európa népei föleszméltek, és szervezeten harcba indultak a háború megakadályozásáért.

Az Európa biztonságát, sőt a világbékét befolyásoló nagy horderejű fórumként a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete állásfoglalásaival, reális és építő javaslataival az európai kollektív biztonságért folyó harc ösztönzője, mintegy vezérkara lett.

A Politikai Tanácskozó Testület a földrész társadalmi-politikai-katonapolitikai realitásait messzemenően figyelembe véve, azt az álláspontot foglalta el, hogy Európában – ahol a két ellentétes koalíció közvetlenül áll szemben egymással – valamely agressziós cselekmény a legsúlyosabb következményekkel járna, a köztük itt kirobbanó fegyveres összecsapás elkerülhetetlenül rakéta-nukleáris világháborúba torkollna. Ez a helyzet fokozott felelősséget ró minden európai államra a regionális és az egyetemes biztonság megőrzésében. A különböző társadalmi berendezkedésű országok békés egymás mellett élése ennél fogva nemzetközi jogi kötelessége mind a szocialista, mind a tőkésállamoknak. Európa népei nem érezhetik magukat teljes biztonságban addig, amíg a kontinens minden állama nem tekinti

magára nézve kötelezőnek a békés egymás mellett élés elvét, a lemondást az erőszakról és az erőszakkal való fenyegetésről, a történelmileg kialakult államhatárok sérthetetlenségét és más, az együttélést szabályozó alapelveket.

Azoknak, akik még mindig az „erőpolitika” mindenhatóságában bíztak, szembe kellett nézniük azzal a több mint egy évtizede szándékosan figyelmen kívül hagyott valósággal is, hogy a Német Demokratikus Köztársaságot nem lehet semmiféle nyomással meggyöngíteni és a szocialista útról letéríteni. A szocialista német állam a Varsói Szerződés államaival egyetértésben hozott biztonsági intézkedéseivel – nyugat-berlini államhatárainak lezárásával – 1961 augusztusában megszilárdította helyzetét, és a továbbiakban is határozottan verte vissza a bonni provokációs hadjáratot.

Ez az erélyes fellépés – noha a nyugati hatalmak dramatizálták a helyzetet és „katonai áttöréssel” fenyegetőztek – végeredményben hozzájárult ahhoz, hogy 1962 elején az Egyesült Államok tárgyalásokra kényszerült. A „berlini válság” kimenetelét a szocializmus javára változó erőviszonyok kedvezően befolyásolták, és egyúttal megnyílt az út afelé is, hogy az amerikai, az angol és a francia kormány néhány fontos kérdésben – egyebek között a háború utáni határok elismerésének, Nyugat-Berlin különleges státusának kérdésében – megegyezésre jusson a Szovjetunióval.

A lényeges változás a nemzetközi viszonyokban még váratott magára, bár első jelei már megmutatkoztak.

A hatvanas évek elejétől a Varsói Szerződés tagállamai – számot vetve a NATO agresszivitásával, a fokozódó fegyverkezési hajszával, a nyugatnémet katonai potenciál gyorsított ütemű kiépítésével – újabb lépéseket tettek politikai és katonai egységük fejlesztésére. Fokozatosan megerősödtek az összehangoltabb együttműködésre való törekvések, egyre jobban előtérbe került a nemzetközi akciók pontosabb és kiterjedtebb egyeztetésének igénye. A Politikai Ta-

nácskozó Testület tevékenységében kezdettől fogva az alapvető, az egész szövetséget érintő kérdések egységes felfogására való törekvés és az ennek alapján kialakított egységes gyakorlat dominált; eközben a testvérországok párt- és állami vezetőinek nézetkülönbségeket is le kellett küzdeniük. A kollektivitás, a kérdések elvszerű föltevése, az objektív és szubjektív tényezők fölmérése és a negatív tendenciák körültekintő elhárítása nagyban előre vitte a szövetségi rendszer fejlődését. Katonai téren az egységes állásfoglalás és cselekvés létkérdés; a nemzeti-állami érdekek és a közösségi, nemzetközi érdekek világos és határozott összeegyeztetése parancsolóan jelentkező szükségesség.

A szocializmus védelme, az emberi haladás és a béke ügye a szocialista világrendszer államaira azt a kötelezettséget róta, hogy a két rendszer között folyó nemzetközi osztályharcban a politika, a gazdaság és az ideológia frontján lépésről lépésre visszaszorítsák a feszültség fenntartásában, sőt élezésében érdekelt hidegháborús imperialista erőket. Ehhez természetesen a katonai összetevők és tényezők megfelelő figyelembevétele is elengedhetetlen volt.

A Varsói Szerződés szervezetének katonai erejében végbement fejlődés, a közös védelmi potenciál megnövekedése önmagában természetesen nem vizsgálható. A testvéri országokban a szocializmus építése, az új társadalmi viszonyok magasabb szintre emelése és a kollektív védelem modern rendszerének megteremtése egymást föltételezte és föltételezi. Más szóval: a testvérországoknak egyidejűleg kellett fejleszteniük gazdaságukat és javítaniuk népeik életszínvonalát, minél jobban előrehaladniuk a két rendszer között folyó gazdasági küzdelemben, és ugyanakkor korszerű eszközökkel kellett ellátniuk fegyveres erőiket. A szocializmus, a kommunizmus egyre szélesülő anyagi-műszaki bázisán sikerült megteremteni azokat a gazdasági feltételeket, amelyek biztosították a szovjet hadsereg és a Varsói Szerződés többi hadseregének teljes átfegyverzését.

A haditechnikai forradalom következményeként elsőnek a szovjet fegyveres erők arculata alakult át: új haderőnemek születtek és a ré-

giek is teljesen átformálódtak. A szovjet hadászati rakétacsapatok, a kolosszális erejű rakéta-nukleáris harceszközökkel fölszerelt „stratégiaiak” az egész szocialista közösség fölé védelmi „atomernyőt” vontak.

Az összehangolt hadseregfejlesztési tervek keretében a védelmi szövetség többi tagállama is becsülettel teljesítette kötelezettségeit. Katonaföldrajzi helyzetük és gazdasági teherbíró képességük figyelembevételével jelentősen hozzájárultak a közös szocialista vívmányok megbízható oltalmazásához, a békés alkotómunkához nélkülözhetetlen nemzetközi feltételek kedvezőbbé tételéhez.

A hatvanas évek elejétől az egyesített fegyveres erők főparancsnokságának kiképzési tervei szerint végrehajtott első nagyobb szabású közös hadgyakorlatok (ezeken akkoriban főleg a szovjet, NDK, lengyel és csehszlovák csapatok vettek részt) tanúbizonyságot szolgáltatottak arról, hogy a szocialista internacionalista eszméktől áthatott katonatömegek készek és képesek feladataik teljesítésére. E gyakorlatok nemcsak a közös védelmi elszántságról, a különböző nyelvű, de egyszívű hadseregek fegyverbarátságáról tanúskodtak, hanem meggyőzően igazolták magas fokú felkészültségüket és együttműködési képességüket is.

1962 őszén a karib-tengeri válság, majd 1967 nyarán-őszén a harmadik izraeli-arab háború idején a Varsói Szerződés szervezetének összefogott katonai ereje visszatartotta a kalandorságra hajlamos imperialista köröket a válság és a háború kiterjesztésétől, ezzel elhárította az emberiséget fenyegető világháborút, s megsegítette az agressziótól sújtott és fenyegetett országokat.

A Varsói Szerződés tagországainak kommunista pártjai és kormányai a háború és a béke kérdését Lenin tanításai alapján az emberek százmillióinak létkérdéseként fogják fel. A termonukleáris fegyver minden idők legszörnyűbb pusztulásával fenyegetné a Föld lakosságát, ezért a világháború megakadályozásáért mindent meg kell

tenni. A béke teremti meg egyúttal a szocializmus fejlődéséhez és világméretű győzelméhez a legkedvezőbb feltételeket.

A szocializmus erői, kiváltképp a szocialista közösség államai mind erősebb befolyással vannak a nemzetközi kapcsolatok jellegére és tartalmára, és szövetségben a világ más forradalmi erőivel már a mostani nemzedék életében meg tudják fékezni az imperialista agressziókat, sőt korunkban reálisan elérhető céllá vált a világháború kiküszöbölése az emberiség életéből.

A békés egymás mellett élés politikája a háborút kizárja a politika eszköztárából, egyúttal magában foglalja az egyenlőség és a kölcsönös előnyök alapján a két rendszer között a gazdasági, tudományos-műszaki és kulturális együttműködés fejlesztését, a sokoldalú kapcsolatok kiépítésének útjában álló akadályok eltávolítását is. Ugyanakkor a marxisták-leninisták mindig jól tudták, hogy a koegzisztencia nem valami idillikus állapot, hanem a két rendszer osztályharcának sajátos formája, kerete. Ebben a harc és az együttműködés egyáltalán nem zárja ki egymást.

Mi lehet az együttműködés közös platformja?

Valamennyi állam és nép érdeke az atomháború elkerülése. Több nyugati vezető politikus már a hidegháború időszakában eljutott addig a felismerésig, hogy a szocializmus és a kapitalizmus történelmi harcát nem lehet nukleáris fegyverekkel eldönteni. Közös érdek a fegyverkezési verseny csökkentése is, az előrehaladás a fegyverkezés korlátozásában és a leszerelésben, hogy a népek megszabaduljanak a katonai kiadások nyomasztó terhétől.

A gazdasági szférában a világgazdasági kapcsolatok adják meg az együttműködés platformját. Az általános világgazdasági viszonyok a tőkésországokat és a vezető imperialista hatalmakat is a szocialista országokkal való gazdasági kapcsolatok fejlesztésére készítetik. A tőkés világ határai összeszűkültek, az imperialista gyarmatbirodalom felbomlott, a fejlődő országok közül mind többen védelmezik eredményesen gazdasági érdekeiket a nemzetközi imperializmussal szem-

ben. Hatalmas gazdasági erővé vált a szocializmus, évről évre növekszik a KGST-ben tömörült államok részaránya a világ gazdaságban, így a világkereskedelemben is. A legfejlettebb tőkésországoknak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy bővítsék a szocialista országokkal gazdasági kapcsolataikat.

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének nemzetközi politikai tevékenysége kiváltképpen a hatvanas évek fordulójától vált aktívvá.

A Politikai Tanácskozó Testület 1965. januári varsói ülésén már közvetlen teendőként merült fel annak szükségessége, hogy mélyrehatóan elemezzék az európai és a világpolitikai kedvező folyamatokat, a kontinentális béke egész problémakörének újszerű megközelítési módjait.

Ebben az időszakban a nemzetközi erőviszonyokban a szocializmus és a haladás erőinek javára bekövetkezett nagy változások már jelentősen éreztették hatásukat. Az előállt helyzetet az jellemezte, hogy most már a népeket érintő egyetlen alapvető kérdésben sem lehetett a szocializmus nélkül, még kevésbé ellenére döntéseket hozni. A szocialista országok politikai, gazdasági, kulturális és nem utolsósorban katonai-védelmi eredményei, az egész megváltozott világhelyzet lépésről lépésre a hidegháború feladása, a konfrontációtól a tárgyalásos politikához vezető út felé kényszerítették az imperializmust.

A bonni militaristák azonban még nem adták fel háborús terveiket. A legkorszerűbb harceszközökkel felszerelt Bundeswehrt egy új „keresztes hadjáratra”, a német egység fegyveres „helyreállítására” készítették fel. A NATO főparancsnokságán is jóváhagyták a bonni eredetű előretolt védelem koncepcióját: a nyugatnémet haderőket az NDK és Csehszlovákia határainak közvetlen közelében helyezték el, ugrásra készen a tervezett „mélységi előrenyomulásra”. Az atlanti tömb vezérkarainál az „MC-70” fedőnévvel ellátott okmányban pedig már arról volt szó, hogy a területi követelések „nyo-

matéaként” valamilyen formában atomfegyverhez juttatják a nyugatnémet hadsereget.

Ezek a bonni szándékok a legközvetlenebbül és a legsúlyosabban fenyegették az európai békét. A szocialista országok jogos aggodalmát növelte, hogy a nyugati hatalmakkal nem sikerült elfogadtatni a közép-európai atomfegyvermentes övezet létrehozásáról szóló javaslatot.

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete 1965. évi varsói és 1966. évi bukaresti ülésén ezért mérlegelte a nyugatnémet atomfölfegyverzés tervét is. Nyomatékosan figyelmeztette az atlanti szövetség tagállamait: fontolják meg, mit cselekszenek, mert ha Nyugat-Németország bármilyen formában nukleáris eszközök birtokába jutna, a szocialista közösség kénytelen lenne megtenni a leghatékonyabb ellenintézkedéseket.

Az igaz, hogy a Német Szövetségi Köztársaság – korlátozott lehetőségei miatt – egymagában képtelen lett volna megvívni az európai háborút, de könnyen a gyutacs szerepét játszhatta volna egy kiszámíthatatlan lefolyású fegyveres konfliktus elindításában. A Varsói Szerződés tagállamai ebben látták a nagy veszélyt. És minthogy a revansista célokat nyíltan hirdető bonni külpolitika a nyugat-európai hegemoniáért vívott küzdelmében a lehető legszorosabban kapcsolódott az Egyesült Államok kül- és katonapolitikájához, a legfőbb akadálya volt az európai enyhülésnek, az európai államok közti viszony rendezésének.

Az amerikai–nyugatnémet különleges szövetségre – az egymáshoz közel álló imperialista érdekek és célok miatt – a két NATO-hatalomnak egyformán szüksége volt. Az Egyesült Államok a maga részéről ezt arra használta fel, hogy nyugat-németországi pozícióit mintegy a második világháború „hadizsákmányaként” megtartva, beláthatatlan időig meghosszabbítsa nyugat-európai katonai jelenlétét. Az NSZK viszont az óceánon túli segítség fejében mindig készséget mutatott a sajátos amerikai érdekek képviselőjére, s kíváncsún tartotta (annak tartja ma is) nagy létszámú idegen, főleg

amerikai csapatok nyugat-németországi állomásoztatását. (Létszámuk 1974-ben mintegy 220 000 fő.) Ha meggondoljuk, hogy a hatvanas évek vége felé a NATO-nak az NSZK területén összpontosított integrált fegyveres erői megközelítően egymillió főt tettek ki, és az amerikai titkos nukleáris fegyverraktárak túlnyomó részét is az NSZK-ban rendezték be, nem nehéz megérteni, miért fordítottak oly nagy figyelmet a Varsói Szerződés tagállamai a rendkívüli robbanásveszély lokalizálására.

A Bonn–Washington tengelyt egyébként nem minden NATO-ország nézte jó szemmel. Az Egyesült Államok elhúzódoó vietnami agressziója még fokozta az atlanti tömbben a „bizalmi válság” elmélyülését. Mind többen tették föl a kérdést: mi a biztosítéka annak, hogy ha az Egyesült Államok sorozatosan konfliktusba keveredik – tegnapelőtt Koreában, tegnap Kubában, ma pedig Vietnamban –, nem robban-e ki egyszer olyan világméretű válság, amely nemcsak a háború szakadékanak széléig vinné el a NATO-tagállamokat, hanem esetleg bele is rántaná őket?

Franciaország elsőnek vonta le a gyakorlati következtetéseket: 1966-ban kilépett a NATO katonai szervezetéből, haderőit nemzeti parancsnokságok alárendeltségébe helyezte, a kormány pedig felszólította az atlanti tömb európai főparancsnokságát: költözzék el Párizsból, az amerikai csapatokat záros határidőn belül telepítsék ki az országból, és számolják fel az Egyesült Államok itteni katonai támaszpontjait is. (A kivonulás 1967. április elejére meg is történt.)

Az atlanti szövetség történetében addig példátlan francia lépés a nyugat-európai országok többségében az európai kérdésekről alkotott realiztikusabb szemléletnek tört utat. Új orientáció körvonalai bontakoztak ki. Nyugaton észrevehetően megszilárdult azoknak az erőknek a befolyása, amelyeknek képviselői – nem kis részben az európai békéért és biztonságért síkraszálló tömegek nyomására – úgy vélték, hogy meg kell keresni a szocialista közösséghez vezető tárgyalásos utat.

Politikai eltolódás ment végbe az NSZK-ban is: 1949 óta először tört meg a CDU–CSU dicstelen egyedurialma, kénytelen volt megosztani a hatalmat az addig ellenzékbe szorított szociáldemokrata párttal. Az NSZK-beli belső erővonalak átrendeződése szélesebb hatókörű jelenséget is tükrözött: a NATO-ban ekkor már kezdett meggyöngülni az európai feszültség fenntartásának és élezésének „kemény” irányvonala.

Időszerűvé vált, hogy a szocialista államok megvalósítsák korábbi javaslataikat. A Varsói Szerződés tagállamainak vezetői 1966 júliusában megtartott bukaresti tanácskozásukon kialakították az európai béke és az általános együttműködés átfogó programját. A program első helyre állította azt a követelményt, hogy a közös erőfeszítéssel létrehozott biztonság valóban kollektív, minden európai államra kiterjedő legyen.

A tanácskozás résztvevői arra a következtetésre jutottak, hogy mielőtt az érdekelt országok az európai konferencia tárgyalóasztalához ülnének és munkához látnának, legalábbis három fontos elemet kell előzetes egyetértéssel tisztázni és rendezni. Az első: az európai államhatárok sérthetetlensége, ezzel kapcsolatosan megfelelő egyezmények kötése. Másodszor: annak megakadályozása, hogy az NSZK akár közvetlenül, akár közvetve vagy bármilyen egyéb úton atomfegyverekhez jusson. Harmadszor: az európai helyzet normalizálásának egyik alapvető feltétele a Német Demokratikus Köztársaság nemzetközi jogi elismerése.

Az államhatárok csakis az európai biztonság természetes, történelmileg, földrajzilag és a politikai viszonyok sokfélesége által meghatározott keretében szemlélhetők. Megsértésüknek vagy megváltoztatásuknak a következménye – amint ezt a múlt tragikus tapasztalatai már nemegyszer igazolták – mindenképpen egy újabb világháború lenne. Az európai határok kérdését a hitleri Németország felett

aratott győzelem, a négyhatalmi potsdami megállapodás, a háború utáni fejlődés véglegesen és visszavonhatatlanul eldöntötte. A szocialista országok félreérthetetlenül kijelentették, hogy a kialakult államhatárok semmiféle revíziója nem jöhet szóba, ez nem lehet alku tárgya.

Ami az NSZK nukleáris fölfegyverzésének tilalmát illeti, ez valamennyi európai nép legközvetlenebb érdekébe vág.

A harmadik tétel – a két német állam egyidejű létezésének elismerése – ugyancsak az európai valóságot vette alapul. Az NDK létrejötte és fejlődése történelmi tény. A két szuverén állam megalkakulása teljesen eltérő társadalmi és osztályalapon ment végbe, és ezt a helyzetet senkinek sincs joga erőszakkal megváltoztatni. Már 1949-ben sem lehetett, még kevésbé volt erre lehetőség azután, hogy az NDK csatlakozott a Varsói Szerződés szervezetéhez.

A Politikai Tanácskozó Testület bukaresti ülése ismételten nyilvánította a testvérországok készségét a két szövetség egyidejű megszüntetésére. Ha pedig az atlanti tagállamok még nem tudják elszánni magukat ilyen radikális lépésre – hangzott az új javaslat –, akkor a konfrontáció enyhítését szolgáló kölcsönös intézkedésként csupán a NATO és a Varsói Szerződés katonai szerveit számolják fel.

A szocialista közösség államai – reálisan számot vetve a nagy döntések nehézségeivel és akadályjaival – a feszültség további csökkentésére alkalmas részleges intézkedéseket is kezdeményeztek. Például ilyeneket: szüntessék meg az idegen területeken levő katonai támaszpontokat, vonják ki róluk a külföldi csapatokat, meghatározott méretekben és időpontban csökkentsék a két német állam fegyveres erőinek létszámát, hozzanak létre atomfegyvermentes övezeteket, és a nukleáris harceszközökkel rendelkező hatalmak kötelezzék magukat, hogy nem alkalmaznak ilyen fegyvereket az említett övezetek államai ellen, továbbá hagyjanak fel az atom- és hidrogénbombákkal felszerelt amerikai repülőgépek „örjáratozásával” az európai légterben.

Bár a javaslatokban foglalt gyakorlati intézkedésekről egyelőre nem jött létre átfogó kelet–nyugati megállapodás, a szocialista diplomácia elérte, hogy az európai népeket leginkább foglalkoztató kérdéseket többé nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Az európai kollektív biztonsági rendszer megalapozására, a kontinentális helyzet rendezésére ösztönző követelés Nyugat-Európában is egyre számottevőbb politikai tényezővé vált, s a kormányok kénytelenek voltak érdemben foglalkozni a szocialista országok béketervezeteivel. Érelődtek a szocialista országok évtizedes erőfeszítésének gyümölcsei.

A Politikai Tanácskozó Testület a bukaresti tanácskozáson elfogadott közös nyilatkozatban már a megvalósíthatóság reményében javasolhatta az európai biztonsági és együttműködési értekezlet összehívását. A testület – nagyfokú rugalmasságot és megértést tanúsítva – nem határozta meg sem a konferencia időpontját, sem pedig szintjét, teret engedve ezzel a többi európai ország válaszának, észrevételeinek.

E perspektívák új lendületet adtak a nyugat-európai munkásosztály küzdelmének, általában a béke híveinek, s a demokratikus és haladó szervezetek akcióinak összehangolása megsokszorozta a néptömegek energiáját. Az európai kommunista és munkáspártok nagy békeoffenzívára mozgósítottak, és 1967. áprilisban, a csehszlovákiai Karlovy Varyban tartott konferenciájukon részletesen foglalkoztak az európai biztonság kérdéseivel. A részt vevő pártok képviselői kifejezték azt a véleményüket, hogy a béke és a szocializmus erőinek megnövekedése új helyzetet teremtett Európában, ami elősegítheti a feszültség csökkenését. Az értekezleten elfogadott nyilatkozat hangsúlyozta, hogy a világháború nem elkerülhetetlen; fokozni kell az imperialista erők ellen vívott politikai és ideológiai harcot. A nyilatkozat második része megfogalmazta azt a programot is, amelynek megvalósítása elősegítheti a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élését és távlatilag az európai kollektív biztonsági rendszer létrehozását.

Az erőviszonyokban a szocializmus és a nemzetközi felszabadító mozgalom javára bekövetkezett lényeges eltolódás nagymértékben szűkítette és korlátozta az agresszív hatalmi csoportok mozgásterét. Együttal kiéleződött az imperialista, és ezen belül a nyugat-európai tőkeshatalmak egyenlőtlen fejlődéséből fakadó rivalizálásuk, a hegemonia megszerzéséért folytatott harcuk. Nyugat-Európa vált az imperialista konkurrenciaharc egyik erőközpontjává. A hatvanas évek második felében világosan megmutatkozott annak a koncepciónak a tarthatatlansága, hogy Nyugat-Európát az atlantizmus keretében egységesen szembeállítsák a földrész szocialista felével.

Nyugat-Európa – az Európai Gazdasági Közösség – gazdasági ereje hamarosan ellentétbe került politikai cselekvési szabadságának korlátozottságával. Az évek során egyre szembetűnőbben felszínre törtek az Egyesült Államok hegemoniáját elvitató politikai áramlatok, mind markánsabban kirajzolódtak a függőség lazítását, az amerikai gyámság lerázását célul tűző irányzatok. Porondra léptek azok az erők, amelyek Nyugat-Európát önálló egységként az Egyesült Államok és a Szovjetunió között harmadik hatalmi centrummá akarják alakítani a nemzetközi imperialista érdekek valamilyen egyeztetésével. Ebben a folyamatban harc folyik a vezető szerepért a nyugat-európai tőkés nagyhatalmak között, egyszersmind a nemzetekfölöttiség elvét valló és a gazdasági mellett a szoros politikai és katonai integrációt követő erők, valamint a renacionalizáló erők között.

Közvetlen politikai következményeit tekintve nagy jelentőségű volt de Gaulle tábornok „független európai Európa” koncepciója. Alapeszméje röviden így foglalható össze: Franciaország számára elfogadhatatlan a nemzetek fölötti összeurópai parlament vagy más, hasonló szerv által irányított egyesített Nyugat-Európa, az államoknak meg kell őrizniük szuverenitásukat, s nem utolsósorban: az „európai Európa” nem lehet az Egyesült Államok politikájának eszköze.

A de Gaulle-i koncepció összhangban állt a francia nagytőke érdekeivel és Franciaországnak azzal az igényével, hogy az Egyesült

Államok befolyását gyengítve, visszaszerezze egykori európai vezető szerepét.

De Gaulle nézete szerint a két fő nukleáris hatalom között helyet foglaló európai „harmadik erő” tulajdonképpen a „világpolitikai egyensúly biztosítására” lenne hivatott, és ennek hathatós eszközéül szánta az önálló francia nukleáris ütőerőt. (Evvel, a tábornokot túlélő koncepcióval magyarázható, hogy a francia kormány nem írta alá az atomcsendszerződést, folytatta nukleáris robbantási kísérleteit, és nem vesz részt a genfi leszerelési értekezlet munkájában sem.) A jelzett „harmadik erő” – és ezzel Párizsban mindenkor számoltak – nem alakítható ki a Német Szövetségi Köztársaság nélkül, ezért célszerűnek látták a Párizs–Bonn-tengely létrehozását. Csakhogy a francia–nyugatnémet érdekek időleges és részleges találkozásánál erősebb tényező az, hogy a gazdaságilag legerősebb nyugat-európai állam, az NSZK is jogot formált magának a nyugat-európai vezető szerepre. A francia–nyugatnémet szerződések nem akadályozták meg a hatalmi versengést, a konkurrenciaharc kiéleződését, az atomfegyver birtoklása miatt ki-kirobbanó heves vetélkedést.

Nagy-Britannia és még inkább az Egyesült Államok mindvégig ellenezte a „kis Európa” francia változatát. Az amerikaiak nem akartak lemondani a saját nukleáris túlsúlyukkal megtámogatott kiváltságaikról, európai beleszólási jogukról és a NATO-ban játszott karmesteri szerepükről. Ráadásul a francia kül- és katonapolitikában nem jelentéktelen erőt képviselő atlantista szárny hangadói is bírálták de Gaulle tervét, mivel – szerintük – ennek megvalósítása jóvátehetetlenül megrontaná a francia–amerikai kapcsolatokat, szélesítené a NATO falán mutatkozó repedéseket.

A demokratikus ellenzék egészen más elvi alapállásból mondott nemet: a „kis Európa” semmiképpen sem alkalmas a kontinentális biztonság megszilárdítására, sőt tovább mélyítené a földrész nyugati és keleti része közti szakadékot, és csak a bonni militaristáknak kedvezne, ennél fogva el kell utasítani. A haladó erők főképpen a

de Gaulle-i Európa-programnak azt a részét bírálták, amelyben európai egységet követelt „*az Atlanti-óceántól az Urálig*”. Hogy a tábornok ilyen széles földrajzi kiterjedésben miféle egységre gondolt, arra nézve maga adott felvilágosítást, mondván: ennek korszaka csak akkor érkezne el, ha „*egy idejétmúlt ideológia uralmi törekvései megszűnnének Keleten*”.

A de Gaulle-i politikának voltak pozitív elemei is, így az Egyesült Államok hegemon szerepe elleni föllépés, a NATO-val szembeni fenntartások, a nyugatnémet imperializmus hatalmi céljainak ellensúlyozása, általában véve azonban irreális célokat követett, és reakciós nacionalista tartalma volt. Mindenesetre de Gaulle volt az első nyugati vezető, aki több vonatkozásban felismerte a nemzetközi erőviszonyok változásait.

A különböző társadalmi rendszerű hatalmak közti kapcsolatok elveit elsőnek tartalmazó 1966. évi szovjet–francia deklaráció más államoknak is példát mutatott, segített meggyökereztetni az európai együttélés alapszabályait. A Szovjetunió és Franciaország viszonyában állandósult kapcsolatok a nemzetközi élet egyik szilárdító tényezőjévé váltak.

A nyugat-európai tőkés körök más Európa-programjaiban sem kapott helyet a kollektív biztonság eszméje. A nemzetközi monopol-tőke érdekében és a nemzetekfölöttiség jegyében született bármiféle integrációs programok akadályozzák Európa országai között a békés kapcsolatok továbbfejlődését, szemben állnak az európai biztonság érdekeivel.

Miután kudarcot vallottak azok a tervek, hogy az európai szocialista országokat „felszabadítsák”, majd bebizonyosodott, hogy nem lehet a szocializmus erőit „visszaszorítani” sem, az erőviszonyokhoz való kényszerű alkalmazkodásképpen az Egyesült Államoknak és a NATO-nak változtatnia kellett katonai doktrínáján.

A „tömeges megtorlás” doktrínája helyébe – amely fegyveres

összeütközés esetén a hadászati atomerők azonnali bevetését írta elő a szocialista országok ellen – a hatvanas években a „rugalmas reagálás” doktrínája lépett. Ennek politikai tartalma semmiben sem különbözött a „tömeges megtorlástól”, de a tervezett eszközök alkalmazásának, a régi célok elérésének módszerei megváltoztak. A haderőket most már nemcsak egy világháború megvívására készítették föl, minthogy figyelembe kellett venniük az Egyesült Államok sebezhetőségét és a szocialista közösség hadászati csapásmérő erejét. Az új helyzetben megkülönböztetett figyelmet fordítottak a helyi háborúk korlátozott eszközökkel, hagyományos és szükség esetén nem hagyományos fegyverekkel való megvívására – és pedig nemcsak a szocialista világrendszer külső övezeteiben, hanem a központi hadszíntéren, Európában is. Kidolgozták az erők és eszközök eszkalációjának elméletét, amely szerint lépcsőzetesen vetik be a hagyományos fegyvereket, a harcászati atomeszközöket, végül az összes atomfegyvert.

Johnson – majd határozottabban Nixon – elnöksége idején az amerikai kormányzat azt az álláspontot foglalta el, hogy az Egyesült Államok – lett legyen bár a tőkés világ legerősebb katonai hatalma – egymagában nem képes a „szabad világ védelmére”, így hát NATO-partnereinek számolniuk kell az európai katonai terhek jelentős arányú átvállalásával. Washington nem emelt kifogást azellen, hogy hegemoniája megtartása mellett kibontakozzék a nyugat-európai politikai és katonai integráció. A tömbön belüli sajátos tömörülés létre is jött, és 1968-tól – fokozatosan kiépülő fegyverkezési és koordinációs szerveivel – az „Európa-csoport” működni kezdett. Ezt szánták a valamennyi európai országot egyesítő kollektív biztonsági rendszer ellensúlyának, a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete 1966-os bukaresti javaslataira adandó válasznak.

Az új helyzetben az imperialista akciók nem korlátozódtak a szorosabban vett katonai-katonapolitikai szférára. Az együttműködés örve alatt áttértek a „hídverés” politikájára. Ennek célja az, hogy a

szocialista országok olyan bel- és külpolitikai helyzetbe kerüljenek, amelyben a kapitalizmus restaurációja viszonylag békés körülmények között is végbemehet. Ezt szolgálja az ideológiai-politikai behatolás, a „fellazítás”, a szocialista közösség bomlasztása, az a törekvés, hogy a szocialista világrendszer országait, a Varsói Szerződés tagállamait szembeállítsák egymással és kiváltképpen a Szovjetunióval, s egyes államokat „leválasszanak” a közösségről. A „fellazítási” politika, az új taktika egyik fő eszköze maradt a nacionalizmus szítása, továbbá a szocialista országok fejlődésében mutatkozó átmeneti nehézségek kihasználása, a szocialista világrendszer egységét gyengítő politikai áramlatok meglovagolása.

Az ellenforradalom exportőrei úgy gondolták, hogy a leggyöngébb láncszemnek ítélt szocialista ország leválasztásával az egész közösségben elindíthatják majd az erjedési folyamatot, és így – a NATO-hatalmak semlegességének látszatát keltve – lépésről lépésre, a termonukleáris háború veszélyének elkerülésével, megváltoztathatják az európai status quót. A kiszemelt ország Csehszlovákia lett. Akciójukkal ketté akarták vágni a Varsói Szerződés védelmi szervezetének északi szárnyát, bekeríteni az NDK-t, egyúttal átkarolni Magyarországot északi területeit. A térképre vetett egyetlen pillantás is bárkit meggyőzhet ennek a tervnek kiszámíthatatlan következményeiről. A Csehszlovákiának internacionalista segítséget nyújtó öt testvéri szocialista ország – eleget téve a Varsói Szerződés alapító okmányában és az 1968 augusztusában közzétett pozsonyi nyilatkozatban foglalt kötelezettségnek – megakadályozta az ellenforradalmi erők további térnyerését, megvédelmezte a szocializmus csehszlovákiai vívmányait, egyúttal elejét vette annak, hogy közvetlen háborús veszély támadjon Európában.

A Varsói Szerződéshez tartozó államok kommunista és munkáspártjai – az eseményeket elemezve – azt az álláspontot foglalták el, hogy a bonyolult nemzetközi helyzet, az európai népek békéje és biz-

tonsága ellen irányuló imperialista összeesküvések a testvérpártok és -népek sorainak összébb zárását, egységük további szilárdítását, a közös vívmányok együttes internacionalista védelméért érzett felelősség erősítését követelik meg. Kijelentették: soha senkinek nem engedik meg, hogy éket verjenek a szocialista államok közé, gondosan egyeztetik nemzeti, állami és nemzetközi érdekeiket, szorosan összehangolják külpolitikai tevékenységüket. Egyúttal kifejezték azt a készségüket, hogy minden szükségeset megtesznek az európai biztonság szavatolásáért, a bukaresti nyilatkozatban, az európai kommunista és munkáspártok Karlovy Vary-i tanácskozásának dokumentumaiban foglalt elvek valóra váltásáért.

A Politikai Tanácskozó Testület 1969. márciusi budapesti ülésén a Varsói Szerződés tagállamainak képviselői már joggal állapíthatták meg: *„Megérlelődtek az európai tartós béke feltételei, és egyetlen európai állam sem emelt szót egy összeurópai értekezlet gondolata ellen.”* A kontinens országaihoz intézett felhívás utal arra, hogy a második világháború után a Kelet és Nyugat vezető politikusai még egyetlenegyszer sem ültek közös tárgyalóasztalhoz. *„Bármennyire bonyolultak is a még rendezetlen problémák – olvassuk a közös állásfoglalásban –, csakis békés eszközökkel, tárgyalások útján, nem pedig erőszakkal, illetve erőszakkal való fenyegetéssel oldhatók meg. Az európai helyzet elemzéséből kiindulva a Varsói Szerződés tagállamai úgy vélik, megvan a reális lehetősége annak, hogy Európa valamennyi államának és népének érdekeit szem előtt tartva, közös erőfeszítésekkel teremtsék meg az európai biztonságot.”*

A budapesti ülés azzal a felszólítással fordult Európa országaihoz, hogy működjenek együtt ennek az értekezletnek az összehívásában és az eredményes megtartásához szükséges föltételek megteremtésében. Legyen Európa *„az egyenjogú nemzetek gyümölcsöző együttműködésének kontinensévé”* – hangsúlyozta a budapesti felhívás.

A Politikai Tanácskozó Testület nyilvánosságra hozott közleményében egyúttal szükségesnek tartotta annak hangsúlyozását, hogy

a védelmi közösség legmagasabb szintű testülete nem csupán az európai kormányokhoz intézett felhívást fogalmazta meg – összhangban „*a szocializmus, a béke és biztonság érdekeivel Európában és az egész világon*” –, hanem az adott nemzetközi viszonyok megkívánta katonai jellegű intézkedéseket is tett, amelyek „*hozzájárultak a Varsói Szerződésben részt vevő szocialista országok védelmi erejének fokozásához*”.

Az egyöntetűen jóváhagyott döntések a Varsói Szerződés védelmi szervezete felépítésének és irányító szerveinek további tökéletesítését írták elő. A szocialista országok párt- és állami vezetői nem tekintettek el attól, hogy a NATO tagállamai húsz év alatt körülbelül 1300 milliárd dollárt költöttek fegyverkezésre, és évi hadikiadásaik átlagos szintje már meghaladta a 100 milliárd dollárt; hogy az atlanti tömb országaiban milliós tömeghadseregeket tartanak fenn, egyik demonstratív hadgyakorlat a másikat éri, mégpedig mind hagyományos, mind pedig atomeszközök föltételezett bevetésével; hogy a NATO főparancsokságán a vietnami hadviseléshez hasonló eszkalációs harc eljárás tapasztalatainak esetleges európai átültetését tanulmányozzák; hogy az „Európa-csoportban” nagymértékben fejlesztik az integrált fegyveres erőket: fokozzák tűzerejüket, mozgékonyságukat és hagyományos vagy nem hagyományos eszközökkel vívott fegyveres küzdelemre egyaránt felkészítik őket.

Amikor a szocialista testvérországok kénytelenek voltak ebben a helyzetben tovább erősíteni és fejleszteni védelmi felkészültségüket, nemcsak saját biztonságuk megóvásának feladatait tartották szem előtt, hanem az általános európai béke megőrzésének egyetemes érdekeit is. Védelmi szervezetükre úgy tekintenek, mint az egyik legfontosabb európai és világpolitikai tényezőre, amely a béke szolgálatában állva befolyásolja a nemzetközi erőviszonyokat.

AZ ERŐVISZONYOK TÉNYEZŐI

A kontinensünkön szemünk előtt kirajzolódó kedvező változásokat, a hidegháborúból az enyhülés felé végbemenő fordulatot elemezve, világosan kell látnunk és megítélnünk azokat a legfontosabb tényezőket, amelyek az erőviszonyokat befolyásolják. Vannak gazdasági, politikai, katonai, ideológiai és erkölcsi tényezők, objektív és szubjektív, mennyiségi és minőségi jellegűek, s ezek súlya korántsem azonos, és kölcsönhatásuk sem egyenértékű.

Jóllehet a katonai tényező jelentősége a rakéta-atomfegyver létezése idején kiváltképpen fontos, helytelen bármely állam vagy szövetség erejét, külpolitikai lehetőségeit a katonai hatalomra korlátozni. Ezzel együtt alapvető szerepük van a gazdasági és az erkölcsi-politikai tényezőknek.

Ez utóbbit világpolitikailag valamennyi állam valamennyi osztálya valóságos erőinek a viszonyaként kell értelmezni. A népek életében végbemenő társadalmi-politikai változásokról, a szocializmus sokoldalú megerősödéséről, a forradalmi és a nemzeti felszabadító mozgalom föllendüléséről, arról a hatalmas anyagi erőről van szó, amely a szabadságnak és a haladásnak a tömegeket mindinkább meghódító eszméiben testesül meg.

A kommunista és munkáspártok 1969-es moszkvai nagy tanácskozásán részt vett 75 párt kollektív munkával vette számba a két rendszer küzdelmét meghatározó tényezőket, a fő fejlődési tendenciákat. Megállapították: a világot átformáló forradalmi folyamatok – az imperialista globális stratégia egész gépezetének bevetése elle-

A balti katonai körzet harckocsizó csapatai rohamra indulnak

Az 1966 szeptemberében
csehszlovák területen megtartott
„Vltava” közös gyakorlaton
az AN-12-es szovjet
óriás-szállítógépekből
kigördülnek a harckocsik

Az 1970-es „Fegyverbarátság” gyakorlaton
a lengyel, az NDK és a szovjet hadiflotta együttesen szállítja partra a harckocsikat
és az úszó harcjárműveket

A szovjet önjáró rakéta
tűzkészé tételének
egymást követő mozzanatai

Különbéle típusú és rendeltetésű rakéta-harceszközök felsorakozása

A szovjet csendes-óceáni flotta egyik hadihajójának fedélzetére emelik a nagy hatótávolságú szárnyas rakétát

Az NDK nemzeti néphadseregének katonái tüzkésszé teszik a légvédelmi rakétát

A Magyar Néphadsereg életéből:
sugárszennyezett
terepszakasz felderítése

Előkészület a lövészetre

Harcokszíók felvonulása
az 1973-ban lezajlott
magyar – szovjet közös hadgyakorlaton

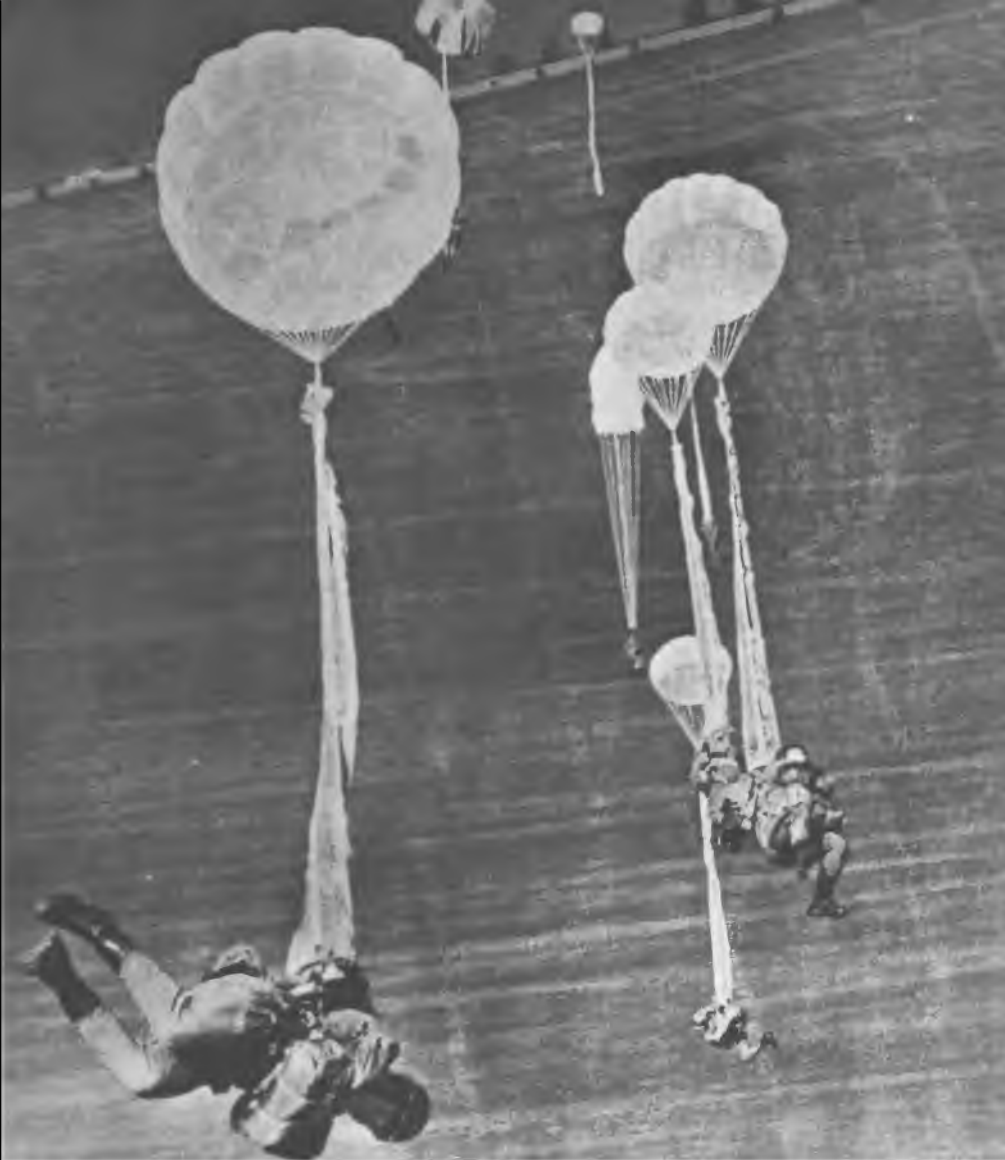

A hazánkban ideiglenesen állomásozó
szovjet Déli Hadseregcsoporthoz tartozó
egyik alegysége
a harcgyakorlaton

Tengerészgyalogosok a Bulgária területén
1967-ben végrehajtott „Rhodope” közös harcgyakorlaton

Ég és föld között: csehszlovák ejtőernyősök a „Pajzs – 72” gyakorlaton

A „Pajzs – 72” gyakorlaton a csehszlovák légideszantosok hátrasiklás nélküli löveget gurítanak ki a szállító helikopter belsejéből

Bolgár fegyverbarátaink úszó harcjárművekkel folyami átkelést hajtanak végre

A Varsói Szerződés egyesített légvédelmi rendszerében
a testvérhadseregek szorosan együttműködnek.
Képlünkön: az NDK nemzeti néphadseregének katonái
szovjet léggyvertsaikkal együtt biztosítják a légtér sérthetetlenségét

MIG – 21-es vadászgépek előkészítése harcfeladatra
az egyik román katonai reptülötéren

A vidám muzsikaszó feledteti a gyakorlat fáradalmait

Reggeli torna egy
szovjet tengeralattjáró
fedélzetén

nére – ütemükben, mélységükben és földrajzi kiterjedésükben is hallatlanul felgyorsultak. Korszakunkban az emberiség jövőjét, sorsát, az erőviszonyok változását a három fő forradalmi áramlat – a szocialista világrendszer, a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom – fejlődési dinamikája határozza meg. Mivel a szocialista világrendszer a jelen vezető forradalmi ereje, a szocializmus és az imperializmus párviadalában döntő szerepet játszik, és nem kis mértékben politikai, gazdasági, katonai és ideológiai-erkölcsi egységétől, a rendszerben objektíve meglevő hatalmas tartalékok feltárásától függ a másik két fő áramlat erőinek felvonulása, küzdelmük még erősebb kibontakozása a közös antiimperialista frontban.

A polgári teoretikusok vizsgálódásaikban rendszerint csak az egyes tőkés- és szocialista államok mennyiségileg megfogható potenciálját hasonlítják össze, és ilyenkor általában elvonatkoztatnak az adott államok osztályjellegétől. Ezt a potenciált a gazdaság és a fegyverzet vagy a csapatok erejével összefüggő, többnyire önkényesen kiválasztott számokra szűkítik le, és ezeket összevetik a lakosság számával, a vizsgált ország területének nagyságával. E „hatalmi indikátorok” felsorakoztatásával a laikusok körében azt a benyomást keltik, mintha tévedhetetlen pontossággal mérnék fel a tényleges erőviszonyokat. Ilyen módon azonban megközelítően sem lehet kifejezni a NATO és a Varsói Szerződés védelmi szervezetének valószínű erejét.

A szocializmus és az imperializmus erejét pusztán számszerű, mennyiségi adatok alapján nem lehet valóságosan megítélni, mivel ezek az adatok nem adnak választ arra a kérdésre, hogy a számszerűleg nem mérhető potenciális tényezők milyen hatással, hogyan és főleg milyen cél elérése érdekében mozgósíthatók a nemzetközi osztályharcban. A társadalmi erők értékelésében – hasonlattal élve – egyáltalán nem közömbös, hogy a folyóban úszó embernek ár ellen vagy a folyás irányában kell-e úsznia. A nemzetközi erőviszonyok

megítélésében nagy jelentősége van annak, hogy vajon az adott politikai erő az általános társadalmi fejlődés irányában hat-e, vagy ellene. Tulajdonképpen ez ad magyarázatot arra, hogy az imperialisták miért nem tudták feltartóztatni a szocialista országok fejlődését abban a periódusban, amikor ezek gazdasági és katonai ereje a mainál gyöngébb volt. Az erőviszonyokat ezek szerint nagymértékben a fejlődés dinamikai nagyságrendjének mutatói, a szocialista társadalom belső tartalékainak mozgósítási lehetőségei is meghatározzák.

Az erőviszonyok tényezői között a gazdasági alapvető jelentőségű, mivel végső soron a többi tényező is erre vezethető vissza.

A két ellentétes világrendszer gazdasági versenye a legfontosabb harci terület. Jelentős mértékben ennek alakulásától függ a szocialista közösség koordinált külpolitikájának hatékonysága, a szocialista ideológia további térhódítása és a védelmi felkészültség optimális színvonala. Végső soron ezen a csatatéren dől majd el a „ki kit győz le?” kérdése.

A testvérországok többségében a szocializmushoz vezető átmenet feladatait lényegében megoldották, a szocializmus alapjait lerakták, és ma már a fejlett szocialista társadalom építésének nem kevésbé bonyolult feladatokkal járó időszakát élik. Olyan fejlődési periódusba jutottak el, amelyben az eddigieknél sokkal jobban és kölcsönösen kihasználhatják a szocialista rendszer és vele az internacionalista együttműködés előnyeit. Az integráció fejlesztése törvényszerűen következik a szocialista termelőerők és termelési viszonyok jelenlegi színvonalából. A KGST 1971 júliusában elfogadott, hosszabb távra szóló Komplex Programja egyelőre még be sem látható távlatokat nyitott meg a társadalmi élet legfontosabb területén, az anyagi javak termelésében.

Létfontosságú a KGST keretében a Szovjetunióval kialakult gazdasági, tudományos és műszaki együttműködés szakadatlan bővítése. A szovjet népgazdaság állítja elő a szocialista világrendszer

ipari termelésének és nemzeti jövedelmének háromnegyedét. A szovjet államnak megvan a szükséges hatalmas anyagi tartaléka, technikai eszköz- és káderállománya ahhoz, hogy a tudományos-technikai forradalom legfontosabb feladatait megoldja. A Szovjetunió a természettudományok és a technika számos ágában a világranglista élén halad; a többi szocialista ország korszerű komplett ipari berendezéseket és gépeket kap tőle.

Minden ország népgazdasága számára létkérdés nyersanyaggal és energiahordozóval való ellátottsága. A Varsói Szerződés tagállamai ilyen szükségletüknek 70 százalékát a Szovjetunióból fedezik, ezen belül is (Romániát kivéve) csaknem az egész kőolaj- és vasércbehozzal, a szén és a mangánérc háromötöde, a gyapot és a fa 60 százaléka a „nagy földről” származik. A kölcsönösen előnyös gazdasági cserében a KGST-partnerek mindenekelőtt munkaigényes iparágaik termékeinek találnak hatalmas felvevő piacot a Szovjetunióban, s ezzel biztosíthatják népgazdaságuk egyenletes fejlődését, bizonyos termékekből a gazdaságos és nagy szériájú sorozatgyártást.

A gazdasági építésben a közös célokat a *„mindent az emberért, mindent az ember javára”* formula fogalmazza meg a legtömörebben. A bőség társadalmának megteremtéséig, a végzett munka szerinti elosztásról a szükségletek szerinti elosztásra való átmenetig még hosszú idő fog eltelni. A szocialista közösség minden egyes tagja – történelmi perspektívában nézve – e felé a jövő felé tart. De jelenleg a nemzetközi körülmények még nem zárják ki teljesen egy új világháború veszélyét, jóllehet ez a veszély lényegesen csökkent. Egyidejűleg kell tehát gondoskodni a népjólét állandó emeléséről és a közös katonai védelem tökéletesítéséről. E kettős feladat megoldásának egyik biztosítéka a KGST Komplex Programjának megvalósulása.

A szocialista politikai-katonai koalícióhoz tartozó országok állami és pártvezetése megfelelő következtetéseket von le a marxizmus-leninizmus klasszikusainak a gazdaság és a védelmi képesség kölcsö-

nös kapcsolatára vonatkozó tanításaiból. Friedrich Engels már az „Anti-Dühring”-ben megírta: *semmi sem függ annyira a gazdasági előfeltételektől, mint éppen a hadsereg, a flotta és fegyverzete*. Lenin is hangsúlyozta: *a legjobb hadsereget, a forradalom ügyének legodaadóbb híveit is el fogja pusztítani az ellenfél, ha nincsenek eléggé fölfegyverezve, élelmezve és kiképezve. Az ellátást, a hadfőlszerelést és a szükséges tartalékokat a nagy teljesítőképességű gazdasággal rendelkező háttország biztosíthatja*.

A népgazdasági fejlesztési tervek teljesítésének tehát nemcsak nemzeti, hanem igen nagy nemzetközi jelentősége is van. Az anyagi-műszaki bázis szélesítése és korszerűsítése a tömegek emelkedő jólétének éppen úgy feltétele, mint a védelmi szükségletek kielégítésének. A mai megnövekedett igényszinten egyik sem teljesíthető az erőfeszítések egyesítése nélkül. Az imperializmus agresszív természetét ismerve, a szocialista országok kénytelenek továbbra is nagy figyelmet fordítani a gazdasági és a katonai helyzet összefüggéseire. Az évről évre növekvő nemzeti jövedelem kellő anyagi fedezetet ad a védelmi képesség folyamatos gyarapításához.

A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának XXVII. ülészakájáról kiadott kommuniké szerint a KGST tagállamainak nemzeti jövedelme az 1971. évihez viszonyítva 1972-ben összességében véve 5 százalékkal emelkedett. Az ipari termelés növekedési üteme két esztendő alatt (1971–1972-ben) több mint 15 százalékkal haladta meg az előző kétéves időszakét. Ugyanebben a periódusban a fejlett tőkésállamok ipari termelése csak 8,8 százalékkal növekedett. A szocialista világrendszer ma már ott tart, hogy az egész emberiség összes nemzeti jövedelmének 25, a világ ipari termelésének 34 százalékat adja. Tudományos előrejelzések szerint a KGST-országok ipari termelése 1990-re a jelenleginek az ötszörösét fogja elérni.

Vegyük számba röviden a stratégiai nyersanyagtartalékok mennyiségét és földrajzi megoszlását is. Szovjet publikációkból tudjuk, hogy

a védelmi iparban a stratégiai jelentőségűnek nevezhető anyagok részaránya ma már több mint 70 százalék. Ez az ugrásszerű aráynövekedés azzal függ össze, hogy a haditechnikai fejlődéssel párhuzamosan mind több- és többféle nyersanyagra van szükség. A tudományos-technikai haladás jelentősen megváltoztatta az olyan nyersanyagfajták szerepét, mint amilyen a kőolaj, a különféle olajtermékek, az uránérc, a titán, a ritka fémnek számító tórium, berillium, cinkónium, kadmium vagy germánium. Az Egyesült Államokban például az összes titánszükséglet 60 százalékát a katonai repülőgépgyártásban, 25 százalékát pedig a rakétaiparban használják fel.

Egyetlen NATO-ország sincs abban a helyzetben, hogy saját erőforrásaiból gondoskodhatna a stratégiai nyersanyagokról. Az a meglehetősen hosszú lista, amely az amerikai hadiiparban felhasznált anyagokat sorolja fel, 77 stratégiai nyersanyagot nevez meg, s közülük csupán 8 található meg az Egyesült Államok területén; az atomiparban felhasznált 22 anyagnak több mint a felét szintén importálnia kell az Egyesült Államoknak. Hasonló módon, jórészt behozatalból kell fedeznie a mangán, a wolfram, a króm, a nikkel, a kobalt, a cink, a réz, az ezüst és a vasérc nem lebecsülendő hányadát.

Egészen más a helyzet a szocialista közösségben, amelynek fő ereje, a Szovjetunió, hatalmas természeti kincsekkel rendelkezik. A szovjethatalom évtizedei alatt több mint 15 000 új nyersanyag-előfordulási helyet fedeztek föl. A már felbecsült szén, vasérc, mangán, réz, bauxit, cink, nikkel, kobalt, wolfram, gyémánt, molibdén és más színesfém-tartalékokat tekintve a Szovjetunió az első helyen áll a világon. A felsorolt értékes stratégiai nyersanyagokon kívül igen nagy mennyiségben találtak tantált, nióbbiumot, berilliumot, lítiumot és germániumot az országban. Szibéria földje több milliárd tonna olajat rejt. Egyedül a nemrégiben feltárt tyumeni olajmező hozama 500–600 millió tonna lesz 1990-ben. A szocializmus védelmének nyersanyag-tartalékai tehát biztosítottak.

Ezzel szemben például a NATO nyugat-európai tagállamai olaj-

szükségletüknek mindössze 5 százalékát elégítik ki saját termelésből; majdnem teljes egészében a közel-keleti, az algériai, az iráni és a venezuelai behozataltól függenek. Ez a nagyfokú ráutaltság, a fejlődő országoktól való függés – amint ezt az arab olajembargó nyomán támadt nehézségek is példázták – nemzetközi politikai válság esetén súlyos gazdasági bonyodalmakat okozhat, háború idején pedig egyenesen katasztrofális következményekkel járhat. Ezenkívül a politikai bizonytalansági tényezők miatt az imperialista államok utánpótlási vonalai fölöttébb sebezhetők. A nyugat-európai NATO-országokat az Atlanti-óceán elválasztja az Egyesült Államoktól, amely nemcsak a koalíció legnagyobb stratégiai nyersanyagtartalékainak tulajdonosa, hanem egyúttal a NATO-hadseregek első számú fegyverszállítója is.

Ehhez képest a szocialista védelmi közösség összefüggő és nagy területű földrajzi térségben helyezkedik el. Ennek a fekvésnek – a Nagy Honvédó Háború menete is tanúsította ezt – megvan a maga előnye. A testvérországok sem a stratégiai nyersanyagok, sem az utánpótlási útvonalak tekintetében meghatározólag nem függenek külső tényezőktől; lényegében önellátásra képesek anélkül, hogy szükségtelen mennyiségben halmozónának fel tartalékokat. (Az amerikai hadászati tartalékok értéke jelenleg mintegy 8 milliárd dollár, és tárolásuk, bizonyos anyagok cseréje nem csekély pénzügyi terhet okoz.)

Mint ahogyan a stratégiai nyersanyagok területi megoszlása lehet előnyös vagy hátrányos, ugyanúgy az ipari objektumok elhelyezkedése, a gazdasági komplexumok földrajzi szerkezete is. A KGST-országokban a magasan fejlett ipari központok mellett kialakították az optimális nagyságrendű termelési bázisok területi hálózatát. A kölcsönös segítségnyújtás és a tervszerű fejlesztés biztosítja a nagy hatékonyságot és a hadigazdasági előnyöket is. Ezzel szemben a legfejlettebb tőkésországokban – ide értve az Egyesült Államokat is – az ipar koncentrálttsági foka rendkívül nagy, ennél fogva ezeknek az

országoknak a sebezhetősége jóval meghaladja a szocialista közösség gazdasági sebezhetőségének mértékét.

Az erőviszonyoknak – ahogy ezt már hangsúlyoztuk – fontos eleme a katonai potenciál. E tényező megítélésénél nem szabad végletekben gondolkodni, mint ahogyan ezt a polgári szakértők egyike-másika teszi. Azt állítják, hogy az erő abszolút alapja a rakéta-atommegfegyver, amely – szerintük – megszabja a Szovjetunió, az Egyesült Államok és más, nukleáris harceszközökkel rendelkező hatalmak világpolitikai befolyását, súlyát, háborúviselési képességét. Emellett – teszik hozzá – az enyhülési folyamat előrehaladásával a nem nukleáris katonai erő elveszíti korábbi jelentőségét, mintegy a „mélységi háttérbe” kerül. Ezek hibás nézetek. A Varsói Szerződés szervezetének katonai ereje egyaránt épül a hagyományos és a nem hagyományos fegyverekre.

A katonai potenciál tényleges nagyságának és erő kifejtési képességének ismertető jegye az, hogy az adott államban (koalícióban) melyik osztályé a politikai hatalom, melyik osztály ellenőrzi a haderőket, és milyen célok szolgálatába állítja őket. A katonai erő legfontosabb tényezői erkölcsi-politikai, gazdasági, ideológiai téren mutathatók ki meggyőzően. Ezenkívül a katonai és haditechnikai paraméterek, a hadtudomány gyakorlati eredményei és a hadseregek harci tapasztalatai adnak közelebbi támpontot a reális összehasonlításhoz.

Katonai koalíciónk fölényének, valamennyi szocialista ország biztonságának alapja a szovjet hadsereg és a Varsói Szerződés többi hadseregének megbonthatatlan harci szövetsége, barátsága. A szovjet hadseregnek a szövetségi rendszerben elfoglalt kiemelkedő szerepe objektíve meghatározott. Összefügg ez nagyságrendjével, hatalmas erejével, gazdag harci tapasztalataival, a modern hadügy és a hadművészet fejlesztésében elért eredményeivel. Csakis a Szovjetunióval való szoros katonai szövetségben lehet megbízhatóan védel-

mezni a szocialista testvérországokat, visszariasztani az agresszív köröket a háborús provokációktól. Teljes bizonyossággal mondhatjuk: ha nem kovácsolódott volna ki a szocializmus katonai erőinek ez az egysége, Európa népei aligha élvezhetnék századunk leghosszabb békés fejlődési időszakát.

A szovjet hadsereget a legmodernebb harceszközök minden fajtájával ellátták, és az utóbbi években tett intézkedések lehetővé tették ütőerejének fokozását. Képes arra, hogy megsemmisítő csapást mérjen bármely ellenfélre, támadjon az bárhonnan is a földtekéről. A hadászati rakétacsapatok – a minden képzeletet felülmúló romboló erejű atom- és hidrogénfegyverekkel – mindig harci készenlétben állnak, mindennap, a nap minden órájában figyelmeztetik a háborút szervezőket, hol van a határ, amelyen túl már nem léphetnek.

A többi szocialista ország korszerűen felszerelt hadseregei – a koalícióban viselt felelősségük és feladatuk arányában – ugyanezt a funkciót teljesítik.

Számokkal nehezen mutatható ki, de a szocializmus fölénye a dolgozó emberek millióinak öntudatában, az igaz ügybe vetett hitükben és mindennapi cselekvésükben mérhető le igazán. A szocialista öntudat, e „láthatatlan erőtenyező”, mintegy emeltyűje az anyagi tartalékok ésszerű feltárásának.

Lenin mindig kiemelten kezelte a katonatömegek tudatosságának kérdését, a marxizmus-leninizmus, az internacionalizmus eszméi iránti hűségét és magas rendű erkölcsi tulajdonságait. Szavai nemcsak az oroszországi polgárháború legnehezebb hónapjaiban igazolódtak be, korunkban is érvényesnek fogadható el az, amit a szovjet-hatalom életerejéről, a tömeges hősiességről mondott: *Soha nem győzik le azt a népet, amelynek munkásai és parasztjai többségükben felismerték, átérezték és meglátták, hogy saját szovjethatalmukat védelmezik – a dolgozók hatalmát, hogy olyan ügyet védelmeznek, amelynek győzelme biztosítja nekik és gyermekeiknek a lehetőséget, hogy éljenek a kultúra minden áldásával, az emberi munka minden alkotásával.*

A katonatömegeket átható szocialista hazafiság a Nagy Honvédő Háborúban is fényes tanúbizonyságát adta annak, hogy a saját hatalmát oltalmazó népet nem lehet legyőzni még akkor sem, ha az imperializmus olyan rohamcsapata támadja meg, mint az akkor legjobban felkészült, állig fölfegyverzett hitleri Németország.

Napjaink történelme is nagyszerű példát adott erről. A tőkés világ legerősebb hatalma több mint félmillió katona bevetésével, a legkorszerűbb harceszközök felvonultatásával és 130 milliárd dollár háborús investícióval sem tudta megtörni Vietnam népének erkölcsi-politikai erejét. Az Egyesült Államok agressziója az indokínai hadszíntéren végeredményben katonai és morális értelemben egyaránt kudarcot vallott.

Ha tisztán az anyagi-műszaki ellátottság, a katonai költségvetés növekedési üteme és a haditermelés mennyisége határozná meg az adott ország erejét, akkor az Egyesült Államok nemzetközi befolyásának kellene a legerősebbnek lennie. Csakhogy éppen fordítva van: bár az Egyesült Államokban fokozódik a fegyverkezési hajsza, az ország politikai-erkölcsi súlya csökken a világban, és ehhez nem kis mértékben vietnami agressziójának kudarca is hozzájárult.

A vietnami népnek az amerikai imperializmus elleni bátor és elszánt küzdelme természetesen nemcsak az erkölcsi erő nagyságát és a háborúban játszott szerepét mutatta meg. A győzelem kivívása csak úgy volt lehetséges, hogy a vietnami nép mindvégig számíthatott a haladó erők szolidaritására, a szocialista országok internacionalista támogatására, ideértve a katonai segítséget is. A hadszíntéri események menetéből, a hátszág szilárdságából a Varsói Szerződés tagállamai ismét azt a következtetést vonták le, hogy az erős és jól felszerelt ellenség legyőzéséhez a tömegek tudatossága, az ügy igazságosságába vetett hite és a harc megvívásához szükséges megfelelő anyagi-műszaki alapok egyformán nélkülözhetetlenek.

Az erkölcsi-politikai és ideológiai tényező szerepe a szocialista

közösségben növekszik, a társadalom egészében éppen úgy, mint a fegyveres erőknél.

Ebben az összefüggésben is érdemes lenne alaposabb vizsgálat tárgyává tenni a szocialista testvérországok osztálystruktúrájának változását, a munkásosztály számbeli növekedésének tendenciáját. Az, hogy a Varsói Szerződés országaiban a termelési eszközök társadalmi tulajdonához szervesen kötődő lakosság milyen szerkezetű, sem a szocialista építés, sem a védelmi készség és készenlét szempontjából nem közömbös.

Valamennyi testvérországban a munkásosztály, a dolgozó parasztság és az új értelmiség adja a társadalom alapját, ezen belül azonban az arányok nem mindenütt azonosak, nem is egyszer s mindenkorra adottak, mennyiségi és minőségi eltolódások észlelhetők. Az általánosan jellemző az, hogy a munkásosztály, a társadalom vezető osztálya növekedőben van, műszaki, technikai és általános műveltsége, politikai aktivitása évről évre erőteljesebben rányomja bélyegét az egész társadalom fejlődésére, politikai, erkölcsi és ideológiai arculatára.

A munkásosztály, amely léténél fogva internacionalista, az erkölcsi-politikai erő legfőbb hordozója. Minél fejlettebb lesz a Varsói Szerződés országaiban, annál szilárdabbak lesznek a szocialista közösség kül- és katonapolitikájának osztályalapjai. A szocialista építés és védelem egységének mélyülő folyamatában napjaink legfontosabb követelménye a munkásosztály és a marxista-leninista pártok vezető szerepének erősítése, a szocialista államhatalom és demokrácia fejlesztése.

AZ ÖSSZEHANGOLT KÜLPOLITIKA SIKEREI

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének az európai biztonsági és együttműködési értekezlet megtartására 1966-ban Bukarestben tett javaslata után még több évi kitartó fáradozásra volt szükség ahhoz, hogy kibontakozzék az átmenet a hidegháborútól a nemzetközi enyhüléshez.

Az SZKP XXIV. kongresszusán 1971-ben elfogadott békeprogram megvalósítása új, nagy impulzust adott a szocialista államok közössége békepolitikájának. A kongresszus, egyebek között rámutatott arra, hogy az egyetemes béke megszilárdításának és a nemzetközi feszültség enyhítésének alapvető feltétele az európai biztonság megeremtése.

1970-től létrejöttek a szocialista közösség államai és az NSZK közötti kétoldalú szerződések, 1972-ben aláírták a nyugat-berlini négyhatalmi megállapodást, és megszületett az NDK és az NSZK alapszerződése. Valamennyiben helyet kapott a három fontos elv: az európai határok sérthetetlensége, az erőszakról való lemondás és a különböző társadalmi rendszerű államoknak a békés egymás mellett élés politikájára épülő kapcsolata. Az úgynevezett német kérdés abban a formában, ahogyan a második világháború után kialakult, ezzel megszűnt.

A Politikai Tanácskozó Testület az 1972. januári prágai üléséről kiadott nyilatkozatában egységbe foglalva és továbbfejlesztve a korábbi programtervezetek alkotóelemeit, megfogalmazta az európai biztonság alapelveit:

1. A határok sérthetetlensége (vagyis: a második világháború után létrejött államhatárok nem változtathatók meg, egyetlen állam sem léphet fel területi igényekkel más államokkal szemben).

2. Az erőszakról való lemondás (tehát minden vitás kérdést kizárólag békés eszközzel, tárgyalások útján, a nemzetközi jog előírásai szerint kell megoldani, mégpedig úgy, hogy ezzel ne veszélyeztessék a népek jogos érdekeit, békéjét és biztonságát).

3. A békés egymás mellett élés (azon az alapon, hogy a különböző társadalmi rendszerű országok egyidejű fennállása és ellentétessége nem zárja ki – az ideológiai területet kivéve – békés együttműködésüket, a háború elkerülését).

4. A jószomszédi kapcsolatok (a függetlenség, a nemzeti szuverenitás, az egyenjogúság, a belügyekbe való be nem avatkozás és a kölcsönös előnyök alapján az európai államok kapcsolatainak olyan gyökeres átalakítása, amely lehetővé teszi a földrész politikai-katonai megosztottságának felszámolását).

5. Az államok kölcsönösen előnyös kapcsolatai (gazdasági, műszaki-tudományos és kulturális téren, az emberi környezet védelmében stb.).

6. Leszerelés (az általános és teljes leszerelés elősegítése, elsősorban a nukleáris fegyverzet területén; a fegyverkezési verseny mérséklése, majd megszüntetése).

7. Az ENSZ támogatása (abból a célból, hogy az Alapokmány rendelkezéseinek szellemében működhessék).

Ezek az alapelvek egyenként is, összességükben is a békés egymás mellett élés lenini koncepcióját alkalmazzák a konkrét európai viszonyokra. Ahogy ezek az elvek megvalósulnak, úgy teremtnének meg az alapok az európai kollektív biztonsági rendszer létrehozásához.

Időközben bekövetkezett a Szovjetunió és az Egyesült Államok kapcsolatának lényeges javulása. Ez legfőként a világban végbement gyökeres változások következménye volt: az Egyesült Államoknak a megváltozott helyzethez kellett igazítania politikáját, kiváltképpen

a Szovjetunióhoz való viszonyában. Moszkvában 1972-ben egyebek között aláírták a két állam közötti kapcsolatok alapelveiről szóló dokumentumot, amely lényegében a békés egymás mellett élés elveire alapozódott.

A biztonság megszilárdításában nem érdekelt imperialista, kivált a hadiipari-katonai körök ebben az időszakban mindent megtettek azért, hogy megakadályozzák, vagy ha ez nem sikerül, legalább elodázzák az összeurópai értekezlet összehívását. Újabb előzetes feltételekhez kötötték a megtartásához való hozzájárulásukat. Egyebek között azt erőltették, hogy ezen a konferencián vitassák meg az európai fegyveres erők – a NATO fogalmazása szerint – „kölcsonös és kiegyensúlyozott” csökkentésének kérdését.

A Politikai Tanácskozó Testület 1972-es prágai ülése a nyugati obstrukciós kísérletre azt válaszolta, hogy e kérdés megvitatásának rendjéről külön megállapodást kell kötni, mivel az idegen területeken állomásozó csapatok és a nemzeti haderők csökkentése bonyolult, sok állam biztonságát közvetlenül érintő kérdés. A szocialista országok egyöntetűen úgy vélték, hogy ez a problémakör külön fórumra tartozik, s nem helyes az összeurópai konferencia napirendjére tűzni. A biztonsági és együttműködési konferenciát nem szabad megterhelni olyan, oda nem tartozó napirenddel, amely a kudarc kockázatát rejtené magában.

Az európai biztonsági és együttműködési értekezlet 1973 júliusában kezdte meg munkáját Helsinkiben, a közép-európai fegyveres erők és fegyverzetek csökkentéséről tárgyaló értekezlet pedig Bécsben, 1973 októberében.

A Varsói Szerződés tagállamainak Európa-koncepciója végeredményben azért találhatott olyan széles visszhangra, mert a tényleges helyzetet veszi alapul, és egybevág minden európai nép alapvető érdekeivel. Csakis ez a koncepció felel meg a szavatolt biztonság követelményeinek, teheti szilárdá az európai békét. A javasolt biztonsági rendszerben nem lennének nemzetek feletti szervek, benne

mindegyik állam megőrizné szuverenitását, teljes cselekvési szabadságát; az egymás mellett élés közösen megállapított szabályainak megsértését együttesen torolnák meg, közösen vernék vissza a bármelyik állam ellen irányuló agressziót; intézkedéseket tennének először az idegen, majd a nemzeti haderők létszámának csökkentésére, a fokozatos leszerelésre, és így tovább.

Igen sok leküzdendő nehézség és akadály áll még az európai kollektív biztonsági rendszer megteremtésének az útjában, az eddig kiharcolt eredmények azonban értékesek és biztatóak. Abban, hogy az európai politikai légkör a hidegháborús időszakhoz képest lényegesen megjavult, nagy érdeme van a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének.

A Varsói Szerződés államainak alapjában véve összehangolt külpolitikájuk erejével sikerült visszaszorítaniuk az imperializmus leg-agresszívabb erőit. És a külpolitikai fegyverzet szerepét nem csökkentik, hogy az európai tárgyalásos és békés megoldások kikényszerítésében – abban, hogy az imperializmus háborús erői mélyülő válságukból ezen a földrészen nem kereshették háborús erőszakban a kiutat – féken tartó tényezőként ott álltak és állnak a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erői.

A nemzetközi és az európai enyhülés bekövetkeztében már hosszabb ideje ható tényezők játszottak közre. Ezeknek az elkövetkező időkben is fontos szerepük lesz, s tanulságokkal járnak a jövőre nézve is. Röviden kiemelünk néhányat.

A Varsói Szerződés tagállamainak megnövekedett ereje következetes és összehangolt kül- és katonapolitikával párosult. A kettő közötti szoros kapcsolatot világosan kifejezi az SZKP békeprogramja, amelyet a szocialista közösség a nemzetközi politikában a cselekvés vezérfonalának fogadott el, a forradalmi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalmak vezérkarai pedig egyetértenek vele. E program világosan megmutatja az antiimperialista erők törekvéseit, leg-

életbevágóbb érdekeit, megerősíti a Szovjetunió külpolitikájának folytonosságát, aktív és forradalmi mivoltát, és – az erőviszonyok jelenlegi állapotát kedvezőnek ítélve – a politikai, diplomáciai erőfeszítéseket nem vonatkoztatja el a szocializmus védelmének általános és kötelező feladatától. Leonyid Brezsnyev, az SZKP főtitkára ezt a kapcsolatot a következőképpen világította meg a XXIV. kongresszuson: *a Szovjetunió minden szükségessel – becsületes békepolitikával, katonai hatalommal és a szovjet nép eltökéltségével – rendelkezik ahhoz, hogy határainak sérthetetlenségét és szocialista vívmányait bárkivel szemben megvédje.* A Szovjetunió erejét figyelembe véve, ugyanez vonatkoztatható a Varsói Szerződés tagállamaira, a szocialista államok közösségére. S amióta az agresszív köröknek semmi esélyük sincs arra, hogy háborúval fordítsák vissza a történelem haladó irányú menetét, új távlatok nyíltak meg a béke és a biztonság egyetemes érdekeinek érvényesítése előtt.

A nyugat-európai tőkésországokban jelentősen kiszélesedett azoknak a békeszerető társadalmi és politikai erőknek a mozgalma, amelyek az államközi kapcsolatok rendezése és a tartós biztonság megteremtése irányába szorították a kormányokat. Kiemelkedő szerepe van a békéért, egyszersmind a monopoltőke ellen vívott harcban a nyugat-európai államok munkásosztályának. A népek egyre inkább meggyőződtek a szocialista békeprogram realitásáról, s harcuk fokozásával tovább szűkítették az imperializmus mozgásterét, manőverezési lehetőségeit, szocializmusellenes terveinek megvalósíthatóságát.

A szocialista közösség államai elérték, hogy több nyugat-európai állammal – köztük az NSZK-val – békés és a kölcsönös érdekeknek megfelelő kapcsolatokat építettek ki. Ezt pedig feltétlenül az is elősegítette, hogy ezekben az országokban a kialakult európai valóságot, a békés egymás mellett élés szükségességét felismerő, józanabb politikai irányzatok képviselői kerekedtek felül a kormányokban.

A nemzetközi burzsoázia realistább szárnyának az előtérbe lépése

az imperializmus alaptermészetét nem változtatta meg. Látható az is, hogy jóllehet az imperialisták változtatnak taktikájukon, s a szocializmus ellen folytatott harcukban most új módszereket és eszközöket vetnek be, az „erőpolitikát” nem adták fel. Igénybe veszik a katonai nyomás eszközét, és továbbra is az erő pozíciójából akarnak tárgyalni. A nemzetközi imperializmus kénytelen alkalmazkodni a tényleges erőviszonyokhoz, ámde nem mond le végcéljáról, a szocializmus feltartóztatásáról és végső soron felszámolásáról.

A szocialista közösség katonai hatalma ennél fogva nem valami „szükséges rossz” vagy elhanyagolható tényező, hanem minden bizonnyal még hosszú ideig olyan nélkülözhetetlen eszköz, amely a szocialista országok összehangolt külpolitikájának alárendelten tölti be szerepét. Az aktív békepolitika és a rendszer fegyveres védelmének funkcióját ellátó katonai erő ugyanannak az egységes szocialista politikának két oldala. Nem fogadható el az olyanféle voluntarista álláspont, hogy az imperializmussal vívott harcban vagy tárgyalunk és megegyezünk, vagy pedig kizárólag a védelmi erő növelését állítjuk szembe közös ellenségeinkkel. A „vagy-vagy” helyett a két módszert együttesen kell használni.

Katonai erővel nem fenyegetünk senkit sem. A Varsói Szerződés alapító okmányában félreérthetetlenül megfogalmazták azt az alapelvet, hogy a tagállamok *„nemzetközi kapcsolataikban tartózkodnak az erővel való fenyegetőzéstől vagy az erő alkalmazásától, és nemzetközi vitáikat békés eszközökkel, oly módon oldják meg, hogy ne veszélyeztessék a nemzetközi békét és biztonságot”*.

Súlyos hiba volna lebecsülni ellenségeink gazdasági és katonai erejét, úgyszintén a tömegek manipulálásában hosszú évtizedek alatt szerzett tapasztalatait, a ma is rendelkezésükre álló eszközök sokféleségét. Veszedelmes az a kísérletük, hogy elleplezzék az imperialista békeszólamok agresszivitását. A globális stratégiát újabban „békestratégiának” keresztelték el, a NATO-t a „biztonság sarokkövének” kiáltják ki. Bármit mondjanak is a tőkés rendszer védelmezői, bármi-

ként próbálják is állítólagos békevágyukat igazolni, tetteiket a profitéhség, az imperializmus fenntartásának és pozíciói visszaszerzésének az akarata vezérli, ennek alárendelt politikájuk és katonapolitikájuk is. A monopolista burzsoázia ott és akkor folytatja politikáját háborúval, ahol és amikor attól sikert remél, vagyis a jövőben sem akar lemondani a háborúról, ha a dolgozó tömegeket ehhez kellőképpen manipulálni tudja, és ha megítélése szerint támadása nem teszi kockára a tőkés rendszer létét. Az imperializmusnak természetéből adódóan nincs és nem lehet békepolitikája. Ilyenképpen mindenféle „békestratégiája” félrevezető, megtévesztő, jelentkezzék bármilyen köntösben is. A békedemagógia voltaképpen azt a célt szolgálja, hogy elaltassa a népek éberségét, eszmeileg fegyvertelenné tegye az igazi biztonságért küzdő tömegeket, elfogadtassa velük az esztelen fegyverkezési versenyt és az évről évre növekvő katonai kiadásokat.

Az Egyesült Államok kidolgozta legújabb katonai doktrínáját is, amely figyelembe veszi a megváltozott helyzetet, s egyben az atlanti blokk megerősítését célozza. Ez a „reális elrettentés” doktrínája, amely 1971-ben a „rugalmas reagálást” váltotta fel. Az új katonai doktrína három összetevője: az erő, az újfajta „társas viszony” és a tárgyalási készség. A korábbiakhoz képest módosítást hajtottak végre a jövőbeli háborúk (különösképpen a helyi korlátozott háborúk) megvívása és a fegyveres erők fejlesztése tekintetében. A „reális elrettentés” a „hadászati elégségességre”, a „másfél háború” megvívására és a „hadászati mozgékonyyságra” támaszkodik.

A hadászati elégségesség határozza meg a fegyveres erők fejlesztésének irányát, azt, hogy milyen hadászati rakéta-atomerőkre van szüksége az Egyesült Államoknak katonapolitikai céljai eléréséhez. A másfél háború egy „nagy” és egy „kis, korlátozott” háború megvívását irányozza elő. A hadászati mozgékonyság azt célozza, hogy az Egyesült Államok gyorsan át tudjon dobni szárazföldi és légierőket az óceánon túli hadszínterekre. Az új doktrína a NATO-ban sajátos munkamegosztást alakít ki: az Egyesült Államok fenntartja magának a jo-

got ahhoz, hogy kizárólag a maga kezében összpontosítsa a hadászati csapásmérő eszközöket, a többi atlanti tagállamnak, a partnereknek viszont maximális mértékben kell fejleszteniük a hagyományos erőket, azaz gondoskodniuk kell a Pentagon számára szükséges emberanyagról. Joguk addig terjed, hogy az amerikai főparancsnok alárendeltségébe helyezték csapataikat – ezekkel a kontingensekkel a nemzeti parancsnokságok egyébként nem rendelkezhetnek! –, vagyis ilyen módon is függő viszonyba kerülnek az Egyesült Államoktól.

Az új koncepció szerint az Egyesült Államok minden szövetségese és csatlósa köteles nagyobb terheket magára vállalni, politikai, gazdasági és katonai feladatokat is. Ezzel csökkentik az Egyesült Államok terheit, s növelik politikai és katonai manőverezési lehetőségeit.

A „reális elrettentés” koncepciójáról elmondható, hogy a „rugalmas reagálás” hadászatánál sokkal aktívabb, bizonyos tekintetben agresszívabb is annál. Emellett ez a doktrína nem zárja ki a „tárgyalási készséget” sem, ez azonban – hangsúlyozzák – csakis az erő pozíciójából történhet.

A szocialista államok közösségének és ezzel együtt minden egyes szocialista államnak az érdekei, nem kevésbé a hetvenes évek első felében kialakult nemzetközi helyzet megkövetelik, hogy ezek az országok még szorosabban és hatékonyabban összeegyeztessék külpolitikájukat. Egy-egy állam külpolitikai érdekeinek a felismerése alapján alakul ki külpolitikai koncepciója, amely objektív külpolitikai helyzetének tudatos megfogalmazása, s ennek gyakorlati megvalósítását szolgálja a külpolitikai irányvonal. Minden szocialista állam arra törekszik, hogy elsőrangú külpolitikai feladatait a szocialista országok egységes külpolitikai irányvonalával összhangban oldja meg. Ámde amikor meghatározzák az elsődleges feladatokat, az érdekek között ellentétek mutatkozhatnak. Ezek viszont feloldhatók, mert a szocialista államok külpolitikai koncepcióit, ha népük érdekeit helyesen fejezik ki, a szocialista internacionalizmus szellemében teljes

mértékben össze lehet egyeztetni. Márpedig a szocialista vívmányok közös védelmezése és a külpolitika összehangolása a szocialista világ alapvető érdeke.

A Varsói Szerződés szervezete tagállamainak, a szocialista közösség országainak a nemzetközi küzdőtéren elért eddigi sikerei is nagyrészt egyeztetett külpolitikájuk erejéből származnak.

A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete kezdettől fogva behatóan foglalkozott az egész szövetséget érintő nemzetközi kérdések vizsgálatával. Ez a testület dolgozta ki az európai biztonságra vonatkozó javaslatokat, foglalt állást a legfontosabb feladatok megoldási módozatainak dolgában, ezen a fórumon egyeztették az egyes tagállamok külpolitikáját a fő kérdésekben. Ezenkívül természetesen a pártok közötti információ- és dokumentumcserek, a rendszeres konzultációk, a külügyminisztériumok közvetlen kapcsolatai is segítették a közös fellépést.

Az egyeztetett cselekvés nemcsak a szocialista közösség pozícióit erősíti, hanem egyúttal megnöveli az egyes testvérországok külpolitikai tevékenységének hatékonyságát is.

Közösségünkben minden országnak megvan a lehetősége arra, hogy a szocialista internacionalizmussal összhangban érvényre juttassa nemzeti-állami, köztük sajátos nemzeti érdekeit is. Ezek a sajátos érdekek abból erednek, hogy az egyes szocialista országoknak különböző a gazdasági fejlettsége, termelőerőik, társadalmi viszonyaik színvonala és a nemzetközi munkamegosztásban elfoglalt helye. Ugyanakkor a szocialista közösség államai együttesen és egyenként is e közösség nemzetközi érdekeinek a hordozói. Ebből adódik, hogy minden szocialista ország nemzeti-állami érdekeihez hozzátartoznak az egész közösség eredményes fejlődéséhez, a szocializmus és a haladás erőinek az imperializmus és a reakció ellen vívott eredményes harcához fűződő objektív érdekek.

A FEGYVERKEZÉS KORLÁTOZÁSÁÉRT ÉS A LESZERELÉSÉRT

A nemzetközi életben bekövetkezett enyhülési folyamat megindult és előrehaladt, de ellene hat az imperializmus természete, agresszív jellege, s ellene vannak főként az enyhülésben nem érdekelt háborús erők, az imperializmus legreakciósabb erői. Ezért kell megszilárdítani és továbbfejleszteni a már elért eredményeket, további harcban visszafordíthatatlanná tenni a nemzetközi enyhülést. Ennek fontos része, hogy előrehaladjon a katonai enyhülés is, a fegyverkezés korlátozása és a leszerelés.

Az elmúlt években a Szovjetunió és a szocialista országok erőfeszítéseinek eredményeképpen több fontos két- és többoldalú megállapodás született a rakéta-nukleáris háború veszélyének csökkentésére. A legjelentősebbek: szerződés az atomfegyver fejlesztésével kapcsolatos kísérleti robbantások eltiltásáról, kivéve a föld alatti robbantásokat (1963), megállapodás a nukleáris harceszközök elterjesztésének tilalmáról (1968), ilyen fegyverek világűrbeli és a tengerfenéken való elhelyezéséről (1971), szovjet-amerikai megállapodás a rakétaelhárító rakétarendszerek korlátozásáról és a támadó hadászati rakéta-atomerők befagyasztásáról (1972). A szovjet-amerikai SALT-tárgyalások eddigi eredményei kétségtelenül kedvezően hatottak nemcsak a két világhatalom katonai konfrontációjának mérséklődésére, hanem az európai fejlemények menetére is.

A Varsói Szerződés tagállamai azt vallják, hogy az imperialista „erőpolitika” visszaszorítása nélkül a béke biztosítása nem lehetséges. A NATO-körök lázas fegyverkezése és a nemzetközi feszültség

csökkenése két ellentétes folyamat, más-más irányban hatnak. E két irányzat párhuzama nem tartható fenn sokáig, az enyhülés és a béke érdekei a fegyverkezési hajsza megszüntetését követelik.

A Szovjetunió mindenkor kezdeményező szerepet játszott ebben az oly fontos kérdésben is. A szocialista közösség országaival egyetértésben a javaslatok egész sorát terjesztette elő az ENSZ-ben és a leszerelési bizottságokban. És nemcsak tárgyalta és javasolt, tettekkkel is igazolta leszerelési készségét. 1955-ben és 1960-ban is csökkentette haderejét. Példája azonban nem talált követőkre. Európára vonatkozóan: 1964-es memorandumában a szovjet kormány az itt állomásozó külföldi és a nemzeti haderők egyidejű csökkentését indítványozta. A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének 1966-os bukaresti ülése – egyetértve a szovjet elgondolásokkal – nyilatkozatában hasonló értelemben foglalt állást. A közösen kidolgozott álláspontot erősítette meg később a Politikai Tanácskozó Testület 1969-es budapesti és 1970-es berlini ülése. Az 1972. évi prágai tanácskozáson továbbfejlesztették az európai fegyveres erők csökkentésével kapcsolatos tervezetet, és egyik alapelveként kimondták az előzetes feltételekről való kölcsönös lemondást.

A szocialista testvérorságok külpolitikai akciói végül elvezettek a tárgyalóasztalokig: 1973 októberében Bécsben megkezdődött a közép-európai fegyveres erők és fegyverzetek kölcsönös csökkentésével kapcsolatos értekezlet, amelyen a két katonai-politikai szövetséghez tartozó európai országokon kívül részt vesz az Egyesült Államok és Kanada is.

A legkorszerűbb harceszközökkel felszerelt csapatok összpontosulása éppen Közép-Európában a legnagyobb, a katonai szembenállás itt veszélyes pontra jutott el. A NATO-ban integrált erők együttes létszáma – mindannyi az NSZK területén állomásozik – meghaladja a 900 000 főt (ebbe a létszámba nem tartoznak bele a nemzeti parancsnokságok alárendeltségében álló milliós haderők, amelyeket azonban háborús viszonyok között azonnal a NATO-nak kellene

átadni). A Szovjetunió és szövetségesei – a katonai fenyegetést ellensúlyozandó – biztonságuk megóvása érdekében kénytelenek voltak kellő erőt felsorakoztatni a NATO-val szemben. A közép-európai haderő- és fegyverzetcsökkentés roppant bonyolult kérdés mind katonai, mind politikai tekintetben, s ez kihat az értekezlet munkájára.

A fegyverkezés korlátozásában és a leszerelésben is – a szocialista felfogás szerint – csak akkor érhető el a kívánt siker, ha a tárgyaló felek kivétel nélkül tiszteletben tartják az egyenlő biztonság elvét, és egyetlen állam sem törekszik egyoldalú előnyök szerzésére. A haderőcsökkentési tárgyalásokon részt vevő szocialista országok ilyen elvi alapon állva terjesztették elő javaslataikat. Lényegük: a csökkentésnek egyaránt ki kell terjednie a nemzeti haderőkre, az idegen területeken állomásozó csapatokra, a szárazföldi és a légi erőre, fegyverzetükre, ideértve természetesen a nukleáris harceszközökkel felszerelt csapásmérő erőket is. Bármilyen formában – számszerűen, százalékos arányban vagy más módon – történjék is a csökkentés, semmiképpen sem vezethet a fennálló európai erőviszonyok megváltoztatásához.

A nemzetközi imperializmus a legélesebben éppen a fegyverkezés korlátozásával és a leszereléssel áll szemben, veszélyeztetve ezzel az enyhülési folyamatot. A NATO „Európa-csoportja” csak az Egyesült Államok és a Szovjetunió Közép-Európában állomásozó szárazföldi erőinek csökkentését fogadja el, és azt is oly módon, hogy az Egyesült Államokéhoz viszonyítva nagyobb szovjet erőket vonjanak ki e térségből. Emellett érintetlenül hagynák a NATO-államok nemzeti haderőit, például a félmilliós nyugatnémet Bundeswehrt, és meghatározatlan ideig a rakéta-atommegfegyverekkel ellátott NATO-csapatokat is. A „kölcsonös és kiegyensúlyozott” haderőcsökkentési terv alig leplezetten egyoldalú előnyszerzésre, az erőviszonyok olyan átrendezésére spekulál, amely hátrányosan befolyásolná a Varsói Szerződés tagállamainak elemi biztonsági érdekeit, és

kétségessé tenné az atomháború veszélyének csökkentésére tett minden eddigi erőfeszítés sikerét.

A szocialista országok felkészültek arra, hogy a realitások elismerésén és az egyenlő biztonság elvén alapuló közép-európai haderő-csökkentés nem érhető el egyik napról a másikra, le kell győzni a fegyverkezési verseny, az európai „erőpolitika” folytatásában érdekelt erők ellenállását.

A NATO ideológusai különféle manipulált információkat találtak fel a nyugat-európai közvéleménynek a szocialista haderők létszámáról, a Szovjetunió katonai erejének „félelmetes” megnövekedéséről, a katonai kiadások nagyarányú emeléséről. A hamisítóknak adott választ N. V. Ogarkov vezérezredes, a szovjet fegyveres erők vezérkari főnökének első helyettese, a „Krasznaja Zvezda” egyik 1973 augusztusi számában megjelent interjújában: *„Azok, akik azt állítják, hogy »Szovjet-Oroszország katonai költségvetése minden esetben meghaladja az előző évi katonai kiadásokat« nyilvánvalóan hadilábon állnak a tényekkel. A legutóbbi években – 1970–1973-ban – a Szovjetunió katonai kiadásai változatlanul az évi 17,9 milliárd rubelos szinten maradtak. Figyelembe véve a Szovjetunió abszolút számokkal kifejezett állami költségvetésének növekedését, világos, hogy abban a katonai kiadások részaránya szüntelenül csökken: 1970-ben például a védelmi kiadások az egész költségvetési előirányzat 11,7 százalékát tették ki, 1973-ban pedig már csupán 9,9 százalékát.”*

A Varsói Szerződés többi tagállamának védelmi kiadásai – arányaikat tekintve – szintén alatta maradtak a NATO-országok hadikiadásainak.

Mik a mélyebb okai annak, hogy a nemzetközi imperializmus és kivált a NATO-körök különösen élénk tevékenységet fejtenek ki az európai és általában a „katonai enyhülés” megakadályozásáért? Vegyük sorra a számításba jöhető okokat.

I. A leszerelési intézkedések korlátozzák (vagy korlátoznák) a háborúviselés lehetőségeit és eszközeit. A nemzetközi imperializ-

mus azonban nem adja fel azt a stratégiai célját, hogy visszaállítsa az egységes kapitalista világrendszert. A restauráció alapvetőnek tartott eszköze pedig a hadsereg. Hosszú távú terveiben az imperializmus azt tűzi ki célul, hogy az erőviszonyokban a szükséges feltételeket fokozatosan megteremtve, általános ellentámadásba mehet majd át a szocialista világrendszer ellen.

2. Az imperialista államokban a fegyveres erőket nemcsak a külső agressziós célok elérésére használják fel, hanem egyúttal az ingatag belső társadalmi helyzet megszilárdítására, a dolgozó osztályok fékentartására is. Az 1967-es görögországi katonai hatalomátvétel, az 1973-as chilei fasiszta puccs és sok egyéb esemény – más-más viszonyok között – ugyanazt bizonyította: az osztályellentétek rendkívüli kiéleződése idején az imperialista államokban a fegyveres erők „felértékelődnek”, s mint az uralkodó osztály erőszakszervei, a rendszer megmentőiként akcióba lépnek.

3. Az imperializmus általános válságának minden oldalú elmélyülése erősíti azokat a törekvéseket, amelyek – a vezető tőkéshatalmak egymás közti erőviszony-eltolódásából eredően – a hatalmi és befolyási övezetek újrafelosztására irányulnak. A versenytársak mindegyike a válságból igyekszik a többi konkurens rovására is kilábolni. Nem valószínű, hogy ellentéteik levezetésére az egymás közti fegyveres erőszak eszközéhez nyúlnának, de a nyugat-európai NATO-tagállamok harca például a fegyverértékesítési piacokért, a saját fegyverrendszerek kifejlesztéséért vagy az önálló „európai atomtőerő” megteremtéséért azt mutatja, hogy a katonai erőtenyező a vezető atlanti hatalmak egymás közti viszonyában is nagy szerepet játszik.

4. A nyugati országok kormánykörei – nem utolsó okként – azért is ellenállnak a leszerelésnek, mert attól félnek, ha tovább mennek ezen az úton, a tömegek félrevezetésének legfőbb eszköze, az anti-kommunizmussal, a szovjet- és szocializmus-ellenességgel való manipuláció teljesen hasznavehetetlenné válna. Tartanak attól is, hogy

a leszerelés előrehaladása aláásná fegyveres erőik készségét az imperialista érdekek védelmére. A NATO-ban gyakran hívják fel a figyelmet az „enyhülési eufória” veszélyeire.

Ha illúzióktól mentesen akarjuk megítélni földrészünkön a helyzetet és a két ellentétes tendencia egyidejű jelenlétét, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az európai politikában kikényszerített változás nem egyszer és mindenkorra adott állapot. Az elért helyzet megszilárdításában, a békés egymás mellett élés tartóssá tételében, az enyhülés visszafordíthatatlanná tételében a szocialista testvérországok egy pillanatig sem lehetnek tétlenek, az elért eredmények megtartásáért és továbbfejlesztéséért vállalt nemzetközi felelősségük nemhogy csökkenne, hanem növekszik.

Földünk minden népének létérdeke, hogy Európában ne időleges fegyverszünet, hanem szilárd béke legyen. A történelmi tapasztalatok is erre figyelmeztetik az emberek százmillióit: kontinensünk rövid negyedszázad alatt két világháború kiindulópontja és színtere volt. Ha sikerül megteremteni Európában a béke és biztonság rendszerét, ez nagymértékben kihatna az egész nemzetközi helyzetre, következésképpen a leghatékonyabb támogatást nyújtaná a szabadságukért és a társadalmi haladásért küzdő népeknek.

A szocialista közösség országainak párt- és állami vezetése józanul méri fel az enyhülési folyamat lehetőségeit és az imperializmus természetéből eredő ellentényezőket. Mindig számol azzal, hogy a monopolkapitalizmus gazdasági alapja szüntelenül táplálja az agressziós tendenciákat, kitermeli a militarista politikát, az erőszak ideológiáját.

Noha a kapitalista államok egyre több vezető politikusa ismeri fel a rakéta-atommegfegyverkezés spiráljának kiszámíthatatlan veszélyeit, az imperializmus külpolitikáját nem lehet egyszerűen megreformálni, mivel az a társadalmi rendszeréből fakadó belpolitikájának folytatása. Utópia tehát azt hinni, hogy a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élése azonnal kizárhat minden-

féle katonai összeütközést. Amíg az imperializmus létezik, fennáll a háború veszélye is.

Vajon a mostani nemzetközi viszonyok alapján megváltoztatják-e a háború lényegéről szóló ismert marxista-leninista téziseket? *A háború – írta Lenin – a politika folytatása, más eszközökkel. Minden háború elválaszthatatlanul összefügg azzal a politikával, amelyet egy bizonyos hatalom, s ezen belül egy bizonyos osztály a háború előtt hosszú időn át folytatott.* Kétségtelen, a hadügyekben, a fegyveres küzdelem eszközeiben végbemenő forradalom, a rakéta-atomfegyverek megjelenése minőségi változást hozott, s ez kihat a háborúk indításának lehetőségeire is. A háború és a béke korunk nemzetközi kapcsolatainak fő kérdése lett, s egy világháború problémáját ma már egészen más módon kell megközelíteni, mint a második világháború előtt.

Vannak, akik úgy vélekednek: a két szemben álló politikai-katonai koalíció nukleáris fegyverkészlete ma már jóval több a „szükségesnél”, és ezeknek az eszközöknek a harcba vetése már messze meghaladná az elérni kívánt politikai célokat, sőt – ahogyan ez a nukleáris háború lényegéről folyó egyes polgári eszmefuttatásokból kitűnik – egy ilyen háború már nem is lehetne a politika folytatása.

E nézet hirdetői – kiindulási alapjuktól függetlenül – objektíve lebecsülik a rakéta-atomháború keletkezésének valóságos veszélyét, és olyan illúziót keltenek, mintha az atomháború önmagát tagadná. A háború lényegének és célszerűségének összekeverésével láthatóan meg akarják zavarni az emberek tisztánlátását, és igyekeznek csökkenteni éberségüket.

Tény, hogy a tömegpusztító fegyverek hatalmas romboló ereje messze túlnőtt azokon a kereteken, amelyek az adott politikai célnak megfelelnek. De ez nem szünteti meg a háborút kiváltó okokat, és nem változtatja meg az osztályjellegét meghatározó ismérveket. Igen, a háborúnak, ahogyan Lenin rámutatott, történelmileg határai vannak, s a 20. század történelmi folyamatainak az elemzése, ideért-

ve a haditechnikai forradalom roppant nagy kihatásainak az elemzését is, megerősítik azt a perspektívát, hogy bekövetkezik a háborúk történelmi határa. De még nem érkeztünk el ezekhez a határokhöz. Abban bízni tehát, hogy a nukleáris eszközök minden eddigi fegyvert felülmúló romboló hatása eleve és automatikusan kizárja alkalmazásukat, megengedhetetlen könnyelműség lenne.

A szocializmus egész lényegével tagadja az agresszív háborúkat, és olyan haditechnikával rendelkezik, amely már most meg tudja bénítani az imperializmus hadipotenciálját. Az utóbbi évek fejleményei következtében csökkent is a nukleáris háború kitörésének veszélye. Arra van tehát szükség, hogy a szocialista országok és minden antiimperialista erő tovább erősítse harcát a népek tömeges kiirtásával fenyegető termonukleáris világháború veszélye ellen. A Szovjetunió és szövetségesei már hosszú évek óta szorgalmazták a hadászati rakéta-atomeszközök korlátozását, a nukleáris leszerelést, s vele párhuzamosan a közép-európai fegyveres erők és fegyverzetek egyik szerződő állam biztonságát sem csorbító csökkentését.

Az európai béke és biztonság érdekei állandó és igen magas fokú aktivitást, kezdeményezőkészséget, eréllyel és határozottsággal párosuló rugalmasságot követelnek a szocialista testvérországoktól.

SZOCIALISTA JELENÜNK ÉS JÖVŐNK BIZTOSÍTÉKA

Végigtekintve az elmúlt húsz esztendő viharos eseményein, a szocialista politikai-védelmi szövetség mába is átnyúló küzdelmének legkiemelkedőbb állomásain, jogos büszkeséggel mondhatjuk: a velünk egy sorban menetelő testvérországokkal együtt mi is a legforradalmibb társadalmi erők élvonalában haladunk. Két évtizeddel ezelőtt, amikor önkéntesen, igaz nemzeti érdekeink szerint cselekedve csatlakoztunk a Varsói Szerződéshez, a lehető legjobb utat választottuk.

Kádár János, az MSZMP Központi Bizottságának első titkára a magyar-szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés 1967-es megújításakor mondott beszédében ezt mondta: *„Elveink, meggyőződésünk, a történelmi tapasztalatok egyaránt azt bizonyítják, hogy a magyar nép nemzeti törekvései mindenkor úgy és annyiban érvényesülhettek, amennyiben egybeestek az általános emberi haladás fő irányával, és tragikusan elbuktak mindenkor, amikor a magyarság sorsát a reakció szekeréhez kötötték. . . Az a magyar, aki hazáját szereti, és nemcsak szívével, hanem értelmével is szereti, az tudja, hogy népünk biztos jövője és boldogulása csak a haladás, a szocializmus útján, a szocialista országok, a Szovjetunió oldalán és velük együtt érhető el.”*

Pártunk és kormányunk külpolitikája szilárd elvi alapokon áll, következetesen marxista-leninista, internacionalista, mentes mindenféle kétértelműségtől. Belső fejlődésünket, nemzetközi kapcsolataink alakulását és a két rendszer küzdelmét mindig osztályszempontból, a szocializmus alapjáról ítéljük meg. Pártunk és kormányunk

legfőbb belpolitikai célkitűzése a szocialista társadalom felépítése, a külpolitikában pedig a legkedvezőbb külső feltételek megteremtése. A fejlett szocialista társadalmi-gazdasági rendszer nemzeti-állami keretek között valósul meg ugyan, de nem szűkíthető le csupán ezekre a keretekre, mert minden egyes testvérország – így a Magyar Népköztársaság is – egyszersmind a szocialista világrendszerben, a szocialista államok közösségében fejlődik, s egymást támogatja a nemzeti-állami és a nemzetközi feladatok megoldásában.

Internacionalista politikánkkal összeférhetetlen a szovjetellenesség, a nacionalizmus bármiféle megnyilvánulása. Számunkra a nacionalizmus elvetése és a Szovjetunióhoz való helyes elvi viszony a szocialista nemzetköziség próbaköve, értékmérője. Régi, bevált tapasztalatokkal igazolt igazság: szocialista hazafi csak az lehet, aki mindenkor hű a proletár internacionalizmus eszméihez. Ebből logikusan következik, hogy sajátos nemzeti érdekeinket semmilyen vonatkozásban sem helyezhetjük a nemzetközi érdekek fölé, de elhanyagolásuk vagy figyelmen kívül hagyásuk ugyancsak káros lenne. Amikor a Magyar Szocialista Munkáspárt megfogalmazza feladatainkat, alapul veszi internacionalista elveinket és céljainkat, úgyszintén állami és sajátos nemzeti érdekeinket.

A Varsói Szerződés és a KGST szerződési rendszerében valamilyen testvérországgal kialakult viszonyunkat a már ismert alapelvek szellemében építjük tovább, s ezen belül különös figyelmet fordítunk a Szovjetunióhoz fűződő barátságunk elmélyítésére, az együttműködés magasabb szintre emelésére.

Külpolitikai erőfeszítéseink középpontjában az a törekvés áll, hogy a legjobban szolgáljuk a szocialista országok egységének erősítését, a haladást, a népek közös érdekeit, ezzel együtt népünk érdekeit.

Kormányunk mindig becsülettel vette ki részét a Varsói Szerződés keretében egyeztetett külpolitikai feladatok végrehajtásából. Bár hazánk viszonylag kis ország, mégis önálló és aktív szerepet játszott

és játszik az európai államok közti normális kapcsolatok megteremtésében, a kollektív biztonsági rendszer megalapozásában és létrehozásában. Állásfoglalásainknak és akcióinknak csakis azért lehet súlya, mert mindig, minden elvi kérdésben szolidárisak vagyunk a szocialista közösség többi országával, és sohasem térünk el a közösen kimunkált külpolitikai irányvonalától. Akár az európai biztonsági és együttműködési konferenciát, akár a közép-európai fegyveres erők és fegyverzet csökkentésének problémakörét vagy a Politikai Tanácskozó Testület ülésein megtárgyalt és közösen elfogadott ajánlásokat, javaslatokat nézzük, minden helyzetben a szocialista országok közötti megállapodásokhoz tartottuk és tartjuk magunkat a jövőben is.

A Varsói Szerződés és a KGST szervezetén belüli politikai és gazdasági tevékenységhez szorosan kapcsolódik a védelmi erőfeszítések összehangolása. E tekintetben a magyar állásfoglalás nem változott: amíg a NATO fennállása ezt szükségessé teszi, tovább kell szilárdítani a szocialista közösség védelmét és katonai együttműködését, s ennek megfelelően erősítjük hazánk honvédelmét is.

Az MSZMP Központi Bizottságának a XI. kongresszusra kiadott irányelvei megállapították: *„Hazánk aktívan részt vesz a Varsói Szerződés szervezetének és a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának tevékenységében. A Varsói Szerződés tagállamainak fegyveres ereje megbízhatóan őrködik a szocialista közösség biztonságán; a béke védelmének legfontosabb tényezője korunkban. A Magyar Népköztársaság osztozik az egyesített védelmi erőfeszítésekben, teljesíti szövetségi kötelezettségeit.”*

Az egyesített fegyveres erők harckészültségének tökéletesítése, a tagállamok honvédelmének erősítése mindig alá volt rendelve az általános politikai céloknak, annak a követelménynek, hogy a baráti hadseregek együttesen és külön-külön is megfelelő súllyal erősítsék a szocialista országok kormányainak békepolitikáját. E felelősségteljes feladat teljesítésében mindegyik ország fegyveres erőinek – a vé-

delmi szervezetben elfoglalt helyük, szerepük és nagyságuk arányában – igen magas szintű kötelezettségei vannak. Vonatkozik ez néphadseregünkre is.

Kezdettől fogva azt a nézetet vallottuk, hogy a mai rakéta-nukleáris korban különálló nemzeti védelem – kivált az olyan kis ország számára, mint hazánk – nem lehetséges közös védelem nélkül, mint ahogyan közös védelem sem lehetséges az egyes nemzeti haderők egybehangolt, az anyagi eszközöket a katonai céloknak leginkább megfelelő felhasználása nélkül. A kisebb szocialista országok önma-gukban – a Varsói Szerződés egybefogott védelmi ereje nélkül – nem tudnák felfogni a NATO egyesített fegyveres erőinek rohamát, ha az agresszorok támadásra szánnák el magukat.

A különálló nemzeti védelem ellen szól az az érv is, hogy egyetlen kis vagy akár közepesen fejlett ország sem tudná egyedül megoldani a rakéta-nukleáris harceszközök légi-kozmosz elhárítását. A szocialista közösségben egyedül a Szovjetunió képes nagyobb mennyiségben és a legkorszerűbb változatokban nukleáris fegyvereket gyártani. A rakéta-atomfegyverekkel felszerelt szovjet hadászati csapatok magukra vállalták a Varsói Szerződés tagállamainak védelmezését is.

A Magyar Szocialista Munkáspárt honvédelmi politikája – a külső és belső tényezőket felmérve – arra irányul, hogy a haza védelmének ügyét békeidőben is az egész nép ügyévé tegye, s erőnk, lehetőségeink arányában hozzájáruljunk országunk és a szocialista közösséghez tartozó más országok biztonságának megőrzéséhez. A szocialista építés közelebbi és távlati feladatainak megoldása, a nép életszínvonalának, jólétének emelése és a hatékony védelem megszervezése egymást kölcsönösen feltételezik. Dolgozó népünk csak akkor alkot-hat és építhet nyugodtan, ha a szocialista vívmányokat jól felszerelt, feladatait mindenkor megoldani képes fegyveres erő biztosítja.

Az MSZMP Központi Bizottságának 1968 februárban a honvédelem helyzetével és a tennivalókkal foglalkozó határozata ezért is

foglalmazta meg azt a célkitűzést, hogy szervezetében, fegyverzetében és felkészültségében olyan korszerű haderőt kell fenntartanunk, amely súlyának megfelelő részt vállal hazánk és a szocialista közösség együttes erőfeszítéseiből. A párt XI. kongresszusára kiadott irányelvek így szabták meg a feladatot: *„Hazánk védelmi képességének erősítése érdekében folytatjuk néphadseregünk fejlesztését, harcképességének növelését, a személyi állomány erkölcsi-politikai színvonalának további emelését, szolgálati és életkörülményeinek javítását.”*

A magunk tapasztalatából is leszűrhetjük a tanulságot: a Magyar Néphadsereg csakis a Varsói Szerződés védelmi szervezetében válhatott valóban korszerű, a modern követelményeknek megfelelő haderővé. Abban, hogy az igényeket minden szempontból kielégítő légvédelmi rendszert építhettünk ki, s létrehozhattuk a harcászati és hadműveleti rakétákkal felszerelt csapatokat, sokszorosára növelhettük a tűzerőt, a harckocsiállományt, mindenekelőtt a Szovjetunió segítségére számíthattunk. Honvédelmi felkészültségünk további fejlődése is szervesen összefügg a közös védelmi szervezethez való tartozásunkkal, a testvéri hadseregekkel kialakult és még sokoldalúbbá váló együttműködésünkkel.

Hazánk a Varsói Szerződésnek létrejöttétől kezdve hűséges tagja, mindig becsülettel eleget tett kötelezettségeinek. Ezt tesszük a jövőben is.

Kádár János elvtárs üdvözli
az egyik harcgyakorlaton kiváló eredményt elért löveg kezelőszemélyzetét

Fegyvertársak

Lengyel, magyar, NDK és szovjet fegyvertársak jelvénycsereje
a „Fegyverbarátság” közös gyakorlaton

Harcostársak, fegyverbarátok:
magyar, szovjet, csehszlovák, lengyel és NDK katonák
a „Pajzs – 72” közös gyakorlaton

DOCUMENTUM

AZ EURÓPAI BÉKE ÉS BIZTONSÁG BIZTOSÍTÁSÁVAL
FOGLALKOZÓ ÉRTEKEZLETEN
RÉSZT VETT ORSZÁGOK KÖZÖS DEKLARÁCIÓJA

(Moszkva, 1954. december 2.)

RÉSZLETEK

1954. november 29. és december 2. között Moszkvában megtartották az európai országok értekezletét az európai béke és biztonság biztosításának kérdéséről. Az értekezleten az Albán Népköztársaság, a Bolgár Népköztársaság, a Csehszlovák Köztársaság, a Lengyel Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Román Népköztársaság és a Szovjetunió vett részt.

Az értekezlet résztvevői minden oldalról megvizsgálták az Európában azzal kapcsolatban kialakult helyzetet, hogy aláírták az egyes nyugati államok külön párizsi egyezményeit Nyugat-Németország felfegyverzésére, és olyan katonai csoportosulásokba való bevonására vonatkozólag, amelyek a békeszerető európai államok ellen irányulnak.

Az értekezleten részt vevő államok kormányai sajnálatukat fejezik ki amiatt, hogy nem minden európai ország tartotta lehetségesnek, hogy részt vegyen a kialakult helyzet megvitatásában. Nem vettek részt az értekezleten a londoni és párizsi egyezmények kezdeményezői: az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország és Anglia sem.

November 29-i válaszuk arról a törekvésükről tanúskodik, hogy bármi áron keresztül akarják vinni a párizsi egyezmények ratifikálását.

Október 23-án, a párizsi értekezleten, Nyugat-Németországra vonatkozó egyezményeket írtak alá. Ezt kilenc ország – az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Belgium, Franciaország, Hollandia, Kanada, Luxemburg, Nyugat-Németország és Olaszország – Londonban tartott értekezlete előzte meg. Az egyezmények előírják Nyugat-Németország remilitarizálását és katonai csoportosulásokba – az észak-atlanti tömbbe és az újonnan összetákolandó, úgynevezett Nyugat-európai Unióba – való bevonását.

Ilyen körülmények között a jelen értekezleten részt vevő államok kormányai szükségesnek tartják felhívni valamennyi európai állam figyelmét arra, hogy a párizsi egyezmények megvalósítása a nemzetközi helyzet jelentős súlyosbodásához vezet Európában. A szóban forgó egyezmények megvalósítása nemcsak újabb, még nagyobb akadályokat gördít a német kérdés megoldásának, Németország mint békeszerető és demokratikus állam egysége helyreállításának útjába, hanem Németország egyik részét szembeállítja másik részével, újabb veszedelmes európai háborús tűzfészekké változtatja Nyugat-Németországot.

A párizsi egyezmények félmillió nyugatnémet hadsereg megteremtését irányozzák elő. E nyugatnémet fegyveres erő létszáma ötszöröse annak a hadseregnek, amelyet a versailles-i békeszerződés egész Németország számára engedélyezett, jöllehet közismert dolog, hogy az annak idején százezer főből álló német Reichswehr a sokmillió hitlerista hadsereg megteremtésének alapja volt.

Ellentétben azokkal a kijelentésekkel, amelyeket a nyugati államok egyes államférfiai hangoztatnak, a párizsi egyezményeket nem lehet egyébként tekinteni, mint tulajdonképpen lemondásnak a német kérdés rendezéséről, hosszú időre szóló lemondásnak Németország egységének békés és demokratikus alapokon való helyreállításáról.

Azok a tervek, amelyek Nyugat-Németország felfegyverzését és katonai csoportosulásokba való bevonását irányozzák elő, jelenleg alapvető akadályt képeznek Németország nemzeti egységének helyreállítása útján.

A párizsi egyezmények azt bizonyítják, hogy egyes hatalmak, és mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok vezető körei, ismét a német militarizmus feltámasztására töreksenek, és imperialista terveiket Nyugat-Németország felfegyverzésével próbálják meg valóra váltani. Ezek az egyezmények megteremtik az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország agresszív köreinek a német militarizmussal alkotott katonai tömbjét.

Az ilyen agresszív tömb nem szolgálhatja az európai béke és biztonság érdekeit. Megalakítása kielezi az európai helyzetet, jelentős mértékben fokozza egy új világháború veszélyét.

Ennek az új katonai tömbnek a létrehozása ellentétben áll az 1944. évi francia-szovjet szövetségi és kölcsönös segítségnyújtási szerződéssel, és a háború utáni évekre szóló 1942. évi angol-szovjet együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződéssel. Ezek a szerződések előírják, hogy Franciaország, Anglia és a Szovjetunió együttes intézkedéseket tesz annak érdekében, hogy lehetetlenné tegyék a német militarizmus új agresszióját. Nyugat-Németország felfegyverzése és katonai csoportosulásokba való bevonása összeegyeztethetetlen azokkal a német militarizmus újjáéledésének megakadályozására vonatkozó nemzetközi kötelezettségekkel is, amelyeket az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, majd pedig Franciaország is vállalt a potsdami egyezmény alapján.

Az új katonai csoportosulásnak a megalakítását azzal indokolják, hogy az említett tömbben részt vevő államok biztonsága érdekében van rá szükség, jóllehet valójában senki sem fenyegeti ezeket az államokat.

Az egyes nyugati hatalmak katonai csoportosulásai a remilitarizált Nyugat-Németország részvételével – bármilyen indokokkal próbál-

ják is igazolni létrehozásukat – nemcsak hogy nem szolgálhatják az európai béke és biztonság ügyét, hanem ellenkezőleg, nagymértékben bonyolítják az európai helyzetet, és elkerülhetetlenül előidézik a fegyverkezési verseny fokozását annak az összes európai és nemcsak az európai államok szempontjából veszélyes következményeivel együtt.

Ebből következik, hogy az európai béke és biztonság szavatolásában érdekelt összes államnak arra kell törekednie, hogy ne engedje meg a német militarizmus talpra állítását, hogy megakadályozza a fegyverkezési verseny fokozásának lehetőségét, és előmozdítsa az összes európai állam erőfeszítéseinek egyesítését az európai biztonság szavatolása érdekében.

A tényleges európai biztonság csak abban az esetben szavatolható, ha egyes európai államoknak más európai államok ellen irányuló zárt katonai csoportosulásai helyett létrejön az európai kollektív biztonsági rendszer. Ez a biztonsági rendszer, amely – társadalmi és állami rendszerre való tekintet nélkül – valamennyi európai állam részvételén alapszik, lehetővé tenné az európai államok erőfeszítéseinek egyesítését az európai béke szavatolása érdekében. Természetesen biztosítani kell a német nép egyenjogú részvételét is ennek az összeurópai feladatnak a megoldásában. Ebben a kollektív biztonsági rendszerben részt vehetne az Amerikai Egyesült Államok is olyan más államokkal együtt, amelyek felelősek az európai béke szempontjából döntő jelentőségű német kérdés rendezéséért.

Az összeurópai kollektív biztonsági rendszernek elő kell írnia, hogy a részt vevő államok kötelezettséget vállalnak azért, hogy minden köztük felmerülhető viszályt az ENSZ Alapokmány követelményei értelmében oly módon oldanak meg, hogy ne veszélyeztessék az európai békét és biztonságot. E biztonsági rendszernek elő kell írnia, hogy bármikor a rendszerben részt vevő államok bármelyikének véleménye szerint fegyveres támadás veszélye fenyegeti Euró-

pát, konzultációt kell tartani, hogy ilyen veszély kiküszöbölésére hatásos intézkedést hozzanak.

E rendszernek, hogy hatásos legyen, elő kell írnia, hogy az egy vagy több európai állam ellen irányuló támadást a megköthető összes európai szerződés valamennyi résztvevője ellen irányuló támadásnak tekintik, és az európai béke és biztonság helyreállítása és fenntartása céljából a szerződés minden résztvevője támogatást fog nyújtani a megtámadott államnak minden rendelkezésére álló eszközzel, beleértve a fegyveres erő alkalmazását is.

Ilyen összeurópai kollektív biztonsági rendszer megteremtése tökéletesen megfelelne a nemzetközi együttműködés megszilárdítása követelményeinek és azon elveknek, amelyek a nagy és kis államok függetlenségének és szuverenitásának tiszteletben tartását, valamint a belső ügyeikbe való be nem avatkozást vallják.

A jelenlegi értekezleten részt vevő országok mindannyian csatlakoznak azokhoz az elvekhez, amelyeket a szovjet kormány az általa előterjesztett összeurópai kollektív biztonsági szerződésben fektet le, és felhívnak minden európai államot: együttesen vizsgálják meg az említett javaslatokat, amelyek megfelelnek a tartós európai béke biztosítása követelményeinek. A jelenlegi értekezleten részt vevő országok kijelentik, hogy készek megvizsgálni bármilyen más, e kérdéssel kapcsolatos javaslatot annak érdekében, hogy az európai kollektív biztonságról olyan szerződéstervezetet dolgozzanak ki, amely minden érdekelt állam számára elfogadható lenne.

A jelenlegi értekezleten részt vevő államoknak mély meggyőződése, hogy a fent említett elveken alapuló és az európai államok közötti baráti kapcsolatok által megerősített biztonság lehetővé tenné annak a helyzetnek a felszámolását, amelyben Európa időszakonként az európai népektől számtalan áldozatot követelő pusztító háborúkat kénytelen elszenvedni.

A kialakult helyzet időszerűvé teszi azt a feladatot, hogy a jelen értekezleten részt vevő államok egyesítsék erőfeszítéseiket biztonság-

ságuk szavatolása céljából. A békeszerető államok kénytelenek haladéktalan intézkedéseket tenni, hogy a nyugati hatalmak említett katonai tömbjének agresszív erőivel a békeszerető államok együttes erejét állítsák szembe saját biztonságuk megvédése érdekében.

A jelenlegi értekezleten részt vevő államok bejelentik azt az elhatározásukat, hogy a párizsi egyezmények ratifikálása esetén együttes intézkedéseket tesznek fegyveres erőiknek és ezek parancsnokságának megszervezésére, továbbá más olyan intézkedéseket is tesznek, amelyek saját védelmi képességük fokozásához szükségesek avégett, hogy megvédjék népeik békés munkáját, biztosítsák határaik és területük sérthetetlenségét és védelmét az esetleges agresszióval szemben.

Mindezek az intézkedések összhangban állnak az államok elidegeníthetetlen önvédelmi jogával, az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmányával, a régebben megkötött szerződésekkel és egyezményekkel, amelyek a német militarizmus feltámadása ellen és újabb európai agresszió megakadályozására irányulnak.

A jelen értekezleten részt vevő államok megegyeztek abban, hogy a párizsi egyezmények ratifikálása esetén újból megvizsgálják a helyzetet, hogy megfelelő intézkedéseket tegyenek saját biztonságuk megvédése és az európai béke fenntartása érdekében.

A jelen értekezleten részt vevő államoknak az az elhatározása, hogy továbbra is kitartanak egy európai kollektív biztonsági rendszer megteremtése mellett, mert az a meggyőződésük, hogy csak az európai államok együttes erőfeszítései teremthetik meg az alapot Európa tartós és szilárd békéjéhez. Ennek érdekében továbbra is készek együttműködni más európai államokkal, amelyek azt az óhajukat nyilvánítják, hogy ezen az úton kívánnak járni.

A VARSÓI SZERZŐDÉS*

(Varsó, 1955. május 14.)

Barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés
az Albán Népköztársaság, a Bolgár Népköztársaság, a Csehszlovák Köztársaság,
a Lengyel Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság,
a Német Demokratikus Köztársaság, a Román Népköztársaság
és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között

A Szerződő Felek,
újból megállapítva, hogy olyan európai kollektív biztonsági rendszer
megteremtésére törekszenek, amely valamennyi európai állam rész-
vételén alapulna társadalmi és államrendszerükre való tekintet nél-
kül, s amely lehetővé tenné erőfeszítéseik egyesítését az európai béke
biztosítása érdekében,

figyelembe véve egyszersmind a párizsi egyezmények megerősítése
következtében Európában előállt helyzetet, amely egyezmények a
felfegyverzett Nyugat-Németország részvételével és az észak-atlanti
tömbbe való bevonásával a „Nyugat-európai Unió” alakjában új
katonai csoportosulás létrehozását helyezik kilátásba, ami fokozza az
újabb háború veszélyét és veszélyezteti a békeszerető államok nem-
zeti biztonságát,

meggyőződve arról, hogy az európai békeszerető államoknak ilyen
körülmények között meg kell tenniük a biztonságuk biztosításához
szükséges és az európai béke fenntartásának érdekét szolgáló intéz-
kedéseket,

az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányának célkitűzéseit
és elveit követve,

a barátság, az együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás to-
vábbi megszilárdításának és fejlesztésének érdekében, az államok

* Lényegtelen rövidítéssel.

függetlensége és szuverenitása tiszteletben tartásának, valamint a belügyeikbe való be nem avatkozásnak elveivel összhangban,

elhatározták, hogy megkötik a jelen barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést, és kijelölték meghatalmazot-
taikat,

akik kellő alakban és teljesen rendben talált meghatalmazásaik be-
mutatása után az alábbiakban állapodtak meg:

I. cikkely

A Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy az Egyesült Nem-
zetek Szervezete Alapokmányának megfelelően nemzetközi kapcso-
lataikban tartózkodnak az erővel való fenyegetéstől vagy az erő alkal-
mazásától, és nemzetközi vitáikat békés eszközökkel oly módon old-
ják meg, hogy ne veszélyeztessék a nemzetközi békét és biztonságot.

2. cikkely

A Szerződő Felek kijelentik, hogy az őszinte együttműködés szel-
lemében készek részt venni minden nemzetközi akcióban, amelynek
célja a nemzetközi béke és biztonság biztosítása, és minden erejüket
e célok megvalósítására fordítják.

A Szerződő Felek egyben arra fognak törekedni, hogy más olyan
államokkal való megegyezés alapján, amelyek hajlandók ebben együtt-
működni, hatékony intézkedéseket foganatosítsanak a fegyverzet
általános csökkentésére és az atom- és hidrogénfegyver, valamint a
tömegpusztító fegyverek egyéb fajtáinak betiltására.

3. cikkely

A Szerződő Felek, a nemzetközi béke és biztonság megerősítésé-
nek érdekeit szem előtt tartva, tanácskozni fognak egymással a közös
érdekeiket érintő minden fontos nemzetközi kérdésben.

Az együttes védelem biztosítása és a béke és a biztonság fenntar-
tása érdekében mindannyiszor haladéktalanul tanácskozni fognak

egymással, valahányszor valamelyikük véleménye szerint a Szerződésben részt vevő egy vagy több államot fegyveres támadás fenyegeti.

4. cikkely

Ha valamely állam vagy valamely államcsoport Európában fegyveres támadást intéz a Szerződésben részt vevő egy vagy több állam ellen, a Szerződésben részt vevő minden állam az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmánya 51. cikkének megfelelően, az egyéni vagy kollektív önvédelem jogának megvalósításaképpen egyenként és a Szerződés többi tagállamával való megegyezés szerint, minden szükségesnek mutakozó eszközzel, a fegyveres erő alkalmazását is beleértve, azonnali segítséget nyújt a megtámadott államnak vagy államoknak. A Szerződésben részt vevő államok haladéktalanul tanácskozni fognak a nemzetközi béke és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges együttes intézkedésekről.

Az e cikk alapján tett intézkedésekről az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmánya rendelkezéseinek megfelelően tájékoztatni fogják a Biztonsági Tanácsot. Ezeket az intézkedéseket azonnal felfüggesztik, míhelyt a Biztonsági Tanács megteszi a nemzetközi béke és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges intézkedéseket.

5. cikkely

A Szerződő Felek megállapodtak abban, hogy egyesített parancsnokságot hoznak létre azon fegyveres erőik élére, amelyeket a Felek megegyezése szerint az együttesen megállapított elvek alapján működő parancsnokság vezénylete alá helyeznek. Védelmi képességük megerősítésére szükséges egyéb összeegyeztetett intézkedéseket is tesznek, hogy megvédelmezzék népeik békés munkáját, biztosítsák határaik és területük sértetlenségét és az esetleges támadással szembeni védelmét.

6. cikkely

Abból a célból, hogy a Szerződésben részt vevő államok megtartsák a jelen Szerződésben előírt egymás közötti tanácskozásokat és megvizsgálják az e Szerződés végrehajtásával kapcsolatban felmerülő kérdéseket, Politikai Tanácskozót* állítanak fel, amelyben a Szerződésben részt vevő minden államot a kormány valamelyik tagja vagy más külön kinevezett kiküldött képvisel.

A Bizottság – ha szükségesnek látja – kiegészítő szerveket alakíthat.

7. cikkely

A Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy nem vesznek részt semmiféle koalícióban vagy szövetségben, és nem kötnek semmiféle egyezményt, amelynek céljai ellentétesek a jelen szerződés céljaival.

A Szerződő Felek kijelentik, hogy az érvényes nemzetközi szerződésekben megállapított kötelezettségeik nem ellentétesek a jelen Szerződés rendelkezéseivel.

8. cikkely

A Szerződő Felek kijelentik, hogy az egymás közötti gazdasági és kulturális kapcsolatok továbbfejlesztése és erősítése érdekében a barátság és az együttműködés szellemében fognak eljárni, kölcsönösen tiszteletben tartván függetlenségüknek, állami szuverenitásuknak és az egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak az elvét.

9. cikkely

A jelen Szerződéshez társadalmi és államrendszerükre való tekintet nélkül csatlakozhatnak oly más államok, amelyek kifejezik készségüket, hogy a jelen Szerződésben való részvétellel hajlandók elősegíteni a békeszerető államok erőfeszítéseinek egyesítését a békének és a népek biztonságának biztosítása céljából. Az ilyen csatlakozás a

* 1966-tól elnevezése Politikai Tanácskozó Testület.

Szerződésben részt vevő államok beleegyezésével, a csatlakozásról szóló okiratnak a Lengyel Népköztársaság kormányánál való letétele után lép hatályba.

10. cikkely

A jelen Szerződést meg kell erősíteni és a megerősítő okiratokat a Lengyel Népköztársaság kormányánál kell letétbe helyezni.

A szerződés az utolsó megerősítő okirat letétbe helyezésének napján lép hatályba. A Lengyel Népköztársaság kormánya a Szerződésben részt vevő többi államot minden megerősítő okirat letétbe helyezéséről tájékoztatni fogja.

11. cikkely

A jelen Szerződés húsz évig marad érvényben. A Szerződés a következő tíz évre is érvényben marad azon Szerződő Felek között, amelyek ezen időszak lejárta előtt egy évvel nem nyilvánítják ki a Lengyel Népköztársaság kormányának a Szerződés felmondására irányuló kívánságukat. Ha az európai kollektív biztonsági rendszer létrejön, és ebből a célból általános európai kollektív biztonsági szerződést kötnek – amire a Szerződő Felek állandóan törekedni fognak –, a jelen Szerződés az általános európai szerződés hatályba lépésének napján érvényét veszti.

AZ EGYESÍTETT FEGYVERES ERŐK PARANCSNOKSÁGÁNAK MEGALAKÍTÁSA

(Varsó, 1955. május)

Az Albán Népköztársaság, a Bolgár Népköztársaság, a Csehszlovák Köztársaság, a Lengyel Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Román Népköztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti barátsági,

együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés értelmében a szerződésben részt vevő államok határozatot hoztak az egyesített fegyveres erők parancsnokságának megalakításáról.

A határozat előírja, hogy a szerződésben részt vevő államok védelmi képességének megszilárdítására és egyesített fegyveres erőinek megszervezésére vonatkozó általános kérdések megvitatására a Politikai Tanácskozó Bizottság illetékes, amely majd megfelelő határozatokat hoz.

A szerződést aláíró államok egyesített fegyveres erőinek főparancsnokává I. Sz. Konyevet, a Szovjetunió marsallját nevezték ki.

Az egyesített fegyveres erők főparancsnokának helyetteseivé a szerződésben részt vevő államok honvédelmi minisztereit vagy más katonai vezetőit nevezik ki, akiket megbíznak a szerződésben részt vevő egyes államoknak az egyesített fegyveres erők rendelkezésére bocsátott fegyveres erői parancsnokságával.

A Német Demokratikus Köztársaság részvételét az egyesített fegyveres erők parancsnokságára vonatkozó intézkedésekben később tárgyalják meg.

Az egyesített fegyveres erők főparancsnoka mellett felállítják a szerződésben részt vevő államok egyesített fegyveres erőinek parancsnokságát, amely a szerződésben részt vevő államok vezérkarának állandó képviselőiből tevődik össze.

A parancsnokság székhelye Moszkva.

Az egyesített fegyveres erők elhelyezése a szerződésben részt vevő államok területén az említett államok közötti megegyezés szerint, a kölcsönös védelem szükségleteinek megfelelően történik majd.

ZÁRÓKÖZLEMÉNY
A VARSÓI SZERZŐDÉS POLITIKAI TANÁCSKOZÓ
BIZOTTSÁGÁNAK ÜLÉSÉRŐL

(Prága, 1956. január)

Január 27-én és 28-án Prágában tartotta ülését a Varsóban 1955. május 14-én kötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződésben részt vevő államok Politikai Tanácskozó Bizottsága.

A Bizottság – I. Sz. Konyevnek, a Szovjetunió marsalljának, az egyesített fegyveres erők főparancsnokának javaslatára – megvitatta és jóváhagyta az egyesített katonai parancsnokság szabályzatát és eldöntött néhány szervezeti kérdést, amelyek a Varsói Szerződésben részt vevő államok egyesített fegyveres erőinek tevékenységével kapcsolatosak.

A bizottság elfogadta a Német Demokratikus Köztársaság küldötteinek azt a javaslatát, hogy az ország nemzeti néphadseregének megalakítása után a Német Demokratikus Köztársaság kontingensét is vonják be az egyesített fegyveres erőkbe. Elhatározta a Bizottság azt is, hogy a Német Demokratikus Köztársaság nemzetvédelmi minisztere, az elfogadott rendelkezések értelmében, a Varsói Szerződésben részt vevő államok egyesített fegyveres erőinek egyik helyettes főparancsnoka lesz.

Minthogy a Varsói Szerződés előírja, hogy a tagállamok folyamatosan tanácskozásokat olyan nemzetközi kérdésekről, amelyek érintik közös érdekeiket, a Politikai Tanácskozó Bizottság megvitatta a nemzetközi helyzetet.

Elhatározták, hogy a Politikai Tanácskozó Bizottság a szükséghez képest fog összeülni, de évenként legalább kétszer, hogy megvitassa a Varsói Szerződés végrehajtására vonatkozó kérdéseket. Az elnöki

tisztet egy-egy naptári évre a Bizottságban képviselt államok küldöttei felváltva látják el.

A Politikai Tanácskozó Bizottság mellett kisegítő szerveket állítanak fel, amelyeknek székhelye Moszkvában lesz. Ezek a következők:

a) állandó bizottság, amelynek feladata, hogy javaslatokat dolgozzon ki külpolitikai kérdésekben;

b) egyesített titkárság, amelyben az összes tagállamok képviselve vannak.

KÖZLEMÉNY

A VARSÓI BARÁTSÁGI, EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉS KÖLCÖNÖS SEGÍTSÉGNYÚJTÁSI SZERZŐDÉS BEN RÉSZT VEVŐ ÁLLAMOK POLITIKAI TANÁCSKOZÓ BIZOTTSÁGÁNAK ÜLÉSÉRŐL

(Moszkva, 1958. május)

A varsói barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződésben részt vevő államok Politikai Tanácskozó Bizottsága Moszkvában 1958. május 24-én ülést tartott.

A Tanácskozó Bizottság ülésén véleménycserre folyt a jelenlegi nemzetközi helyzetről a Varsói Szerződés harmadik cikkelyének megfelelően, amely szerint a szerződésben részt vevő államok a közös érdekeiket érintő összes fontos nemzetközi kérdéseket megtanácskozzák egymással. A Politikai Tanácskozó Bizottság meglelégedéssel állapította meg, hogy mind a nemzetközi helyzet értékelését, mind pedig a békéért, a népek barátságáért vívott harc közös feladatait illetően, a szerződésben részt vevő országok teljesen egyetértenek.

A Politikai Tanácskozó Bizottság meghallgatta I. Sz. Konyevnek, a Szovjetunió marsalljának a Varsói Szerződésben részt vevő álla-

mok egyesített fegyveres erői főparancsnokának beszámolóját a Varsói Szerződésben részt vevő országok fegyveres erőinek újabb csökkentéséről, és arról, hogy a szovjet csapatokat kivonják a Román Népköztársaság területéről.

Azonkívül, hogy a Szovjetunió – korábbi nyilatkozata szerint – 1958-ban háromszázezer fővel tovább csökkenti fegyveres erőinek létszámát, a Varsói Szerződésben részt vevő államok elhatározták, hogy fegyveres erők korábban már végrehajtott jelentős csökkentésén kívül 1958-ban fegyveres erők létszámát újólal csökkentik, összesen 119 000 fővel, mégpedig: a Román Népköztársaság 55 000, a Bolgár Népköztársaság 23 000, a Lengyel Népköztársaság 20 000, a Csehszlovák Köztársaság 20 000, az Albán Népköztársaság 1000 fővel. Ily módon a Varsói Szerződésben részt vevő országok 1958-ban összesen 419 000 fővel csökkentik fegyveres erők létszámát.

A Politikai Tanácskozó Bizottság jóváhagyta a Szovjetunió kormányának a Román Népköztársaság kormányával egyetértésben hozott javaslatát, hogy a Román Népköztársaság területéről hamarosan kivonja a Varsói Szerződés értelmében ott tartózkodó szovjet csapatokat.

A szovjet kormány a magyar kormánnyal kötött megegyezés szerint úgy határozott, hogy 1958-ban egy hadosztállyal tovább csökkenti a Magyarországon tartózkodó csapatok létszámát, ezt a hadosztályt kivonja Magyarország területéről.

A Politikai Tanácskozó Bizottság jóváhagyta a szovjet kormánynak ezt az elhatározását.

A Varsói Szerződésben részt vevő államok egyesített fegyveres erőinek tevékenységét illetően több szervezési kérdésben is határoztak.

A Politikai Tanácskozó Bizottság elhatározta: javaslatot tesz az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagállamainak, hogy a Varsói Szerződésben részt vevő államok és a NATO-tagállamok kössenek egymással meg nem támadási szerződést. Ennek a szerződésnek a tervezetét külön hozzák nyilvánosságra.

A VARSÓI SZERZŐDÉSBEN
ÉS AZ ÉSZAK-ATLANTI SZERZŐDÉSBEN
RÉSzt VEVŐ ÁLLAMOK
MEGNEMTÁMADÁSI EGYEZMÉNYE
TERVEZET

A szerződő felek – egyfelől az 1955. május 14-én megkötött varsói barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződésben részt vevő államok, másfelől az 1949. április 4-én létrehozott Észak-atlanti Szerződésben részt vevő államok – attól az óhajtól vezérelve, hogy elősegítsék az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányában kifejtett célok és elvek megvalósítását a nemzetközi kapcsolatokban;

nagy fontosságot tulajdonítva annak a ténynek, hogy az államok között szükség van az egyenlőség, a belügyekbe való be nem avatkozás, a meg nem támadás, a területi sérthetetlenség és az állami szuverenitás kölcsönös tiszteletben tartásának elveire épülő békés kapcsolatok és együttműködés fenntartására és fejlesztésére;

attól a törekvéstől áthatva, hogy előmozdítsák a nemzetközi feszültség enyhítését és az államok kapcsolataiban az általános bizalom légkörének megteremtését;

úgy vélekedvén, hogy olyan feltételek között, amikor Európában egymással szemben álló két államcsoportosulás van, a nemzetközi helyzet megjavítása, a fegyverkezési verseny megszüntetése és az új háború veszélyének elhárítása szempontjából nagy jelentőségű, hogy e csoportosulások résztvevői kölcsönösen kötelezettséget vállaljanak: a nemzetközi kapcsolatokban nem folyamodnak erő alkalmazásához, sem az erővel való fenyegetéshez, s ezért

elhatározták, hogy megkötik e megnemtámadási egyezményt, s aláírására felhatalmazzák:

a Varsói Szerződésben részt vevő Szovjet Szocialista Köztársasá-

gok Szövetségét, a Lengyel Népköztársaságot és a Csehszlovák Köztársaságot.

Az Észak-atlanti Szövetségben részt vevő -
.....
.....

1. cikkely

A Varsói Szerződésben részt vevő államok, valamint az Észak-atlanti Szerződésben részt vevő államok megállapítják, hogy az erőszak vagy az erőszakkal való fenyegetés alkalmazását a nemzetközi kapcsolatokban a nemzetközi jog – egyebek között az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya – tiltja, ezért ünnepélyesen kötelezik magukat, hogy e tilalmat szigorúan betartják, s hogy egymás ellen sem közösen, sem egyenként fegyveres erő vagy erőszakkal való fenyegetés alkalmazásához nem folyamodnak.

2. cikkely.

Minden vitás kérdést, amely egyrészt a Varsói Szerződésben részt vevő egy vagy több állam részéről, másrészt az Észak-atlanti Szerződésben részt vevő egy vagy több állam részéről felmerülhet, csakis békés eszközökkel, az államok belügyeibe való be nem avatkozás elvének feltétlen betartása alapján, a kölcsönös megértés szellemében, az érdekelt felek közötti tárgyalások, valamint a nemzetközi vitás kérdések más – az ENSZ Alapokmányában előírt – eszközök alkalmazásával fognak megoldani.

3. cikkely.

Ha olyan helyzet alakulna ki, amely Európa békéjét és biztonságát veszélyeztethetné, a jelen egyezményben részt vevő országok tanácskoznak egymással olyan közös intézkedések elfogadása és megvalósítása végett, amelyeket az ENSZ Alapokmánya alapján a békés rendezés szempontjából megfelelőnek találnak.

4. cikkely.

A felek a jelen egyezményt 25 éves időtartamra kötik.

Az egyezmény azon a napon lép hatályba, amelyen az 1955. május 14-én megkötött varsói barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződésben részt vevő államok, valamint az 1949. április 4-én létrejött Észak-atlanti Szerződésben részt vevő államok kellően meghatalmazott képviselői azt aláírják.

Abban az esetben, ha az 1949. április 4-én létrejött Észak-atlanti Szerződés vagy az 1955. május 14-én megkötött Varsói Szerződés hatálya megszűnik, a jelen egyezmény érvényét veszti.

5. cikkely.

Jelen egyezményt, melynek orosz, angol és francia szövege egyaránt hiteles, az Egyesült Nemzetek Szervezete főtitkárának adják át megőrzés végett. Az egyezmény megfelelő módon hitelesített másolatait az ENSZ főtitkára megküldi az egyezményt aláíró államok kormányainak.

Ennek igazolására alulírott meghatalmazottak jelen egyezményt aláírták és pecsétjükkel látták el.

Kelt, 1958. év

NYILATKOZAT AZ EURÓPAI BÉKE ÉS BIZTONSÁG MEGSZILÁRDÍTÁSÁRÓL

(A Politikai Tanácskozó Testület ülése, Bukarest, 1966. július)

KIVONAT

Európa népei, amelyek jelentősen hozzájárultak és hozzájárulnak az emberiség haladásához, megteremthetik és meg is kell teremteniük a földkerekség e térségében az enyhülés és a nemzetközi kölcsönös

megértés légkörét, amely lehetővé tenné, hogy valamennyi nép, valamennyi ország anyagi és szellemi kincseit akarátának és döntésének megfelelően teljes mértékben felhasználhassa.

Az európai országok kapcsolatainak állapota nagy hatással van az egész világhelyzetre. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a két világháború, amely emberéletek tízmillióit követelte és hatalmas pusztításokat okozott, az európai kontinensről indult el.

A potsdami megállapodás, amely megkoronázta a Hitler-ellenes koalíció államainak szövetségi viszonyát, a béke megerősítésének széles körű és jövőbe mutató programját hirdette meg. Történelmében először kapott Európa reális lehetőséget arra, hogy megoldja saját biztonságának problémáját. Ez a megállapodás elismerte, hogy az európai biztonság legfőbb feltétele: a német militarizmus és náciizmus újjáéledésének megakadályozása és annak biztosítása, hogy Németország soha többé ne fenyegethesse szomszédait vagy a világ-békét.

Most, két évtizeddel a második világháború befejezése után, Európában még mindig nem szűntek meg e háború következményei, nincs német békeszerződés, továbbra is léteznek feszültséggócok, s az államok kapcsolataiban rendellenességek állnak fenn.

A jelen nyilatkozatot aláíró szocialista államok úgy vélik: e helyzet felszámolása, az európai béke és biztonság tartós alapjainak megteremtése feltételezi, hogy az államközi kapcsolatoknak – abból kiindulva, hogy az európai államok lemondanak az erőszakkal való fenyegetésről, az erő alkalmazásáról és szükségesnek tartják a nemzetközi vitás kérdések kizárólagos békés rendezését – a szuverenitás, a nemzeti függetlenség, az egyenjogúság és a belügyekbe való be nem avatkozás, a területi sérthetatlenség tiszteletben tartásának elvein kell alapulniuk. Az európai államoknak olyan hatékony intézkedésekre kell törekedniük, amelyek alkalmasak az európai fegyveres konfliktus veszélyének elhárítására és az európai kollektív biztonság megerősítésére.

Európában mindinkább erősödnek és fejlődnek azok az irányzatok, amelyek a hidegháború maradványainak, az egyetemes európai együttműködés normális fejlődése akadályainak felszámolását célozzák, a különböző vitás kérdéseknek a kölcsönös megértés útján történő megoldását, a nemzetközi élet normalizálását és a népek közeledését szolgálják.

Ezzel az irányzattal szembeszegülnek a reakciós imperialista körök, amelyek agresszív célokat követve szítják a feszültséget, és igyekeznek megmérgezni az európai államok kapcsolatait.

Az amerikai agresszív körök, a nyugat-európai reakciós körök támogatását élvezve, az észak-atlanti katonai tömb és az általa megteremtett hadigépezet segítségével arra törekednek, hogy tovább mélyítsék Európa megosztottságát, szítsák a fegyverkezési hajszát, fokozzák a nemzetközi feszültséget, akadályozzák a kelet- és nyugat-európai államok normális kapcsolatainak kialakulását és fejlődését.

Az Egyesült Államoknak a háború óta folytatott európai politikája annál is veszedelmesebb az európai népek számára, mert egyre inkább a nyugatnémet militarista és revansista erőkkal való megegyezésre támaszkodik.

Ma a politika gyújtópontjában a nukleáris fegyverek birtoklásának követelése áll. Az NSZK-ban nyíltan és titokban szorgalmazzák egy olyan műszaki-tudományos és ipari alap megteremtését, amely meghatározott időpontban alkalmassá válnék saját atom- és hidrogénbombák gyártására. A békeszerető országoknak és népeknek közös erőfeszítéssel mindeddig sikerült megakadályozniuk a NATO egyesített nukleáris erőinek megteremtését, amely lehetővé tenné az NSZK-nak a nukleáris fegyverek birtoklását.

Minden nép létérdekei megkövetelik, hogy vessék el a NATO sokoldalú atomütőereje létrehozására vonatkozó terveket. Ha azonban a NATO-államok – szembeszegülve a béke érdekeivel – a sokoldalú atomütőerő létrehozására vonatkozó tervek megvalósításának vagy az NSZK atomfegyverhez való hozzájuttatásának útjára lépnek bár-

milyen formában, a Varsói Szerződés tagállamai – figyelembe véve az európai békét és biztonságot fenyegető súlyos következményeket – kénytelenek lesznek megtenni a szükséges védelmi intézkedéseket saját biztonságuk szavatolására.

A nyugatnémet revansisták területi igényeit határozottan vissza kell utasítani. Ezek az igények minden alapot és távlatot nélkülöznek. A határkérdés Európában végérvényesen és visszavonhatatlanul eldőlt; Európa népei képesek útját állni a revansizmusnak.

Az európai biztonság szavatolásának egyik fő feltétele az európai államok között jelenleg fennálló határok sérthetetlensége, beleértve a szuverén Német Demokratikus Köztársaság, Lengyelország és Csehszlovákia határait.

A Varsói Szerződés tagállamai a maguk részéről kinyilvánítják, hogy Európa egyetlen államával szemben sem támasztanak területi igényeket.

Európa és a világ békéjének és biztonságának érdekei – de a német nép érdekei is – azt követelik, hogy a Német Szövetségi Köztársaság uralkodó körei számoljanak az Európában reálisan létező helyzettel. Ez azt jelenti, hogy a két német állam létének tényéből induljanak ki, mondjanak le az európai határok megváltoztatására irányuló követelésükről, arról az igényükről, hogy joguk van egész Németország kizárólagos képviselőit, mondjanak le azokról a próbálkozásaikról, hogy nyomást gyakorolnak az NDK-t elismerni kész államokra, mondjanak le a bűnös müncheni diktátumról és ismerjék el annak érvénytelenségét kezdettől fogva.

A szocialista országok véleménye szerint az európai biztonság megteremtésének egyik alapfeltétele az, hogy az államok erősítsék és fejlesszék normális kapcsolataikat a szuverenitás, a nemzeti függetlenség, az egyenjogúság, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás és a kölcsönös előnyök elvei alapján. Az európai helyzet azt bizonyítja, hogy a különböző akadályok ellenére egyre inkább tért hódítanak ezek az elvek, hiszen ésszerű alapot teremtenek meg a népek

együttműködéséhez és a nemzetközi helyzet megjavításához. Fontos, hogy az európai államok között, társadalmi rendjüktől függetlenül, erősödjének a béke védelmére hivatott politikai kapcsolatok.

A nyilatkozatot aláíró államok véleménye szerint a most kialakuló helyzetben valamennyi európai államnak aktív erőfeszítéseket kell tennie az európai béke megszilárdítására.

Az európai szocialista országok több ízben terjesztettek elő konkrét akcióprogramnak felhasználható, megalapozott javaslatokat. A nyilatkozatot aláíró államok véleménye szerint főleg az alábbi vonatkozásokban lehet és kell intézkedéseket tenni az európai biztonság erősítésére:

Az értekezleten részt vevő államok felhívják az összes európai országokat, hogy fejlesszék a jószomszédi kapcsolatokat a függetlenség, a nemzeti szuverenitás, az egyenjogúság, a belügyekbe való be nem avatkozás, a kölcsönös előnyök, s a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvei alapján. Ennek megfelelően síkraszállnak a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok erősítéséért.

Az általános európai együttműködés fejlesztése érdekében mind-egyik államnak le kell mondania a más államokkal szembeni bármilyen politikai vagy gazdasági megkülönböztetésről és nyomásról. Elengedhetetlenül szükséges továbbá valamennyi állam egyenjogú együttműködése és normális kölcsönös kapcsolatainak megteremtése, beleértve a két német állammal való normális kapcsolatokat.

A szocialista országok mindig következetesen elleneztek, hogy katonai tömbökre vagy szövetségekre osszák fel a világot. Mindenkor azon voltak, hogy elhárítsák az ebből az egyetemes békére és biztonságra háruló veszélyeket.

A nyilatkozatot aláíró országok véleménye szerint elsősorban az európai háborús feszültség enyhítésére kellene intézkedéseket tenni. Ennek radikális módja az lenne, hogyha a fennálló katonai szövetségeket egyidejűleg feloszláták. A jelenlegi helyzet lehetővé teszi ezt.

Államaink kormányai többször hangoztatták, hogy az észak-atlanti szövetség működésének megszűnése esetén a Varsói Szerződés hatályát veszti, s a katonai szövetségek helyét európai biztonsági rendszernek kell elfoglalnia. Most ünnepélyesen megerősítik: hajlandók arra, hogy szövetségüket a NATO-val egyidejűleg felszámolják.

De ha az Észak-atlanti Szerződés tagállamai még mindig nem hajlandók hozzájárulni ahhoz, hogy a két csoportosulás teljesen megszűnjék, akkor a nyilatkozatot aláíró államok célszerűnek tartanak, ha már most megegyezés jönne létre az észak-atlanti szövetség és a Varsói Szerződés katonai szervezetének felszámolásáról.

Ugyanakkor kijelentik, hogy mindaddig, amíg létezik az észak-atlanti tömb, és az agresszív imperialista körök merényleteket követnek el a világbéke ellen, az értekezleten részt vevő szocialista országok megőrzik nagyfokú éberségüket, és el vannak szánva arra, hogy fokozzák erejüket és védelmi képességüket.

Ugyanakkor szükségesnek tartják, hogy az észak-atlanti tömbben és a Varsói Szerződésben részt vevő valamennyi állam, valamint a katonai tömbökhöz nem tartozó államok két- vagy többoldalú alapon tegyenek erőfeszítést az európai biztonság előmozdítása érdekében.

– Napjainkban nagy jelentőségük lehet az olyan, az európai földrészen tapasztalható háborús feszültség enyhítésére irányuló részleges intézkedéseknek is, mint a külföldi katonai támaszpontok felszámolása; a külföldi csapatok teljes kivonása idegen területekről, a nemzeti határok mögé; mindkét német állam fegyveres erőinek meghatározott mértékű és meghatározott időben való csökkentése; az atomkonfliktusok veszélyének elhárítására irányuló intézkedések: atommentes övezetek létrehozása, az atomfegyverekkel rendelkező hatalmak kötelezettségvállalása, hogy nem alkalmaznak atomfegyvert az ilyen övezetekhez tartozó államokkal szemben stb., az atom- és hidrogénbombákat szállító külföldi repülőgépek repüléseinek beszüntetése az európai államok területe fölött, az atomfegyvereket

hordozó külföldi tengeralattjárók és más hajók távoltartása ezeknek az államoknak a kikötőiből.

– Tekintettel arra, hogy az NSZK-nak az atomfegyverek birtoklására vonatkozó igénye veszélyezteti Európa békéjét, az államoknak erőfeszítéseket kell tenniük annak megakadályozására, hogy a Német Szövetségi Köztársaság bármilyen formában – közvetlenül vagy közvetve, államcsoporthoz tartozók révén kizárólagos birtoklással, vagy úgy, hogy e fegyver feletti rendelkezésben bármilyen formában részesedjék – atomfegyverhez jusson. E kérdés megoldásától nagymértékben függ az európai és nem csupán az európai népek jövője. Felemás megoldások ebben a kérdésben megengedhetetlenek.

– A határok sérthetatlensége az európai tartós béke alapja. Az európai helyzet normalizálásának érdekei megkövetelik, hogy valamennyi európai állam éppen úgy, mint az európai földrészen kívül eső államok, külpolitikai lépéseikben abból induljanak ki: el kell ismerniük az emberiség történelmének legpusztítóbb háborúja után az európai államok között reálisan kialakult határokat, köztük az Odera–Neisse lengyel határt és a két német állam közötti határokat.

– A német kérdés békés rendezése megfelel az európai béke érdekeinek. Az értekezleten részt vevő szocialista államok készek tovább keresni e kérdés megoldásának útjait. A megoldásnál figyelembe kell venni az összes érdekelt ország és Európa egésze biztonságának érdekeit.

E kérdés és vele együtt az európai biztonság más vonatkozásainak építő jellegű kezelése csak a jelenlegi helyzetből, mindenekelőtt a két német állam – a Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság – létezése tényének elismeréséből kiindulva képzelhető el.

– Igen kedvező hatása lenne egy olyan általános európai tanácskozás összehívásának, amely megvitatná az európai biztonság szavatolásának és az egyetemes európai együttműködés kibontakoztatásának kérdéseit. Az ilyen értekezleten születő megállapodás kifejeződhetne például egy közös európai nyilatkozatban, amely az európai

biztonság fenntartásáról és a megerősítése érdekében kialakítandó együttműködésről szólna. Egy ilyen nyilatkozatban az aláíró államok kötelezettséget vállalhatnak, hogy egymással való kapcsolataikban a béke érdekeit tartják szem előtt, a vitás kérdéseket csak békés úton oldják meg, konzultálnak és tájékoztatják egymást a kölcsönös érdekű kérdésekről, elősegítik a gazdasági, a tudományos-műszaki, valamint a kulturális kapcsolatok sokoldalú fejlődését. E nyilatkozathoz minden érdekelt állam csatlakozhatna.

Az európai biztonság és együttműködés kérdéseivel foglalkozó értekezlet összehívása elősegíthetné a kollektív biztonsági rendszer megteremtését Európában, jelentős mérföldkő lehetne Európa jelenkori történelmében. Országaink készek részt venni egy ilyen értekezleten, bármilyen más érdekelt államok számára, így az észak-atlanti szövetség tagállamai és a semleges államok számára is alkalmas időpontban.

KÖZLEMÉNY
A VARSÓI SZERZŐDÉS TAGÁLLAMAI
POLITIKAI TANÁCSKOZÓ TESTÜLETÉNEK
ÜLÉSÉRŐL

(Budapest, 1969. március)

KIVONAT

1969. március 17-én Budapesten megtartották a barátságról, együttműködésről és kölcsönös segítségnyújtásról szóló Varsói Szerződés tagállamai Politikai Tanácskozó Testületének ülését.

A Politikai Tanácskozó Testület meghallgatta az egyesített fegyveres erők főparancsnokának jelentését azokról az intézkedésekről, amelyeket kormányaik jóváhagyásával a honvédelmi miniszterek dolgoztak ki. Az ülésen a tagállamok részletesen megvizsgálták és egy-

öntetűen jóváhagyták azt a határozatot, hogy a Varsói Szerződés tagállamainak honvédelmi minisztereiből bizottságot alakítanak, valamint az egyesített fegyveres erőkre és az egyesített parancsnokságra vonatkozó új határozatot és más okmányokat, amelyek célja a Varsói Szerződés védelmi szervezete felépítésének és irányító szerveinek további tökéletesítése.

Az egyesített fegyveres erők főparancsnokát megbízták, hogy a megállapított rendnek megfelelően biztosítsa az elfogadott határozatok megvalósítását.

Az ülés résztvevői kifejezték szilárd meggyőződésüket, hogy a jóváhagyott intézkedések hozzájárulnak a Varsói Szerződésben részt vevő szocialista országok védelmi erejének fokozásához, összhangban a szocializmus, a béke és a biztonság érdekeivel Európában és az egész világon.

A Varsói Szerződés tagállamai, folytatva a feszültség csökkentésére és a béke megszilárdítására irányuló erőfeszítéseiket, egyöntetűen elfogadták az összes európai országhoz intézett felhívást, amely az európai biztonság és együttműködés kérdéseivel foglalkozó össz-európai értekezlet előkészítésére és megtartására vonatkozik.

A VARSÓI SZERZŐDÉS TAGÁLLAMAINAK FELHÍVÁSA EURÓPA ORSZÁGAIHOZ

(Budapest, 1969. március)

RÉSZLETEK

Európa népeinek jelene és jövője elválaszthatatlan kontinensünk békéjének megőrzésétől és megszilárdításától. Az igazi biztonság és a szilárd béke akkor szavatolható, ha az európai államok szándékaikkal, tetteikkel és minden erejükkel a feszültség enyhítését szolgál-

ják, s figyelembe véve a realitásokat, célul tűzik ki, hogy az arra megérett nemzetközi problémákat megoldják, és sokoldalú együttműködést alakítanak ki összeurópai alapon.

Egyre több kormány, parlament, párt, politikai és társadalmi személyiség érez felelősséget a mai és az eljövendő nemzedék iránt, azért, hogy ne kerülhessen sor újabb háborús konfliktusra Európában. Változatlanul hatnak azonban Európában olyan erők is, amelyek az európai fejlődéshez nem a vitás kérdések rendezésével és békés megállapodásokkal akarnak hozzájárulni, hanem ehelyett évtizedekre kidolgozott új katonai programok alapján újabb hadosztályokat és rakétákat vonultatnak fel. Egy gyékényen árulnak velük azok is, akik nem vonták le a kellő tanulságokat a második világháborúból, a német militarizmus és nácizmus szétzúzásából. Fondorlataik fokozzák a feszültséget, bonyodalmakat idéznek elő a nemzetközi kapcsolatokban.

Bármennyire bonyolultak is a még rendezetlen problémák, csakis békés eszközökkel, tárgyalások útján, nem pedig erőszakkal, illetve erőszakkal való fenyegetéssel oldhatók meg.

Az európai helyzet elemzéséből kiindulva a Varsói Szerződés tagállamai úgy vélik: megvan a reális lehetősége annak, hogy Európa valamennyi államának és népének érdekeit szem előtt tartva, közös erőfeszítésekkel teremtsék meg az európai biztonságot.

A második világháború után az európai államok még egyszer sem jöttek össze valamennyien, jóllehet egész sor kérdést kellene tárgyalásztalnál megvizsgálniuk. Ha a béke megszilárdításának érdekeiből indulunk ki, semmilyen nyomós ok nem lehet az összeurópai értekezlet összehívásának halogatására.

Egy ilyen értekezlet megfelelné valamennyi európai állam érdekeinek. Lehetőséget nyújtana ahhoz, hogy közösen találják meg azokat az utakat és módokat, amelyek elvezethetnének Európa katonai csoportosulások szerinti megosztottságának felszámolásához és az európai államok és népek békés együttműködéséhez.

A jelenlegi tanácskozáson részt vevő államok meggyőződése, hogy az összeurópai együttműködés fejlesztése az egyetlen reális alternatíva és az is marad, ellentétben a veszélyes katonai szembenállással, a fegyverkezési versennyel, a viszálykodásokkal, amelyeket a második világháború eredményeinek megsemmisítésére és Európa térképének átalakítására törekvő agresszív erők továbbra is igyekeznek rákényszeríteni Európára.

A Varsói Szerződés tagállamai megerősítik a világ katonai tömbökre való felosztása ellen, a fegyverkezési hajsza ellen, a békét és a népek biztonságát veszélyeztető fenyegetések ellen irányuló javaslatokat, valamint azokat az egyéb intézkedéseket, amelyeket az európai béke és biztonság megerősítéséről szóló 1966. évi bukaresti nyilatkozat tartalmaz.

Az európai népek számára létkérdés az újabb katonai konfliktusok megakadályozása az államok közötti gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatok megerősítése, az országok egyenjogúságának, függetlenségének és szuverenitásának tiszteletben tartása alapján.

Európa biztonságának alapvető előfeltétele az Európában fennálló határok – köztük az Odera–Neisse-határ, valamint az NDK és az NSZK közötti határok – sérthetetlensége, az NDK és az NSZK létének elismerése, az, hogy az NSZK lemondjon az egész német nép képviselőjének igényéről és az atomfegyver bármilyen formájú birtoklásáról. Nyugat-Berlinnek különleges státusa van, és nem tartozik Nyugat-Németországhoz.

Gyakorlati lépést jelentene az európai biztonság megerősítése felé az összes érdekelt európai állam képviselőinek mielőbbi találkozása, amikor is kölcsönös megegyezéssel megállapítanák az értekezlet összehívásának rendjét és meghatároznák a napirendjén szereplő kérdéseket. Ugyanakkor készek vagyunk megvizsgálni minden más javaslatot az értekezlet előkészítésének és összehívásának módját illetően.

A Politikai Tanácskozó Testület ülésén részt vevő államok azzal a

felhívással fordulnak Európa országaihoz: működjenek együtt az összeurópai értekezlet összehívásában és azoknak a feltételeknek a megteremtésében, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az értekezlet eredményes legyen és beváltsa a népek hozzáfűzött reményeit.

E fontos kezdeményezés megvalósítása érdekében – amely a kontinens életében történelmi esemény lenne – az ülésen részt vevő államok azzal az ünnepélyes felhívással fordulnak az összes európai államhoz, hogy erősítsék a bizalom légkörét, s ezért tartózkodjanak minden olyan cselekedettől, amely megmérgezheti az államok kapcsolatainak légkörét. Felhívják Európa államait, hogy a békére vonatkozó általános nyilatkozatokról térjenek át a feszültség enyhítését és a leszerelést, a népek közötti együttműködést és a békét szolgáló konkrét cselekedetekre és intézkedésekre. Azzal a felhívással fordulnak minden európai kormányhoz: egyesítsék erőfeszítéseiket, hogy Európa az egyenjogú nemzetek gyümölcsöző együttműködésének kontinensévé, az egész világ stabilitásának, békéjének és kölcsönös megértésének tényezőjévé váljék.

NYILATKOZAT A VARSÓI SZERZŐDÉS TAGÁLLAMAI POLITIKAI TANÁCSKOZÓ TESTÜLETÉNEK ÜLÉSÉRŐL

(Prága, 1972. január)

Az európai biztonság és együttműködés alapelvei

KIVONAT

A Varsói Szerződés tagállamai Politikai Tanácskozó Testületének 1972. január 25–26-i prágai ülésén a Bolgár Népköztársaság, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság, a Lengyel Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Román Szocialista Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársas-

ságok Szövetsége képviselői áttekintették az utóbbi idők eseményeinek menetét Európában. Elemzésükben abból a változatlan célkitűzésből indultak ki, hogy az európai kontinenst az állandó és szilárd béke, a szuverén és egyenjogú államok gyümölcsöző együttműködésének térségévé, a világban a stabilitás és a kölcsönös megértés tényezőjévé tegyék. A tanácskozás résztvevői meglelégedéssel állapították meg, hogy ebben az irányban további előrehaladás történt.

A szocialista országoknak az európai biztonság megszilárdítására és az e célból összehívandó európai értekezletre vonatkozó javaslatai, amelyeket az 1966. évi bukaresti nyilatkozat, az 1969. évi budapesti felhívás és az 1970. évi berlini nyilatkozat tartalmaznak, fontos szerepet töltenek be az európai békét és együttműködést támogató valamennyi erő összefogásában. A Varsói Szerződés tagállamainak javaslatai, valamint további akcióik és kezdeményezéseik széles békeprogramot alkotnak, és elősegítik, hogy Európában új politikai légkör alakuljon ki.

Az európai béke közös ügyéhez mind jelentősebb mértékben járulnak hozzá más európai államok is. Néhány ország politikájában határozottan előtérbe kerülnek az európai béke érdekei, s ez kedvezően hat az európai helyzetre.

A tanácskozáson részt vevő államok meggyőződése, hogy a jelen szakaszban különösen fontosak és teljes mértékben megvalósíthatók az európai államok kollektív, együttes akciói az európai biztonság megszilárdítása érdekében. Ezzel összefüggésben állást foglalnak az európai biztonsági és együttműködési értekezlet mielőbbi megtartása mellett valamennyi európai állam, valamint az Egyesült Államok és Kanada egyenjogú részvételével.

Az európai értekezlet résztvevői gyakorlati intézkedéseket dolgozhatnak ki az európai feszültség további csökkentésére, s hozzájárhatnak az európai biztonsági rendszer kiépítéséhez.

A tanácskozáson képviselt államok úgy vélekednek, hogy az euró-

pai biztonság és együttműködés olyan kötelezettségek rendszerének létrehozását igényli, amely rendszer kizárja az erőszak vagy az erőszakkal való fenyegetés alkalmazását az európai államok egymás közötti kapcsolataiból, minden országnak biztosítékot nyújt agressziós cselekmények ellen, s minden nép javát és felvirágzását szolgálja.

A Politikai Tanácskozó Testület ülésén részt vevő államok állást foglalnak az európai biztonság és az európai államok közötti kapcsolatok következő alapelveinek általános elismerése és gyakorlati alkalmazása mellett Európa politikai életében:

A határok sérthetetlensége. Az európai államok között ma fennálló határok, beleértve a második világháború következményeként kialakult határokat is, sérthetetlenek. Minden olyan kísérlet, amely e határok megsértésére irányulna, veszélyeztetné az európai békét. Ezért a jövőben is maradéktalanul érvényesíteni kell a jelenleg fennálló határok sérthetetlenségét, Európa államainak területi integritását, s teljes mértékben ki kell zárni egyes államok területi igényeit másokkal szemben.

Az erőszakra való lemondás. Az európai államok közötti kapcsolatokban nem szabad erőszakot vagy erőszakkal való fenyegetést alkalmazni. Közöttük minden vitás kérdést kizárólag békés politikai eszközökkel, tárgyalások útján, a nemzetközi jog alapelveinek megfelelően kell megoldani oly módon, hogy ne veszélyeztessék a népek jogos érdekeit, békéjét és biztonságát.

A békés egymás mellett élés. A történelmi fejlődés során Európában két különböző társadalmi rendszerhez tartozó államok alakultak ki, illetve léteznek: a szocialista és a tőkés rendszerhez tartozók. A társadalmi rendszerek különbözősége nem lehet leküzdhetetlen akadály annak, hogy kapcsolataik sokoldalúan fejlődjenek. Ha az eltérő társadalmi rendszerű európai államok kizárják a háborút politikájuk eszközei közül, kapcsolataikat a béke érdekében, az egyetértés és az együttműködés alapján fejleszthetik, s kell is fejleszteniük.

A jószomszédi kapcsolatok alapjai és az együttműködés a béke érde-

kében. Az európai államok jószomszédi kapcsolatainak a függetlenség és a nemzeti szuverenitás, az egyenjogúság, a belügyekbe való be nem avatkozás és a kölcsönös előnyök alapján kell fejlődniük. Ennek a felfogásnak kell az európai államok közötti kapcsolatokban állandó politikává, valamennyi európai nép életében állandó tényezővé válnia. Azt kell eredményeznie, hogy jószomszédi kapcsolatok, kölcsönös megértés fejlődjék ki Európa különböző részei, államai között. Az európai államok között olyan kapcsolatokra kell törekedni, amelyek lehetővé teszik, hogy a kontinens katonai-politikai csoportosulásokra való megosztottsága megszűnjön.

Az államok kölcsönösen előnyös kapcsolatai. Békés viszonyok között az európai államok kölcsönösen előnyös, sokrétű kapcsolatai széleskörűen fejlődhetnek gazdasági, műszaki-tudományos és kulturális téren, az idegenforgalom területén, valamint az emberi környezet védelmében. Ezek a kapcsolatok anyagi tartalmat adnak az európai népek békére, nyugalomra és országuk felvirágoztatására irányuló törekvéseinek, és szilárdítani fogják az Európában kialakuló biztonsági és együttműködési rendszert.

Leszerelés. A nemzetközi béke megszilárdításának érdekében az európai államoknak minden módon elő kell segíteniük az általános és teljes leszerelés, mindenekelőtt a nukleáris leszerelés megoldását, olyan intézkedések megtételét, amelyek korlátozzák és megszüntetik a fegyverkezési versenyt.

Az ENSZ támogatása. Az európai államok céljai nemzetközi téren megfelelnek az ENSZ Alapokmánya rendelkezéseinek: a nemzetközi béke és biztonság fenntartására, az államok közötti barátság és együttműködés fejlesztésére irányulnak. Az európai államok támogatják az Egyesült Nemzetek Szervezetét, állást foglalnak amellett, hogy az ENSZ az Alapokmány rendelkezéseinek megfelelően erősödjék.

Az európai értekezlet, ha ezeket a magasztos elveket és célokat az európai államok közötti kapcsolatok alapjává teszi, nagy történelmi

jelentőségű döntést hoz majd. Ez olyan közös, gyümölcsöző munkának lesz a kezdete, amely képes Európát valóban békéssé tenni.

Az európai értekezleten emellett minden téren egyeztetni lehetne az európai államok kölcsönösen előnyös kapcsolatait további fejlesztésének, hovatovább mindenféle diszkrimináció, egyenlőtlenség és mesterséges korlát megszüntetésének konkrét feladatait. Az európai államok együttműködése Európa nyersanyag- és energetikai forrásainak ésszerű kihasználásában, ipari potenciálja növelésében és a földek termékenységének javításában, a műszaki-tudományos forradalom eredményeinek alkalmazásában – megsokszorozza a lehetőségeket az európai népek jólétének növelésére. Fokozódna a szellemi értékekkel való kölcsönös gazdagodás, egymás kultúrájának és művészetének megismerése.

Célszerű lenne az európai értekezleten létrehozni az értekezleten részt vevő valamennyi érdekelt állam állandó szervét, amely az értekezlet után folytatná a közös munkát az ez irányú további lépések egyeztetésére.

A Varsói Szerződés tagállamainak véleménye szerint az európai értekezleten ezeket a kérdéseket kell napirendre tűzni.

A SZOVJETUNIO ZÁRÓDOKUMENTUM-TERVEZETE

(1973. július)

Általános nyilatkozat az európai biztonság alapjairól
és az európai államok kapcsolatainak elveiről

A Szovjetunió küldöttsége a szovjet kormány nevében a helsinki külügyminiszteri konferencián záródokumentum-tervezetet terjesztett elő az európai biztonság alapjairól és az európai államok kapcsolatainak elveiről. Az okmány teljes szövege a következő:

Az európai biztonsági és együttműködési értekezleten részt vevő államok

emlékezve arra, hogy Európában kezdődött mindkét világháború, amely mérhetetlen nyomorúságot és szenvedést zúdított a népekre;

tudatában a népek biztonságaért viselt történelmi felelősségnek, és attól a céltől lelkesítve, hogy erőfeszítéseik egyesítésével megmentsék Európát az agressziós cselekményektől és az állandó tartós béke övezetévé változtassák;

megértve, hogy milyen jelentős az egyetemes béke fennmaradása és megszilárdítása szempontjából, ha szavatolják a békét és a biztonságot az európai kontinensen, továbbá az Európához csatlakozó térségekben, beleértve a Földközi-tenger térségét is;

kiindulva abból, hogy az európai biztonság megszilárdítása nem irányul semmilyen állam vagy kontinens ellen;

abban a szilárd meggyőződésben, hogy a társadalmi-politikai rendszerek különbözősége nem lehet akadály a államok közötti együttműködés – sem a kétoldalú, sem az összeurópai alapokon való együttműködés – sokoldalú fejlesztésének;

kíváncsnak tartva az európai államok közötti kapcsolatok olyan átalakítását, amely lehetővé teszi, hogy a jövőben fokozatosan megszüntessék a kontinens katonai-politikai csoportosulásokra való felosztását;

kifejezve azt a szándékot, hogy a jövőben is elősegítik Európában a békés együttműködés eszméinek megvalósítását mind az államközi kapcsolatokban, mind a szervezetek és az emberek közötti érintkezés fejlesztésében és az információk cseréjében;

igyekezve elősegíteni, hogy a népek kölcsönösen gazdagítsák egymást az anyagi és a szellemi kultúra különböző területein elért eredményekkel;

kiindulva az Egyesült Nemzetek Szervezetének céljaiból és elveiből;

figyelembe véve, hogy az államközi kapcsolatok összehangolt elveinek elfogadása erősíteni fogja Európában a biztonság, az együttműködés és a kölcsönös megértés alapjait,

I.

ünnepélyesen kijelentik, hogy kölcsönös kapcsolataikban politikai, gazdasági és társadalmi rendszerüktől függetlenül, tiszteletben tartják és szigorúan érvényre juttatják majd a következő elsőrendű fontosságú elveket:

- a szuverén egyenlőséget, amelynek megfelelően a részt vevő államok, fennhatósággal rendelkezve területük fölött, egymáshoz fűződő kapcsolataikat az egyenlőségre, a függetlenségre és más szuverén jogok tiszteletben tartására alapozzák;

- az erőszak alkalmazásának vagy az erőszakkal való fenyegetésnek az elvetését, amelynek megfelelően a részt vevő államok az ENSZ Alapokmányának értelmében kölcsönös kapcsolataikban lemondanak az erőszak alkalmazásáról vagy az erőszakkal való fenyegetőzésről, és ezzel kötelezik magukat, hogy az európai népek életéből kiiktatják a háborút mint a nemzetközi viták megoldásának eszközét;

- a határok sérthetetlenségét, amelynek értelmében a részt vevő államok most és a jövőben sérthetetleneknek tekintik a meglevő európai határokat, nem támasztanak egymással szemben semmiféle területi igényt, és elismerik, hogy e térségben a béke csak abban az esetben maradhat fenn, ha senki sem támad a jelenlegi határokra;

- a területi sérthetetlenséget, amelynek megfelelően a részt vevő államok hiánytalanul tiszteletben tartják minden európai államnak jelenlegi határai között való területi sérthetetlenségét;

- a viták békés rendezését, amelynek megfelelően a részt vevő államok vitáikat békés eszközökkel oldják meg olyan módon, hogy ne tegyék ki veszélynek a nemzetközi békét és biztonságot;

– a belügyekbe való be nem avatkozást, amelynek megfelelően egyetlen részt vevő állam sem avatkozik majd be más államok belügyeibe, mindegyik állam tisztelni fogja más államok politikai, gazdasági és kulturális rendjét;

– az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartását, amelynek megfelelően a részt vevő államok tiszteletben tartják majd az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, beleértve a vallási meggyőződés szabadságát;

– az egyenjogúságot és a népeknek azt a jogát, hogy rendelkezzenek sorsukkal, amelynek megfelelően minden népnek joga van olyan társadalmi rendet teremteni és olyan kormányzási formát választani, amelyet célszerűnek és szükségesnek tart országa gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésének biztosításához;

– az államok közötti együttműködést, amelynek megfelelően a részt vevő államok együttműködnek majd egymással a nemzetközi béke és biztonság fenntartása céljából, a szuverén egyenlőség és a be nem avatkozás alapján valósítják meg érintkezésüket gazdasági, társadalmi, kulturális, tudományos-műszaki és kereskedelmi téren;

– a nemzetközi jogból eredő kötelezettségek lelkiismeretes teljesítését, amelynek megfelelően a részt vevő államoknak lelkiismeretesen teljesíteniük kell kétoldalú vagy sokoldalú alapon vállalt nemzetközi kötelezettségeiket, összhangban az ENSZ Alapokmányával;

kifejezik azt az eltökélt szándékukat, hogy ezeknek az elveknek mindegyikét kölcsönös kapcsolataik és együttműködésük valamennyi szférájában egyaránt hiánytalanul alkalmazzák avégett, hogy valamennyi részt vevő állam számára biztosítsák az ezen elvek alkalmazásából származó előnyöket;

kifejezik azt a meggyőződésüket, hogy a fent említett elvek alkalmazása elősegíti majd közöttük a normális és baráti kapcsolatok fejlődését, és hogy megerősítsék ezeket az elveket, kijelentik készségüket a következőkre:

- bármely vitát, amely felmerülhet köztük, csakis békés eszközökkel oldanak meg, beleértve a tárgyalásokat, a közvetítést, a döntőbíráskodást és bármilyen eszközt a felek választása szerint és hozzájárulásával; erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a köztük és más államok között jelenleg fennálló vitákat eldöntsék, és megfelelő módon, a lehetőségekhez képest rövid időn belül rendezzék;

- tartózkodnak attól, hogy politikai, katonai, gazdasági vagy más segítséget és támogatást nyújtsanak bármely államnak vagy államoknak, amelyek a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető cselekményeket követnek el;

- kiszélesítik és elmélyítik kétoldalú és sokoldalú alapon a politikai konzultációkat és az információcserét a kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdésekben és az olyan kérdésekben, amelyek az európai béke, biztonság és együttműködés megszilárdítását érintik;

- fejlesztik a kétoldalú és sokoldalú kapcsolatokat a kölcsönös előnyök alapján a kereskedelem és a gazdaság területén, a tudományos és műszaki eredmények felhasználásában az egész kontinenst vagy annak egyes térségeit érintő közös gazdasági feladatok sikeres megoldásában, valamint a környezetvédelem területén;

- elősegítik a kulturális együttműködés, a szervezetek és az emberek közötti érintkezés, a turisztika kiszélesítését, a tájékoztatás kiterjesztését, hogy a kultúra és a művészet igazi értékei a népek közkincsévé váljanak, és a népek egymás iránti tisztelete és jóindulata, a békés egymás mellett élés és az egyenjogú együttműködés eszméi gyökeret verjenek Európában az emberek, különösen pedig a fiatal nemzedék tudatában;

hasznosnak tartva, hogy Európában a politikai helyzet javítását szolgáló intézkedések és a katonai enyhülés területén fogantatosítandó intézkedések kiegészítsék egymást, ennek megfelelően:

– nagy jelentőséget tulajdonítanak annak, hogy Európában a stabilitás és a bizalom megszilárdítása érdekében az érintett államok kölcsönösen összehangolt eljárási rend alapján figyelmeztessék egymást a meghatározott körzetekben rendezendő nagyszabású hadgyakorlatokra, és kölcsönösen elfogadható feltételek mellett, meghívás alapján, megfigyelőket cseréljenek az ilyenfajta hadgyakorlatokon;

– kifejezik azt a reményüket, hogy a közép-európai fegyveres erők és fegyverzet csökkentésével foglalkozó, külön fórumon folyó tárgyalások, annak az elvnek az alapján, hogy a részt vevő államok biztonsága ne szenvedjen kárt, az európai béke megszilárdítását előmozdító pozitív eredményekhez vezetnek;

– minden eszközzel elősegítik majd a szigorú nemzetközi ellenőrzés mellett végrehajtandó általános és teljes leszerelés problémájának megoldását, a fegyverkezési hajsza korlátozását és megszüntetését szolgáló intézkedések megvalósítását, beleértve a rakéta-nukleáris fegyvereket;

III.

megerősítik, hogy teljes mértékben támogatják az Egyesült Nemzetek Szervezetét, síkraszállnak az Alapokmányában foglalt tételek megfelelő megerősítéséért, hogy növeljék a szervezet szerepét és azt a képességét, hogy jelentősebben hozzájárulhasson a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, a nemzetközi kérdések megoldásához, a konfliktusok megelőzéséhez és a nemzetközi együttműködés fejlesztéséhez;

– kijelentik, hogy a jelen általános nyilatkozat semmilyen vonatkozásában sem érinti azokat a kötelezettségeket, amelyeket a részt

vevő államok vállaltak érvényben levő kétoldalú és sokoldalú szerződések és egyezményeik alapján;

– kéri Finnország kormányát, hogy a jelen általános nyilatkozatot hozza a Biztonsági Tanácsnak és az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének, valamint a világ valamennyi állama kormányának tudomására.

KÖZLEMÉNY

AZ MSZMP KB POLITIKAI BIZOTTSÁGA ÉS A MINISZTERTANÁCS ÁLLÁSFOGLALÁSÁRÓL

(Budapest, 1974. április)

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Politikai Bizottsága és a Minisztertanács megtárgyalta a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének 1974. április 17–18-án Varsóban tartott ülésén részt vett magyar küldöttség jelentését és annak tevékenységét jóváhagyta.

Megállapítást nyert, hogy a tagállamok képviselői által kidolgozott és a Politikai Tanácskozó Testület ülésén egyhangúlag jóváhagyott intézkedések nagy jelentőségűek a Varsói Szerződés tagállamainak együttműködése, összehangolt nemzetközi politikai tevékenysége szempontjából, hozzájárulnak a szocialista országok egységének erősítéséhez, megfelelnek az egész világ békéjének és biztonságának, a társadalmi haladás érdekeinek.

Az MSZMP Politikai Bizottsága és a Minisztertanács kifejezte teljes egyetértését a Politikai Tanácskozó Testület varsói ülésének közleményével és az elfogadott nyilatkozatokkal. A közzétett dokumentumok a nemzetközi helyzet fejlődésének mély elemzését adják, felölelik a mai világ legidősebb kérdéseit, világos útmutatást

tartalmaznak a még vitatott nemzetközi problémák rendezésére, és elősegítik a nemzetközi enyhülés, a békés egymás mellett élés további térhódítását.

A Politikai Bizottság és a Minisztertanács egyetért azzal, hogy új erőfeszítéseket kell tenni az európai biztonsági és együttműködési értekezlet mielőbbi befejezésére, harmadik szakaszának legmagasabb szinten való megtartására. Ennek útjából minden mesterségesen támasztott akadályt el kell hárítani.

A Politikai Tanácskozó Testületnek a Közel-Keletről, Vietnamból és a chilei helyzetről kiadott nyilatkozata nagy segítséget nyújt e térség népeinek harcában.

A Politikai Bizottság és a Minisztertanács megerősíti pártunk és kormányunk korábbi álláspontját: amíg az észak-atlanti szövetség tagállamai nem járulnak hozzá, hogy a két európai katonai-politikai szövetség egyidejűleg megszűnjék, addig elengedhetetlen a Varsói Szerződés tagállamai védelmi képességének erősítése és együttműködésük fejlesztése e téren is.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Politikai Bizottsága és a Minisztertanács megbízta az illetékes szerveket és intézményeket, hogy a Politikai Tanácskozó Testület ülésén hozott határozatokból a Magyar Népköztársaságra mint a Varsói Szerződés tagországa háruló tennivalókat kidolgozza. A magyar fél mindent meg fog tenni a maga részéről annak érdekében, hogy a Politikai Tanácskozó Testület 1974. áprilisi ülésszakának a haladás és a béke ügyét szolgáló céljai maradéktalanul megvalósuljanak.

A KIADÁSÉRT FELEL A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA
SZERKESZTETTE FONÓ GYÖRGYNÉ

A BORÍTÓ ÉS A TIPOGRÁFIA SEBESTYÉN GYULA MUNKÁJA
MŰSZAKI VEZETŐ SZÉCSI ANDOR
KÉPSZERKESZTŐ FÁBRI MAGDA

A SZEDÉST 1975. I. 27-ÉN KEZDTÉK MEG
MEGJELENT 1975. IV. 21-ÉN, 10 000 PÉLDÁNYBAN
TERJEDELME 8,75 (A/5) ÍV + 1 1/2 ÍV KÉPMELLÉKLET

75.0437 ATHENAEUM NYOMDA, BUDAPEST — ÍVES MAGASNYOMÁS
FELELŐS VEZETŐ SOPRONI BÉLA VEZÉRIGAZGATÓ

15,— Ft